

HarmoniCOP

Compiled, edited and designed by the HarmoniCOP Team.

Core editing team: D. Ridder, E. Mostert, H. A. Wolters.

With contributions from F. Cernesson, J.M. Echavarren B. Enserink, N. Kranz, J. Maestu, P. Maurel, E. Mostert, H. Otter, M. Patel, D. Ridder, B. Schlussmeier, D. Tàbara, T. Taillieu, H. A. Wolters and others of the HarmoniCOP team.

Illustrations including cover design: M. Fredrich

Print: Druckhaus Bergmann Osnabrück

This book is an output from the project 'Harmonising Collaborative Planning', funded by the European Commission, within the thematic programme "Energy, Environment and Sustainable Development" (1998-2002 /Contract No. EVK1-CT-2002-00120). The views expressed herein are the authors' own and do not necessarily reflect those of the European Commission. Also, the European Commission is not responsible for any use of data and information appearing herein.

© 2005 All rights reserved. You are free to copy, distribute and display this work under the conditions that you attribute the work to the authors, that the work is not used for commercial purposes and that nothing is altered, transformed or built upon this work without mentioning the authors. In any other case written permission by the publisher is requested. Publisher: University of Osnabrück, Institute of Environmental Systems Research, Barbarastr. 12, 49069 Osnabrück, Germany.

ISBN 3-00-016970-9

This book is printed on recycled paper.

Előszó

A környezetvédelmi politikák fejlesztése összetett – számos érintett közötti intenzív konzultációt igénylő - folyamat, amely során jogi követelmények keverednek a műszaki kivitelezhetőség, a tudományos ismeretek és társadalmi-gazdasági vonatkozások szempontjaival. A tudományos fejlődés figyelembe vétele jelenti az egyik kulcsfontosságú szempontot az új politikák megtervezése és a meglévők felülvizsgálata terén. Az Európai Unióban ezt a szempontot a Hatodik Környezetvédelmi Akcióprogram is figyelembe veszi, amely megállapítja, hogy „a tudományos ismeretek és gazdasági elemzések, a megbízható és naprakész környezetvédelmi adatok, információk, illetve mutatók alkalmazása teszik lehetővé a helyes környezetvédelmi politika kidolgozását, megvalósítását és értékelését” (Európai Bizottság, 2001). Mindez megköveteli, hogy a tudományos eredményeket folyamatosan felhasználják a környezetvédelmi politikai folyamatban. Ugyanakkor ez az integráció különböző résztvevőire is vonatkozik, nevezetesen a tudományos és a politikai döntéshozó közösségekre, az ipar, a mezőgazdaság és a nem kormányzati szervezetek stb. képviselőire is, nem feledkezve meg a szélesebb értelemben vett nyilvánosságról.

A politikák sikeres kialakítása, alkalmazása és felülvizsgálata – a közös megértés biztosítása érdekében – a szereplők széles körével való együttműködést és párbeszédet igényli a tervezés során. A sikeres konzultáció és az összehangolt tervezés jó példája a Víz Keretirányelv (2000/60/EK) végrehajtása, amely 2001 óta folyik (Európai Bizottság, 2000) a tagállamok és az érintettek együttműködésével kidolgozott Közös Végrehajtási Stratégia (CIS) alapján, amelynek keretében különböző témaköröket vitatnak meg az EU tagállamok szakemberei, az ipar és mezőgazdaság szakértői, valamint a tudományos élet szakemberei azzal a céllal, hogy összegyűjtsék és elterjeszték a szükséges ismereteket és a különböző szempontok alapján felmerülő problémákat. Ez a megközelítés időigényes, de jelentős mértékben elősegíti a Víz Keretirányelv kulcsfontosságú előírásainak megismerését és közös értelmezését, ezért hatékony eszköznek tekinthető a szükséges gyakorlati módszerek elterjesztésében.

Amellett, hogy a vízgazdálkodással kapcsolatos információ és a megfelelő gyakorlat a politikák alkalmazói és a szakértők tevékenységének alapja, a Víz Keretirányelv végrehajtása a közvélemény tájékoztatására, bevonására és a konzultációra is épül, azaz az Irányelv ösztönzi a szereplők széles körének részvételét a végrehajtási folyamatban, egyszersmind lehetőségeket is kínál a döntéshozókkal való együttműködésre a vízgyűjtő gazdálkodási tervezés különböző lépései során (az első tervet hivatalosan 2009-ben kell közzétenni, a 2008-ban lefolytatott társadalmi konzultáció után). Az EU vonatkozó útmutatója (Public Participation – Társadalom Részvétele) részletes ajánlásokat tartalmaz a Víz Keretirányelvben

előírt társadalom bevonással kapcsolatosan, amelyek a Víz Keretirányelv 14. Cikkének előírásait követik, de nem tartalmaz részletes leírást a társadalom aktív bevonásának gyakorlati módszereire vonatkozóan. Közös az egyetértés abban a tekintetben, hogy mindannyian „csinálva tanuljuk” (learning by doing), a tapasztalatok megosztása egymással pedig segíti az EU szintű, közös vízgazdálkodási szemlélet kialakulását.

A HarmoniCOP projekt egyengeti az olyan gyakorlati módszerek kialakításának útját, amelyek feladata minden érintett fél tevékeny bevonása a Víz Keretirányelv végrehajtásába az elkövetkezendő években. A társadalmi tanulás terén követett megközelítésnek nem kizárólag a vízgazdálkodáshoz szükséges ismeretek feltérképezése és az összetett, kölcsönösen összekapcsolódó problémák megértésének elősegítése a célja. Ezen kívül azt is lehetővé teszi a különböző szereplők számára, hogy jobban megértsék egymás elképzeléseit a problémákkal kapcsolatban, ami egyrészt segít majd a szereplők egymáshoz való viszonyának javításában, másrészt alapot biztosít a fenntartható együttműködés és hálózatépítés számára a jövőben. Ez a kézikönyv, amelynek címe: „Tanuljuk együtt, hogyan menedzseljük együtt — A vízgazdálkodásban való részvétel javítása”, nagyon is időszzerű egy olyan időpontban, amikor a tagállamok az első lépéseket teszik meg a Víz Keretirányelv megvalósításában. Egyrészt a könyv elmagyarázza, miért lényeges, hogy törekedjünk a társadalom aktív bevonására és ne csupán az érintettek, és a közvélemény tájékoztatására és konzultációkra szorítkozzunk. Másfelől viszont a sikeres folyamathoz szükséges, megfelelő keret megteremtéséhez elengedhetetlen technikai tudást is kínálja. E kiadvány ily módon kulcsfontosságú forrás a Víz Keretirányelv végrehajtói és a vízügyi vezetők számára.

Philippe Quevauviller
Európai Bizottság, Környezetvédelmi Főigazgatóság

Előszó

a magyar kiadáshoz

A kézikönyv egy rendkívül időszerű és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium előtt álló tárcafeladatok közül is kiemelkedő problémát jelentő témával foglalkozik. 2006. december 22-ével megkezdődött a Vízkormánytervezet szerinti vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés szerves részét képező társadalmi részvételi folyamat. A 2009-ig elkészülő vízgyűjtő-gazdálkodási tervet a társadalommal három konzultációs periódusban is egyeztetni kell. A konzultációk után kialakuló tervről, benne a nyilvánosság bevonásáról, az Európai Bizottsághoz küldendő Nemzeti Jelentésben be kell számolni.

Magyarországon kevés ismeretünk van a hasonló folyamatok lefolytatására, viszont számos keserű tapasztalatunk van a társadalom bevonásának mellőzése következtében előállt helyzetekről. Ezért nagyon fontos, hogy a fellelhető releváns információkat felhasználjuk a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés során és ennek eredményeként egy társadalmilag egyeztetett tervet készítsünk. A HarmoniCOP kézikönyv egy olyan európai projekt eredménye, melyben a vízgazdálkodással kapcsolatos társadalmi részvétel biztosításában élenjáró európai országok szakértői vettek részt, de nem nélkülözi a hazai vonatkozásokat sem, mivel a 15 konzorciumtag egyike a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem volt, ahol a kutatócsoportot dr. Ijjas István egyetemi tanár vezette.

A projekt kifejezett célja volt, hogy támogatást nyújtson a Vízkormánytervezet végrehajtásához a tagországok, illetve más érdekelttek számára. Jelen kötet éppen azokat a rendkívül hasznos gyakorlati ismereteket tartalmazza a társadalom bevonásának területén, melyekre a vízgyűjtő-gazdálkodási terveket összeállító környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok szakembereinek szükségük van. Külön érdeme a társadalmi tanulás koncepciójának bemutatása. A kiadvány hazai terjesztése beleillik abba a társadalom bevonási stratégiába is, melyet a „Vízkormánytervezet végrehajtásának elősegítése II. fázis” című, EU Átmeneti Támogatásból finanszírozott projekt keretében dolgoztak ki.

Bízom benne, hogy a kézikönyv jelentős segítséget nyújt annak érdekében, hogy a társadalom által támogatott vízgyűjtő-gazdálkodási terveket tudjunk készíteni.

Budapest, 2007. március

Holló Gyula
főosztályvezető
Víz Igazgató

1. FEJEZET: HOGYAN FOGJUNK HOZZÁ

1.1. Társadalom bevonása és társadalmi tanulás	1
1.2. Általános elvek	5
1.2.1. Nyitottság	5
1.2.2. A központi értékek védelme	6
1.2.3. Gyorsaság	7
1.2.4. Tartalom	7
1.3. Probléma azonosítás	9
1.4. A résztvevők és az összefüggések elemzése	9
1.5. Bevonási stratégia	14
1.6. Módszerek és eszközök kiválasztása	20
1.7. Folyamattervezés	27
1.8. Az eddigi folyamattal kapcsolatos észrevételek	28

2. FEJEZET: HOGYAN MENEDZSELJÜNK

2.1. Alapszabályok	30
2.2. Hogyan szervezzünk találkozót	31
2.2.1. Vezető kiválasztása	32
2.2.2. A szükséges vezetői képességek meghatározása	32
2.2.3. Résztvevők meghívása	34
2.2.4. A helyszín megválasztása	34
2.3. Tippek a folyamat javítására	36
2.3.1. Hogyan befolyásolják az emberek a folyamatot	36
2.3.2. Hogyan befolyásolja a szerkezet a folyamatot	41
2.3.3. A hatékony problémamegoldás támogatása	43

2.4	A társadalmi tanulást segítő módszerek és eszközök	47
2.5	A lendület fenntartása	68
2.6	Információmenedzsment	69
2.6.1.	A szakértői ismeret szerepe	69
2.6.2.	Jelentés készítése	70
2.7	Kiterjesztés	71

3. FEJEZET: HOGYAN JOBBÍTSUNK

3.1.	Monitoring és értékelés	78
3.1.1.	Bevezetés	78
3.1.2.	Miért kell a bevonási folyamatot figyelemmel kísérni és értékelni:?	79
3.1.3.	A monitoring és kiértékelés megszervezésének, valamint végrehajtásának lépései	81
3.1.4.	A bevonási folyamat monitoringja és értékelése	85
3.1.5.	Módszertan, eszközök és módszerek a bevonási folyamat értékelésére	86
3.2.	Értékelési lista	87

	Hogyan Készült a Kézikönyv	98
	Szójegyzék	102
	Tárgymutató	107

Miért használjuk ezt a könyvet?

Ez a kézikönyv a vízgyűjtő gazdálkodással kapcsolatos társadalom bevonással és társadalmi tanulással foglalkozik. Olyan vízügyi vezetők számára íródott, akik az EU Víz Keretirányelv végrehajtásáért felelősek. Az alábbiakkal kapcsolatos ötleteket, megközelítéseket és módszereket tartalmazza:

- Bizalomépítés a különböző érintettek körében
- Közös vélemény kialakítása a felmerült kérdésekkel kapcsolatban
- Ellentétek feloldása
- Közös, műszakilag megalapozott, a gyakorlatban kivitelezhető megoldások kialakítása
- Az EU Víz Keretirányelv (VKI) előírásainak megfelelően „minden érintett fél aktív részvételének” ösztönzése a vízgyűjtő gazdálkodásban

A kézikönyv azok számára is hasznos lehet, akik érintettek a vízgyűjtő gazdálkodásban, vagy más típusú természeti erőforrásokkal kapcsolatos gazdálkodásban.

A Víz Keretirányelv és a társadalom bevonása

A vízügyi vezetők Európa-szerte a Víz Keretirányelv (VKI) végrehajtásának kihívásával szembesülnek. Néhány kivételtől eltekintve 2015-re minden európai víztestnek „jó állapotba” kell kerülnie. Ennek érdekében vízgyűjtő gazdálkodási terveket és intézkedési programokat kell kidolgozni. Ezen túlmenően, a tervezési folyamat során, három szakaszban konzultálni kell a társadalommal, és „minden érintett fél aktív részvételét” is ösztönözni kell (lásd a keretben lévő szöveget).

A Víz Keretirányelv végrehajtásának támogatására az EU tagállamok és az Európai Bizottság Közös Végrehajtási Stratégiát dolgozott ki. E stratégia egyik eredménye a következő kiadvány: „Útmutató a Víz Keretirányelvvel kapcsolatos társadalom bevonáshoz; aktív részvétel, konzultáció és a társadalom bevonással kapcsolatos adatok nyilvános hozzáférhetősége”. Az útmutató sürgeti a vízügyi vezetőket, hogy ne feledkezzenek el az aktív részvétel ösztönzésének követelményéről. Az aktív részvételt úgy határozza meg, mint „magasabb szintű részvételt, nem pedig (csak) konzultációt. [Az aktív részvétel] azt is magában foglalja, hogy az érintetteket felkérjük, hogy a kérdések megvitatásával és az azok megoldásában történő közreműködéssel aktívan járuljanak hozzá a tervezési folyamathoz” (11. oldal).

A Víz Keretirányelvnek a társadalom bevonására vonatkozó követelményei

A társadalom bevonása kulcsfontosságú szerepet fog játszani a Víz Keretirányelv végrehajtásában. Ahogyan annak 14. preambuluma is megfogalmazza: „Ennek az irányelvnek a sikere [...], a társadalom – beleértve a felhasználókat is – tájékoztatásán, részvételén és a vele történő konzultáción múlik.” A Víz Keretirányelv több előírást tartalmaz a társadalom bevonására vonatkozóan:

1. Általános követelményt fogalmaz meg a Víz Keretirányelv végrehajtásában történő aktív részvétel ösztönzésére vonatkozóan (14.1. cikk, első mondat).
2. Ezen túlmenően a Víz Keretirányelv három esetben követeli meg az írásban történő konzultációt a vízgyűjtő gazdálkodási tervezés folyamata során. 2006 decemberéig közzé kell tenni a tervezés ütemtervét és munkaprogramját, amelyeknek tartalmazniuk kell a konzultációs intézkedésekre vonatkozó elképzelést is. 2007 decemberéig közzé kell tenni és társadalmi vitára bocsátani a vízgazdálkodással kapcsolatos jelentősebb problémák előzetes áttekintését. 2008 decemberéig pedig közzé kell tenni és társadalmi vitára kell bocsátani a vízgyűjtő gazdálkodási terv vázlatát. A tagállamoknak legalább hat hónapot kell biztosítaniuk a társadalom számára, hogy az említett dokumentumokkal kapcsolatos megjegyzéseiket írásban is megfogalmazhassák (14.1. cikk, második mondat és 14.2 cikk).
3. A társadalmi reagálásokat össze kell gyűjteni, és figyelembe kell venni (VII. melléklet A9. pontja).
4. Kérésre hozzáférést kell biztosítani a háttérinformációkhoz (14. cikk, VII. melléklet A11. pontja).
5. A társadalom bevonásának további formáit a Víz Keretirányelv nem írja elő, de a szigorú környezetvédelmi célkitűzések elérése és a Keretirányelv sikere érdekében ezekre szükség lehet (lásd a 14. preambulumot).

Az útmutatót a Víz Igazgatók jóváhagyták, ezáltal a Víz Keretirányelv értelmezésében iránymutató szerepe van. Nem tartalmaz azonban túl sok tájékoztatást arra nézve, hogyan kell az aktív részvételt ösztönözni a gyakorlatban. Ennek a kézikönyvnek az alapelve az, hogy az „aktív részvétel ösztönzésének” legjobb módja a társadalmi tanulás elősegítése.

Társadalmi tanulás

A társadalmi tanulás annyit jelent, mint együtt tanulni, hogy együtt menedzselhessünk (1.1. fejezet). Hangsúlyozza a különböző érintettek közötti együttműködés fontosságát aminek a lehető legkorábban meg kell kezdődnie. Ugyanakkor segít a bizalom megszerzésében, a felmerülő kérdésekkel kapcsolatos közös álláspont kialakításában, az ellentmondások feloldásában és a közös, technikailag szilárd, és a gyakorlatban ténylegesen megvalósítható megoldások kialakításában is. Minden érintettnek segít a jobb eredmények elérésében.

Társadalmi tanulásra van szükség, valahányszor:

-
- céljaik elérése során a különböző érintettek egymástól függenek,
 - a felmerülő problémákkal kapcsolatban nincs megállapodás,
 - a kérdések eléggé fontosak ahhoz, hogy az érintettek ráfordítsák a megoldásukra a szükséges időt (és ennél fogva pénzt is).

A társadalmi tanulás nem valamiféle új dolog. Akkor beszélhetünk róla, amikor a különböző célokat kitűző és különböző erőforrásokkal rendelkező emberek közösen sikeresen kezelnek egy problémát, amelyben mindannyian érintettek. Ennek elősegítésére gyakran különleges erőfeszítések szükségesek.

Útmutató a kézikönyv olvasásához

E kézikönyv három fejezetből áll. Az 1. fejezet — amelynek címe: „Hogyan kezdjünk hozzá” — képezi a könyv alapját. Részletesen bemutatja a társadalmi tanulás fogalmát, valamint a társadalmi tanulást elősegítő bevonási stratégia kidolgozásával és elindításával is foglalkozik. Mindent megtárgyal, amit egy bevonási folyamat elindítása előtt figyelembe kell venni.

A 2. fejezet — amelynek címe: „Hogyan menedzseljünk” — ötletekkel szolgál, és javaslatokat is tesz a bevonási folyamatok menedzseléséhez. Olyan kérdésekkel foglalkozik, mint például a helyszínek kiválasztása és számos használható módszert és eszközt is bemutat. Azt is tárgyalja továbbá, hogy miként kell a bevonási folyamat már teljesült lépéseit nyomon követni és érinti a folyamat során alkalmazandó fogásokat, illetve elkerülendő csapdákat is.

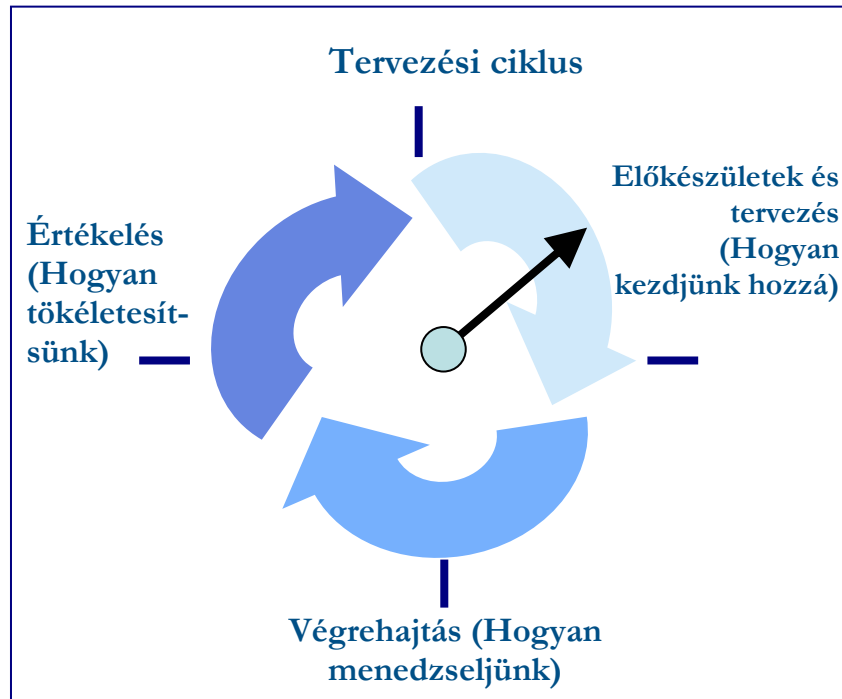
A 3. fejezet — amelynek címe: „Hogyan tökéletesítsünk” — a jelenlegi és jövőbeni bevonási folyamatok fejlesztését célzó monitoringgal és értékeléssel kapcsolatos adatokkal szolgál. Tartalmaz egy értékelési feladat listát, és bemutatja, miként közvetíthetők az elsajátított tanulságok azok számára, akik a folyamatban nem vesznek részt.

A kézikönyv végén található melléklet — címe: „Hogyan jött létre ez a kézikönyv?”, — a HarmoniCOP projekt háttérét és célkitűzéseit ismerteti, amelynek az egyik eredménye ez a kézikönyv. Továbbá, a kézikönyv fejlődését a társadalmi tanulási folyamat szempontjából ismerteti és értékeli.

A kézikönyvben szereplő szövegdobozok a HarmoniCOP projekt részeként lefolytatott esettanulmányok gyakorlati tapasztalatait mutatják be. A teljes esettanulmányok letölthetők a projekt webhelyéről (www.harmonicop.info).

A kézikönyvben történő könnyebb tájékozódás érdekében, az oldalak felső részén látható színek a társadalom bevonási folyamat különböző fázisaira utalnak, az alábbi „Tervezési Ciklus” (lásd a következő oldalt) jelölései szerint.

A kézikönyv végén szójegyzék található.

Javasolt szakirodalom

Az egyes fejezetek végén a javasolt szakirodalom listája található, amely az itt érintett témaköröket tárgyalja. Minden, a HarmoniCOP projekt keretében készített jelentés letölthető a www.harmonicop.info webhelyről.

HOGYAN KEZDJÜNK HOZZÁ

Fejezet

1

Ez a fejezet a bevonási stratégia kidolgozásában segít. Elmagyarázza:

- *a társadalom bevonása és a társadalmi tanulás fogalmát,*
- *hogyan kell a bevonási folyamatot más érintettekkel közösen megtervezni,*
- *hogyan kell bevonási stratégiát kidolgozni.*

1.1 Társadalom bevonása és társadalmi tanulás

Bevonás

A bevonandó társadalom (nyilvánosság) körébe tartozik minden olyan egyén, szervezet és társulás, amely nem lát el hivatalos állami feladatokat. Három különböző bevonási szintet különböztethetünk meg:

Tájékoztatás:

A bevonás legalacsonyabb szintje, amely biztosítja a hozzáférést az információhoz, és tevékenyen terjeszti is ezt az információt. A megfelelő tájékoztatás biztosítása előkövetelménye a nyilvánosság érdemi részvételének, és ez gyakran törvényben előírt kötelezettség is.

Különböző részvételi szintek

Konzultáció:

Konzultáció azt jelenti, hogy a nyilvánosság reagálhat a kormányzat javaslataira. Sok tervezési eljárás során törvényben megfogalmazott kötelezettség a különböző tervezeteket közzététele, és kellő idő biztosítása a nyilvánosság számára, hogy megjegyzéseit írásban is megfogalmazhassa. A konzultáció egyéb formáinak körébe tartoznak a szóbeli konzultációk és felmérések is.

Aktív részvétel:

Az aktív részvétel a nyilvánosság nagyobb fokú bevonását jelenti. A nyilvánosság:

- vitát folytathat a hatóságokkal,
- segíthet a politikai napirend meghatározásában,
- segíthet megoldások kidolgozásában,
- részt vehet a döntéshozatalban,
- részt vehet a végrehajtásban,

- teljes mértékben felelőssé válhat a vízgyűjtő gazdálkodásban (valamely részében).

Rövid megjegyzés a terminológiával kapcsolatban

E könyvben az *érintettek* körébe tartozik minden, az egy adott kérdéssel kapcsolatban érdekelt vagy „kockázatot viselő” személy, csoport, illetve szervezet vagy azért, mert érintett vagy azért, mert valamilyen befolyással lehet az érintett kérdés kimenetelére. Idetartoznak az egyes polgárok és vállalatok, a gazdasági és társadalmi érdekcsoportok, a kormányzatok és szakértők.

A *nyilvánosság* körébe tartozik minden, nem-állami érintett.

Figyelembe kell venni, hogy bizonyos szerzők ezeket a kifejezéseket más, szűkebb értelemben alkalmazzák.

Társadalmi tanulás

A társadalmi tanulás folyamatai központi szerepet játszanak a társadalom bevonásának új modeljében. Egy mondatban összegezve, a társadalmi tanulás a következőket jelenti:

Tanuljuk együtt, hogyan menedzseljük együtt

*A vízgyűjtő
gazdálkodás túl
összetett ahhoz, hogy
mások bevonása nélkül
menedzselhessük*

A társadalmi tanulás azt jelenti, hogy minden érintett elsajátítja, miként menedzselje azokat a kérdéseket, amelyek tekintetében valamilyen kockázata van. Közös menedzsment szükséges, mivel – általában – senkinek sem áll rendelkezésére az ahhoz szükséges összes jogi, pénzügyi és más erőforrás, hogy mindezt egymaga is megfelelően elvégezhesse. Az együtt történő menedzseléshez nem kizárólag a vízgyűjtő gazdálkodás (VGYG) műszaki vonatkozásait kell elsajátítani. Meg kell ismerni és érteni egymás érdekeit és véleményét. El kell jutni oda, hogy a felmerülő kérdéseket és a lehetséges megoldásokat közösen értelmezzük. Végül pedig megállapodásra kell jutni és az erőforrásokat is össze kell vonni a megállapodás végrehajtása érdekében.

Rövid távon, a társadalmi tanulás olyan VGYG-t eredményez, amely jobban szolgálja az összes érintett és érdekelt érdekeit. Hosszú távon akár jobb igazgatási lehetőségek kialakulását eredményezheti. Kifejlődhet a bizalom, javulhatnak a kapcsolatok, új készségekre tehetünk szert, valamint új ismeretek és szemléletek alakulhatnak ki. Akár egyes intézmények is átalakulhatnak.

*A társadalmi tanulás
kulcsfontosságú
elemei*

A társadalmi tanulás párbeszéden alapul. Ennek a párbeszédnek a következő elemekből kell felépülnie:

- Az érintettek kölcsönös egymástól függésének felismerése
- Kölcsönhatás minden érintett között
- Minimális mértékű nyitottság és bizalom
- Kritikus önértékelés minden résztvevő részéről, (1) a céljaik és érdekeik tekintetében, (2) a menedzselendő rendszerrel

kapcsolatos feltevéseik tekintetében, és a tekintetben, hogy (3) intézkedéseik miként érintik a többi résztvevőt.

- A problémák közös feltárásának kidolgozása. Nincs szükség teljes körű konszenzusra, viszont mindenkinek el kell ismernie a problémával kapcsolatban mások által tett észrevételeket
- A lehetséges megoldások kidolgozása és kritikus értékelése
- Közös döntéshozatal, amely kölcsönösségen (adni-és-kapni) és elkötelezettségen alapul
- Intézkedések a döntések végrehajtásának elősegítéséhez

A Víz az Élelmiszerért és Környezetért elnevezésű magyarországi dialógus

Magyarországon a mezőgazdasági vízgazdálkodás sok kérdéssel szembesül. A talajvízszint a túlzott vízkivételek és az aszály következtében sok helyen csökken, a vízi ökoszterek fenyegetettek, a nagyipari állatgazdaságok pedig sokféle szennyezést okoztak. Rengeteg földtulajdonosnak nincs gyakorlata a gazdálkodás terén, gazdasági helyzetük pedig gyenge. Ezenfelül, 2004 májusa óta, Magyarország tagja az EU-nak. Ez pedig azt jelenti, hogy Magyarországnak teljesíteni kell, a Víz Keretirányelv előírásait.

Ezért a Világ Víz Partnerség magyarországi szervezete (GWP Hungary) dialógust szervezett a Víz az Élelmiszerért és Környezetért címmel, két minisztériummal és két szakmai szervezettel; a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemmel, valamint a Vízgazdálkodási Társulatok Országos Szövetségével együttműködve. A dialógus általános célja 2015-ig elérni „a vizek jó állapotát” minden magyarországi víz esetén, valamint biztosítani a mezőgazdaság fenntartható fejlődését. A dialógus a Víz Keretirányelv sikeres végrehajtását célozta meg a mezőgazdasági vízgazdálkodás területén, minden érintett bevonásával.

A dialógus során huszonhárom találkozót szerveztek szerte az országban, Magyarország 76 vízgazdálkodási társulásának képviselőivel. A találkozók két részből álltak: délelőtti plenáris ülés, előadásokkal, délután pedig kis csoportos, párhuzamos ülések, amelyek során a résztvevők által javasolt témaköröket vitatták meg. A megbeszéléseket 2003 tavaszán úgy szervezték meg, hogy azok a Víz Keretirányelv bemutatására összpontosítsanak. A 2004 őszén megrendezett találkozók az Európai Bizottságnak *A Víz Keretirányelv végrehajtását támogató eszközök a Közös Agrárpolitika keretein belül* c. dokumentumát vitatták meg. A dialógus a Víz Keretirányelvnek és vonatkozásainak szélesebb körű ismeretét valamint értelmezését teremtette meg. A dialógus több változtatásra tett javaslatot az Európai Bizottságnak a Víz Keretirányelvvel és a Közös Agrárpolitikával foglalkozó dokumentumára adott hivatalos magyar véleményben. Végül a dialógus új és jobb kapcsolatokat, valamint a különböző érdekeltek körében a kölcsönös megértés javulását eredményezte. Négy vízgazdálkodási társulat megállapodott a Világ Természetvédelmi Alap Magyarország-gal (WWF Hungary) olyan kísérleti projektek létrehozásáról, amelyek a „víz jó állapotának” eléréséhez és/vagy a korábbi árterek reaktiválásához szükséges intézkedések megtervezésére irányulnak. Korábban ez nem lett volna lehetséges.

A társadalmi tanulás e kézikönyv szerinti értelmezése átfedésben van olyan megközelítésekkel, mint például az interaktív tervezés vagy a nyitott döntéshozatal. Ezekbe a módszerekbe is bepillantást nyújt ez a kézikönyv. Ami a társadalmi tanulás fogalmát ezektől a módszerektől megkülönbözteti, az nem az egyes elemekben keresendő, hanem azok kombinációjában, és a tanulási folyamatokra és a változásra fektetett hangsúlyban.

***A kormányzat
osztozik a hatalom
megszerzéséhez
fűződő felelősségen***

A társadalmi tanulással kapcsolatban alapvető kérdés a kormányzati szerepkör. Vajon a társadalmi tanulás azt jelenti-e, hogy a kormánynak le kell mondania a hatalmáról? Vajon a kormány is csupán az érintettek egyike lesz? A válasz: nem! A kormány szerveknek mindig különleges szerepe és saját erőforrásai lesznek, mint például a szabályozói hatalom. Nem tehetik és nem is kell, hogy feladják feladatukukat. A társadalmi tanulás egy különleges eszköz a kormány szervek kezében, hogy feladatukukat hatékonyabban elláthassák. Azt jelenti, hogy a hatékonyság növelése érdekében – vagy másként megfogalmazva a hatalom megtartása érdekében – osztozniuk kell a felelősségen.

Végezetül a társadalmi tanulás nem a szószaporításról, hanem a tettekről szól. Nem elmélet, illetve új, divatos fogalom, hanem a vízzel történő gazdálkodás egy különleges módja. E kézikönyv ezért nem foglalkozik a társadalmi tanulás több témakörével, hanem bemutatja, hogyan lehet az előbbieket átültetni a gyakorlatba.

Négy mondat az óvatosságról

A társadalmi tanulás erőforrás-igényes

A társadalmi tanulás folyamatai gyakran sok időt és pénzt igényelnek mind a vízügyi vezetők, mind pedig más érintettek részéről. A társadalmi tanulás folyamatait olyan esetekben kell alkalmazni, amikor az érintettek számára jelentőséggel bíró kérdésekről van szó, nem pedig viszonylag kis jelentőségű ügyekben.

A kimenetel mindig nyitott

A társadalmi tanulás eredményei előre nem határozhatók meg: ezeket ugyanis a társadalmi tanulás folyamatának résztvevői maguk határozzák meg. A kimenetel szempontjából lényeges, hogy kik, és milyen információval és befolyással vesznek benne részt.

A társadalmi tanulás a feladatok megosztását igényli

Ha a kormány megpróbálja ráerőszakolni saját álláspontját a felmerülő kérdésben, és túlságosan korlátozza a eredmények lehetséges körét, a többi érintett elveszítheti érdeklődését a részvétel iránt. Az együttműködés helyett inkább a konfrontálódás mellett dönthetnek. Ha viszont a kormány felelősségét megosztja az érintettekkel, növelheti saját hatékonyságát is.

A társadalmi tanulás nem kényszeríthető ki

A részvételi folyamat elősegítője szakszerűen készítheti elő a terepet, és a részvételhez és a társadalmi tanuláshoz szükséges feltételek megteremtését is elősegítheti. Nem kényszerítheti azonban ki a részvételt, illetve a társadalmi tanulást. Egy vezető személy elképzelései ösztönzőleg hathatnak, de a társadalmi tanulás alapjául szolgáló jó kapcsolatok és magatartás kialakításához az érintettek akaratára, bátorságára, érettségére és erőfeszítéseire van szükség.

Javasolt szakirodalom:

Craps, M. (ed.) (2003): Social learning in river basin management; HarmoniCOP WP2 reference document, Leuven, COPP (download under www.harmonicop.info)

Drafting Group (2002): Guidance on Public Participation in relation to the Water Framework Directive; Active involvement, consultation, and public access to information, Prepared in the Framework of the Common Implementation Strategy of the European Commission and the EU Member States. (<http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/library>)

Gray, B. (1989): Collaborating: finding common ground for multiparty problems, San Francisco, Jossey-Bass.

Tabara, D. Integration Report. HarmoniCOP WP6 report; www.harmonicop.info

1.2 Általános elvek

Négy általános elvet kell tiszteletben tartani az előkészítési folyamatok sikere érdekében :

- Nyitottság
- A központi értékek védelme
- Gyorsaság
- Tartalom

1.2.1 Nyitottság

A nyitottság elve feltételezi, hogy a kezdeményező nyitott hozzáállású és nem hoz egyoldalú döntéseket. A többi érintettnek lehetőséget kell biztosítani a napirend és a döntések befolyásolására, másként az együttműködés a folyamatra nézve haszontalan .

A nyitottsággal kapcsolatos kulcsfontosságú kérdés: kinek kell részt vennie? Általános értelemben az érintettek négy csoportja azonosítható:

1. Azok az érintettek, akiknek a döntés minőségét esetleg javító erőforrások állnak a rendelkezésére, például (helyi) tájékoztatás, szakértelem és kreativitás.
2. Azok az érintettek, akiknek a döntés végrehajtásához szükséges erőforrások rendelkezésére állnak, például pénz, joghatóság, jó kapcsolatok és fizikai erőforrások formájában.
3. Azok az érintettek, akik a döntéshozatalt vagy a végrehajtást megakaszthatják például jóváhagyás visszatartásával, jogi intézkedéssel, illetve politikai nyomásgyakorlással.

4. Azok az érintettek – például a helyi lakosság – akiknek nincsenek szükségképpen birtokában az igényelt erőforrások vagy az akadályozás jogköre.

Nem mindenki kíván vagy képes részt venni

Nem minden, az említett követelményeknek megfelelő fél kíván részt venni, illetve nem szükséges, hogy részt is vegyen a döntéshozatal minden szakaszában. Egyes érintetteknek kezdettől fogva részt kell venniük; másokkal csak konzultálni kell, vagy tanácsadóként szerepelnek; megint mások szakértőként lépnek fel stb. (lásd még az 1.5. fejezetet).

A résztvevőknek lehetőleg legyen jogkörük, elkötelezettségük és tudjanak is az általuk képviselt csoport, illetve szervezet nevében dönteni. Legalább az legyen nyilvánvaló, vajon saját csoportjukat, illetve szervezetüket vagy saját személyes véleményüket képviselik-e. Ha a képviselőknek vagy a szószólóknak nem elegendő a felhatalmazásuk, időigényes konzultációra van szükség az illető választókerületekkel.

A döntéshozatali folyamat megtervezésének áttekinthetőnek kell lennie. Világos kell, hogy legyen, melyek az alapvető szabályok (lásd a 2.1.1. alattiakat), hogyan valósul meg az alapvető értékek védelme, milyen módon születnek a döntések, és kik lesznek a részesei az egyes döntéshozatali szakaszoknak. Előnyösebb, hogy ha a lényeges döntések meghozatalára nem előzetesen, hanem a folyamat során kerül sor.

1.2.2 A központi értékek védelme

A nyíltság önmagában nem elegendő ahhoz, hogy az érintetteket a részvételről meggyőzze. Nem fognak csatlakozni az érintettek, ha fenyegetve érzik megélhetésüket vagy identitásukat. Ha pedig már csatlakoztak, bizalmatlansággal telve fognak kiszállni és folyamatosan hátráltatni igyekeznek majd a folyamatot. Minden érintettet biztosítani kell arról, hogy a számára igazán fontos értékek nem fognak sérülni, függetlenül a végeredménytől. Ez biztos környezetet teremt a vitához, végül pedig magához a döntéshozatalhoz.

A folyamat, nem pedig a tartalom melletti kötelezettségvállalást kérünk

A központi értékek védelmének fontos mechanizmusa, hogy lehetővé tesszük az érintettek számára, nem kell előre elkötelezniük magukat annak a folyamatnak a lényeges eredményei mellett, amelynek részesei lehetnek. Semmi egyebet ne kérjünk tőlük, csupán azt, hogy maga a folyamat mellett kötelezzék el magukat. Ez viszont azt is magában foglalja, hogy az érintetteknek nem kell már a folyamat korai szakaszában rész-döntések mellett elkötelezniük magukat. Összetett folyamatok esetében a rész-döntések gyakran a végleges döntéshez vezetnek, a rész-döntések melletti kötelezettségvállalás pedig csapdának tűnik, vagy olyan pontnak, ahonnan nincs visszaút. A rész-döntések halasztása és a kilépési szabályok megteremtése segít elkerülni ezt a csapdát.

Szívesebben lépnek be a felek, ha bármikor kiléphetnek

A kilépési szabályok azt is lehetővé teszik az érintettek számára, hogy adott pillanatban kilépjenek a folyamatból, ezáltal csökken a kockázatát annak, hogy egy olyan folyamatban kell részt venniük, amely „rossz irányban halad”. A gyakorlatban legtöbbször, ha a folyamat már elindul, elég vonzóvá válik az érintettek számára ahhoz, hogy a kilépés már nem

jelent reális választási lehetőséget.

1.2.3 Gyorsaság

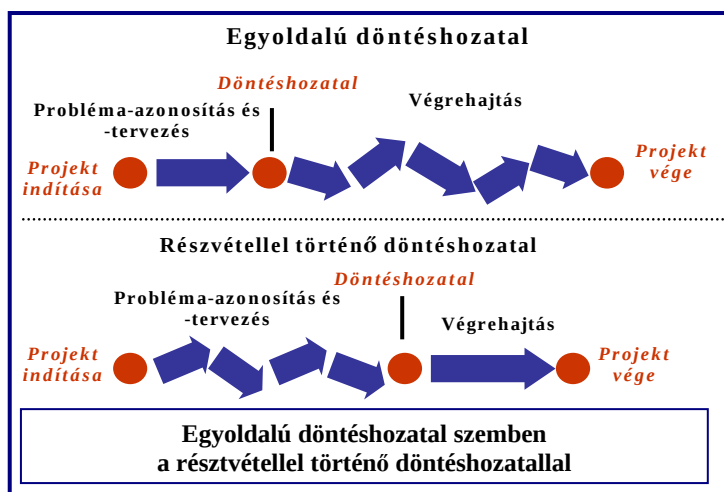
Kellő gyorsaságra és előrehaladásra is szükség van. A megfelelő módszerek és eljárások, az áttekinthető és reális határidőkkel együtt, a továbbléésre ösztönöznek.

Az együttműködést tanúsító viselkedésmód legjobb ösztönzője a „haszon” lehetősége. Az ideiglenes veszteségek elfogadhatók olyankor, ha a folyamatos részvétel a jövőbeni hasznok ígéretével kecsegtet. A „hasznokat” nem kell a folyamat túl korai szakaszában elérhetővé tenni, mivel az érintettek hajlamosak rá, hogy opportunista módon viselkedjenek és esetleg ki is lépnek. Ennek okán a rész-döntések akár el is halaszthatók, a maximális haszon lehetősége pedig a folyamat végén mutakozzon meg.

*Minden fél számára
kell, hogy legyen
kedvező kilátás*

A Víz Keretirányelv végrehajtása során a különböző határidők nyomást gyakorolnak a megvalósítási folyamatra. Ez legitimálja a folyamat vezetőjének, a gyorsaság és az előrelépés érdekében tett erőfeszítéseit.

A bevonással történő döntéshozatal folyamatai rendszerint sokkalta több időt igényelnek, mint a vízügyi vezető által alkalmazott, egyoldalú döntéshozatal. Az alábbi ábrának megfelelően azonban mindezért rendszerint bőven kárpótlást nyújt a végrehajtási fázis során megmutakozó időnyereség.

1.2.4 Tartalom

Végül, de nem utolsósorban, a tartalomról sem szabad megfeledkezni. Minden érintett számára biztosítani kell a megfelelő védelmet, és garanciát az előrehaladásra vonatkozóan, és hogy ne olyan megállapodásokkal térjenek haza, amelyek technikailag kivitelezhetetlenek, nem járnak a várható előnyökkel, illetve aránytalanul költségesek.

Bár a mérnökök és a kutatók hajlamosak úgy vélni, hogy a tartalom rendkívül fontos, maga a tartalom egy döntéshozatali eljárást nem

*A szakértők lényeges
támogatói szerepet
játsszanak*

határozhat meg. Lehetetlen problémákat önmagában az objektív információ alapján megoldani. A folyamat irányítójának a folyamatot oly módon kell strukturálnia, hogy az elegendő lényegi betekintést biztosítson, például az érintettek mellett mérnökök és kutatók bevonásával. Ezek a szakértők támogatják az érintetteket annak eldöntésében, hogy technikailag mi lehetséges és mi nem, hogy melyek a különböző alternatívák kihatásai és mely nézetek védhetők, illetve melyek nem. Azonkívül, elegendő mozgásteret kell biztosítani a helyi tájékoztatáshoz és a helyi szakértőknek is. A műszaki és tudományos szakértők, valamint a „laikus szakértők” szerepe legyen egyértelmű, a folyamathoz való hozzájárulásuk pedig elismert.

A korrektként vagy védhetőként elfogadott tájékoztatás minden résztvevő számára legyen hozzáférhető. Az információkezelés rendkívül fontos, ha ténylegesen megalapozott eredményeket szeretnénk elérni, ezért a folyamat irányítójának kellő figyelmet kell szentelnie e szempontnak is.

***A tanulás
sokféleséget
igényel***

A valódi minőség a sokféleség, utána pedig a választási lehetőség növelésének folyamatán keresztül érhető el. Sok különböző alternatívát kell kidolgozni és megvitatni, mivel ez kínálja a résztvevőknek maximális tanulási lehetőségeket. A sokféleség a megoldások színvonalát is javítja, és megbízhatóbbá teszi a nyert választási lehetőséget. (A több komoly alternatíva közül kiválasztott alternatíva meggyőzőbb, mintha csak egyetlen alternatívát dolgoztak volna ki.) Amikor az érintettek tényeket és szempontokat kezdenek ismételgetni, ideje elindítani a „legjobb” alternatíva kiválasztásának folyamatát. A kiválasztásra lehetőleg olyan, egyértelmű kritériumok alapján kerüljön sor, amelyek tekintetében az érintettek már megállapodásra jutottak.

Az alábbi táblázat áttekintést nyújt az általános elvekről.

A tervezési elvek röviden

Nyitottság	1. Minden érintett, érdekelt vegyen részt a döntéshozatali folyamatban 2. A folyamat résztvevői rendelkezzenek a folyamathoz fűződő kötelezettségvállalás jogkörével 3. A folyamat és annak irányítása legyen átlátható
Központi értékek védelme	4. A folyamat tartsa tiszteletben, és ne fenyegetse a különböző érintettek megélhetését és identitását 5. Az érintettek kötelezzék el magukat a folyamat mellett 6. A folyamat kínáljon a résztvevőknek kilépési lehetőséget is
Gyorsaság	7. A folyamat teremtsen meg a haszon lehetőségét és buzdítson együttműködésre 8. A felgyorsítás érdekében harmadik fél és külső fejlesztések is igénybe vehetők 9. Az ellentéteket a folyamat periferiájára kell terelni (például egy különleges csoportba, hogy azok az előrelépést ne fenyegethessék)

Tartalom	10. A tudományos és műszaki szakértők, valamint egyéb érintettek szerepe legyen egyértelmű 11. A folyamat során előbb több alternatívát kell megteremteni, amelyek közül később egy vagy több is kiválasztható
----------	---

Javasolt szakirodalom:

Bruijn, H. d., E. ten Heuvelhof, and R. in 't Veld. 2002. Process management. Why project management fails in complex decision making processes. Kluwer Academic, Dordrecht.

Enserink, B., and R. A. H. Monnikhof. 2003. Impact Assessment and public participation: Facilitating co-design by information management - an example from the Netherlands. Journal of Environmental Planning and Management 46:315-344.

1.3 Problémák azonosítása

A társadalmi tanulás folyamatát kezdeményező vízügyi vezetőknek rendszerint van már valamilyen tágabb elképzelése a megoldandó problémáról. Nehézséget jelenthet például a Víz Keretirányelv előírása a vizek 2015-ig teljesítendő „jó állapotba” hozására vonatkozóan. Elképzelhető, azonban hogy ez a tágabb elképzelés nem elegendő. A problémának, valamint okainak részletes elemzésére is szükség van. Ennek eredményeképpen okozati láncok és hálózatok jönnek létre.

A különböző érintettek mind másként láthatják a vízgyűjtő gazdálkodás problémáit. Míg a háztartásokat és a különböző ágazatokat főként az elfogadható (alacsony) vízárak érdekelhetik, ugyanez a gazdálkodók esetében esetleg a gazdaságilag életképes gazdálkodáshoz elengedhetetlen jó feltételekre irányulhat. Ezek ugyanakkor jogos szempontok is. Fontos, hogy a problémát ne túl korán és ne túl szigorúan határozzuk meg. Teret kell biztosítani a többi érintett aggályainak és szempontjainak. Ezáltal fokozható, és fenntartható a részvétel iránti érdeklődés, ami pedig jobb és átfogóbb megoldásokat eredményez majd.

A problémák különbözőképpen is értelmezhetők

A következő fejezetben bemutatott ún. „érintettek elemzése” (stakeholder analysis) annak megértésében segíthet, hogy miként látják a problémákat a különböző érintettek.

1.4 A résztvevők és az összefüggések elemzése

Az érintettek elemzése egyfajta technika azoknak a személyeknek, csoportoknak és szervezeteknek a megismerésére, akik, illetve amelyek egy projekt sikerét befolyásolhatják vagy akiket, illetve amiket mindez befolyásolhat. A érintettek elemzésével kapcsolatos, megválaszolandó, kulcsfontosságú kérdések a következők:

Ismerjük meg saját partnereinket!

- Kik a legfőbb érintettek?
- Milyen az egymáshoz való viszonyuk?
- Vannak-e érdekellentétek?
- Hogyan látják a (kezdeményező által ideiglenesen azonosított) problémát?
- Melyek a legfőbb aggályaik és hogyan motiválhatók a részvételre?

Kik a legfőbb érintettek?

Az érintettek elemzésének első lépése mindig az érintettek előzetes listájának elkészítése. A kezdeményező ezt a listát a kérdéses problémával kapcsolatos általános ismeretei, előzetes problémaelemzése (1.3. fejezet), saját tapasztalatai, korábbi projekt jelentések, a projektpartnerekkel történt beszélgetések stb. felhasználásával állíthatja össze. Az előzetes lista összeállítása történhet belső ötletbörze segítségével.

Az érintettekről készült előzetes lista többféleképpen is kiegészíthető. Ennek egyik módja, ha a listán szereplő érintetteket megkérlik, azonosítsák azokat az érintetteket, akiket ismernek, és jellemezzék őket az 1.2.1. fejezetben említett kritériumok alapján:

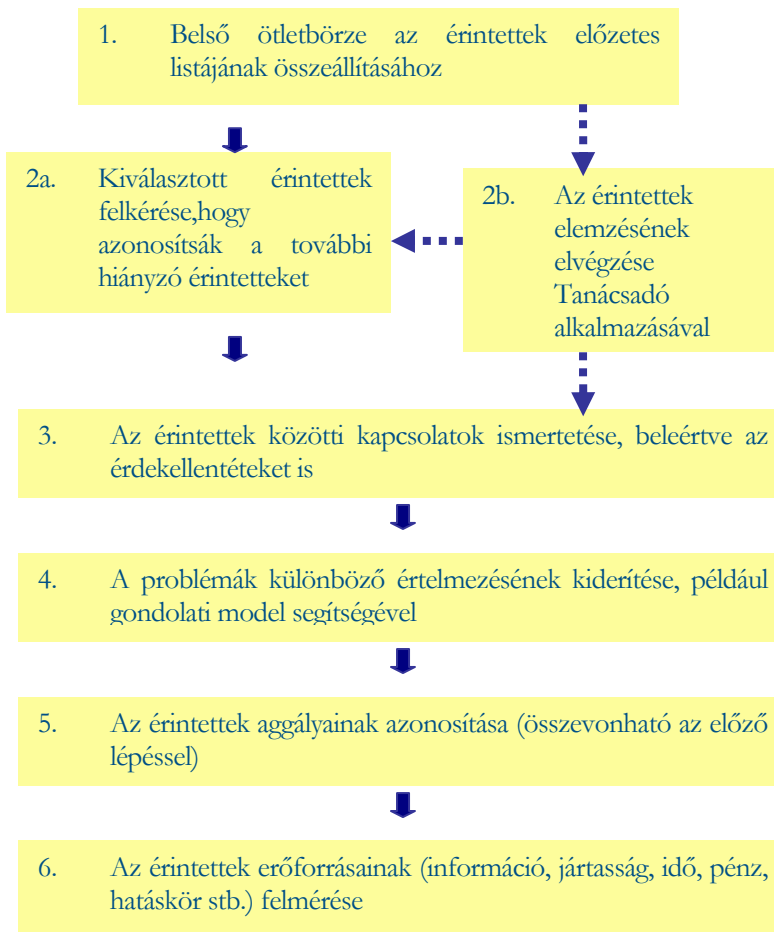
- Hozzá tudnak-e járulni a döntéshozatalhoz?
- Szükség van-e rájuk a végrehajtáshoz?
- Meg tudják-e akadályozni a döntéshozatalt vagy a végrehajtást?
- Érintik-e őket a felmerülő kérdések, illetve érdekeltek-e azokban?

***Könnyű
elfeledkezni
egyes
érintettekről***

Egy másik módszer, az érintettek egy előzetes csoportjának létrehozása, és ötletbörze szervezése ennek a csoportnak vagy más, irányított csoporttechnika alkalmazása. Lehet, hogy ez a megfelelőbb, mivel – ily módon – az érintettek többet megtudhatnak egymásról és kölcsönös egymásrautaltságukról.

Harmadik lehetőség, a tanácsadó megbízása, aki a résztvevőkről készített hivatalos elemzést állítja össze. Ő is alkalmazhatja a fent említett technikák bármelyikét, illetve mindegyikét.

Lehetséges lépések az érintettek elemzése során

Kapcsolatok és érdekelletétek

A különböző érintettek közötti kapcsolatok fontos részét képezik a társadalmi tanulásnak. Jók ezek általában, vagy léteznek érdekelletétek? Vannak-e negatív sztereotípiák? Van-e bizonyos személyeknek személyes ellenérzésük valakivel szemben? Van-e az együttműködésnek valamilyen előzménye? Vannak-e hierarchikus kapcsolatok a különböző érintettek között, vagy más egyéb összefüggések?

A kötetlen tevékenységek segíthetnek javítani a kapcsolatokat

A kapcsolatokat oly módon lehet feltérképezni, hogy az érintetteknek kérdéseket teszünk fel a többi érintettel kapcsolatban, a válaszokat pedig összehasonlítjuk és elemezzük. A fentebb körvonalazott négy kérdés például kiegészíthető egy ötödikkel is. Melyek az ön tapasztalatai a különböző érintettekkel kapcsolatban?

A meglévő kapcsolatoktól függően több-kevesebb időt kell szánni a szocializációra és a bizalomépítésre. Felkérhetők a szervezetek és csoportok meghatározott képviselői is. Így jobban megérthetők a folyamat során később jelentkező kölcsönhatások és megtehetők a megfelelő lépések is.

HÉ! ÉN IS ÉRINTETT VAGYOK!
MINDENKI A FEDÉLZETRE!

Problémák értelmezése

Érdekkellentétek származhatnak a problémák eltérő értelmezéséből illetve abból, hogy nem veszünk tudomást ezekről az eltérésekről. A érintettek elemzésének ezért annak értékelését is tartalmaznia kell, hogy miként látják a felmerülő kérdéseket a különböző érintettek. Ezek az elképzelések nagyon is eltérhetnek a kezdeményező elképzeléseitől.

A különböző szakmai, intézményi és tudományági háttér gyakran különböző értékrendszerekkel és a probléma eltérő értelmezésével párosul. Az érintettek értelmezhetnek egy problémát magánszemélyként oly módon, ami eltér annak a csoportnak vagy szervezetnek a hivatalos álláspontjától, amelyet egyébként képviselnek. Rendkívül fontos különbséget tenni e kettő között.

Az érintetteknek, illetve a társadalomnak a részvételi folyamatba történő bevonásának egyik módja, hogy azt vesszük figyelembe, hogy mindezek milyen adatokkal, ismeretekkel, értékekkel, szakértelemmel, dokumentumokkal (jelentések, fényképek ...) stb. rendelkeznek. Ez azt is lehetővé teszi, hogy a vízgyűjtőrendszer összetettségének megértéséhez rendelkezésre álló ismeretanyag mennyiségét maximalizáljuk.

Az érintettek részéről történő értelmezések feltárása

A problémák értelmezése sokféleképpen kideríthető. Egy adott szervezet hivatalos álláspontja megtalálható annak weblapján és hivatalos jelentéseiben stb. További részletek is hozzáférhetők, ha megkérdezzük az érintetteket. A nem hivatalos álláspontok – amelyek a hivatalostól eltérhetnek – szintén hozzáférhetők ily módon, feltéve, hogy a kezdeményező vagy annak tanácsadója jó kapcsolatban van az érintettel és a titoktartást is tiszteletben tartják. Ezen kívül az érintettek múltbeli tevékenysége is elemezhető, más érintettek pedig további információval

szolgálhatnak. A gondolati model értékes eszköz lehet az adatgyűjtés és elemzés során (lásd még az 1.6. fejezetet, valamint a „Területi virtuális model készítése” elnevezésű kartotéklapokat a 2.4. fejezetben).

Motivációk és aggályok

Kielégítő szintű részvétel biztosítása érdekében az is fontos, hogy az érintettek megértsék, részvételük egyfajta lehetőség bizonyos érdekeik és igényeik érvényesítésére illetve teljesítésére, valamint, hogy az említett kölcsönhatásból hasznuk is származhat. A későbbi bevonási folyamatban tárgyalandó témakör ezért ne csak a kezdeményezőnek, hanem az összes résztvevő érintettnek az aggályait és érdekeit is tükrözze.

A probléma előző fejezetben tárgyalt értelmezésének kiderítése ezért nem csupán a kezdeményező által meghatározott problémára korlátozódik, hanem azt is megmutatja, hogy mi az, ami az érintettek számára igazán fontos.

***Az érdekelték
aggályainak
középpontba
állítása***

Erőforrások

Az erőforrások, amelyeket a különböző érintettek a folyamatba bevihetnek: idő, pénz, gyakorlat, információ, törvényben megszabott illetékesség és befolyás. A különböző érintettek erőforrásai határozzák meg, hogy ők maguk hozzá tudnak-e járulni a döntéshozatal színvonalához, és közre tudnak-e működni a döntések végrehajtásában, illetve akadályozzák-e azt. Azt is meghatározzák, hogy az adott érintett jelentősen hozzá tud-e járulni magához a bevonási folyamathoz. Egy adott érintett például birtokolhat egy nagyon lényeges információt. Ha viszont fenyegetve érzi magát ez az érintett valamely hatóság vagy szakértők részéről, vagy csak egyszerűen híján van a részvételhez szükséges utazáshoz szükséges pénzeszközöknek, akkor különleges intézkedésekre lehet szükség annak érdekében, hogy a folyamat biztosan hasznát lássa a közreműködésének.

***Amivel az
érdekelték hozzá-
járulhatnak...***

Összefüggések elemzése

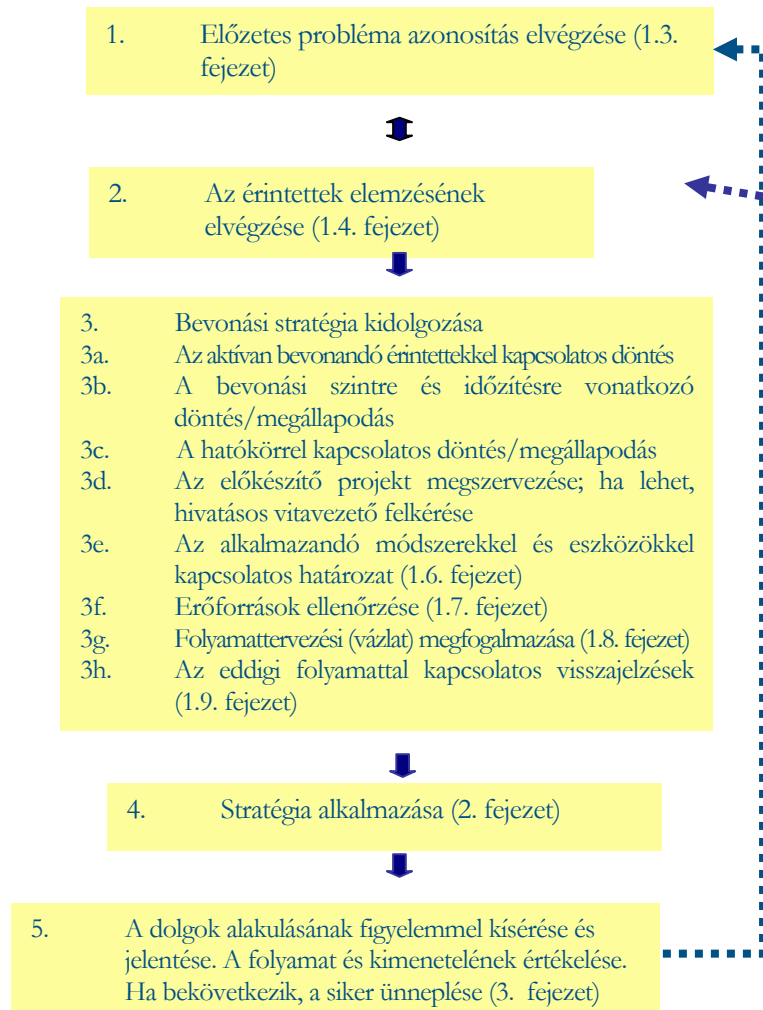
Az érintettek kellő elemzése lehetetlen a tágabb értelemben vett összefüggések elemzése nélkül. Az érintettek nem valamiféle vákuumban tevékenykednek. Kapcsolataikat, problémamegértésüket, motivációikat és erőforrásaikat az a szélesebb értelemben vett társadalmi, kulturális, politikai, intézményi és jogi környezet befolyásolja, amelyben tevékenykednek.

***A politikai
elkötelezettség,
szervezeti rugalmasság
és képesség iránti igény***

1. Ezek az összefüggések korlátozhatják az érdemi bevonási folyamatok lehetőségeit. A következő területekre érdemes odafigyelni: Politikai elkötelezettség: a hatóságok nehézségekkel szembesülhetnek a bevonás értékelésekor. Meg kell tanulni, hogy az érintettek szakismeretére, betekintésére és megoldásaira történő odafigyelés segítheti a döntéshozatalt a vízgyűjtő gazdálkodás területén. Továbbá elegendő pénzeszközt is rendelkezésre kell bocsátani a bevonás megszervezéséhez (1.7. fejezet).
2. Szervezeti változás: A szervezetek esetleg nem bírnak a bevonási folyamatok megszervezéséhez szükséges szakértelemmel (lásd még az 1.7. és 2.2.2. fejezetet), a belső eljárások pedig talán túl

merevek és időigényesek ahhoz, hogy a bevonási folyamatok dinamikus természetével lépést tudjanak tartani.

3. Képességépítés és az érintettek képviselője: A hatóságok, valamint az érintettek jártassága esetleg nem elegendő, hogy mindez automatikusan egy sikeres bevonási folyamatot eredményezzen. A szakismeret, kommunikációs készség, bizalom felépítése, valamint a közös döntések feletti felelősségvállalás iránti hajlandóság kialakítása döntő fontosságú folyamat.

A bevonási folyamat

1.5 Bevonási stratégia

Az érintettek elemzését követően meg kell határozni a bevonási stratégiát. E stratégia az alábbi kérdéseket kell, hogy célba vegye:

1. Miért vegyenek részt az emberek — vagy mi várható a részvételüktől?
2. Ki vegyen részt?

3. Mikor kell részt venniük és milyen mértékben?
4. Milyen típusú kérdésekkel kell megbirkózniuk — mi legyen ezeknek a hatóköre?
5. Milyen típusú szervezeti felépítés szükséges és ki fogja a folyamatot irányítani?
6. Milyen módszereket és eszközöket fognak használni (1.6. fejezet)?
7. Milyen erőforrások szükségesek (lásd az 1.7. fejezetet)?

Az érintettek részvételének elősegítése érdekében a bevonási stratégiát velük meg kell vitatni, az aggályaikat és érdekeiket pedig figyelembe kell venni. Ha mindezt elmulasztjuk, ez azt idézheti elő, hogy a részvétel nem lesz vonzó, és aláássa folyamat jogosságát is.

Miért vegyenek részt az emberek?

A kezdeményező szempontjából több indok is felhozható a bevonási folyamatok megszervezésére (lásd az 1.2.1. fejezetet).

Hozzá tudnak járulni a döntéshozatalhoz?	➔	Részvétel a tervek és projektek színvonalának javításában
Szükség van-e rájuk a végrehajtáshoz? Akadályozni képesek-e a döntéshozatalt vagy a végrehajtást?	➔	Részvétel a tervek végrehajtásának javításában és a peres eljárások, valamint a (költséges) késedelmek megakadályozásában
Befolyásolják-e őket a felmerülő kérdések, illetve fűződik-e ezekhez valamilyen érdekük?	➔	Részvétel – „morális” megfontolásból – hogy a képviseleti demokrácia kiteljesedjék, egyszersmind az egyéni jogokat is védjék
Jogi értelemben szükség van a részvételre?	➔	Részvétel, hogy a jogi követelményeknek megfeleljenek
Van-e szakadék a polgárok és politikusok között?	➔	Részvétel a tevékeny polgárság megteremtésének elősegítésére

Gyakran egynél több ok is létezhet. A Víz Keretirányelv előírja a bevonást, egyúttal fel is használható a terveknek és projekteknek, valamint azok végrehajtásának az elősegítésére, az egyéni jogok védelmének támogatására, valamint a polgárok és politikusok közötti szakadék – ha van ilyen – áthidalásának elősegítésére is.

A részvételnek egyidejűleg több célja is lehet

A fokozott tudatosság csökkentheti az ellenállást

Az olaszországi Bacchiglione vízgyűjtő területén az érintettek bevonását elsősorban az új szennyvízkezelő üzem bevezetésével szembeni kezdeti ellenállás indította el. Az érintettek különböző csoportjainak ismereteit összevetették és fel is tárták, a különböző megoldások kidolgozásának érdekében. Ez a folyamat tette lehetővé az érintetteknek, hogy fokozottabban tudatosítsák magukban azokat a vízminőségi problémákat, amelyekkel a vízgyűjtő szembesül.

Ki vegyen részt?

A bevonás szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy ki vegyen részt. Mindez pedig a fentebb körvonalazott bevonás indokaiból következik. További szempontokat érdemes figyelembe venni:

- A sokféleség maximális képviselője
- Az érintett együttműködési hajlandósága
- A résztvevők létszáma: minél kisebb a csoport, annál nagyobb az esélye, hogy tanulásra sor is kerül (és annál olcsóbb maga a folyamat)

A szóban forgó tényezők figyelembe vétele egymásnak ellentmondó következtetésekhez vezethet. Például ha szinte minden érintettet meghívunk, hogy a képviselt nézőpontok sokféleségét biztosítsuk, akkor rendkívül nagy résztvevői csoportot kapunk, ami viszont gátolja a tanulási folyamatot. Minden egyes esetben a különböző szempontok közötti egyensúlyi helyzetre kell törekedni.

Az érintettek csoportjainak összetétele a vízgazdálkodás helyi, regionális és országos szintjének megfelelően változhat:

Thüringia Németország egyik szövetségi tartománya. A Víz Keretirányelv tekintetében a bevonást két földrajzi léptéknek megfelelő szinten vezették be: állami, illetve regionális szinten.

A vízügyi hatóságok az anyaszervezeteken (umbrella organization) keresztül hívták meg az érintetteket, vagy közvetlen meghívót küldtek minden olyan szervezet számára, amely szerepet kaphat a Víz Keretirányelv megvalósítási folyamatában. A képviselő a lépték szerint változott. Állami szinten akkor kérték fel az érintetteket, hogy legyenek a tanácsadó testület tagjai, ha minden régióban aktívak. Regionális szinten pedig azokat az érdekelteket kérték fel regionális fórumokon való részvételre, akik az adott régióban voltak aktívak. Ennélfogva, azokat az érdekelteket, akik kizárólag Thüringia egy adott régiójában voltak csak aktívak, állami szinten nem képviselték. Például az idegenforgalomban érdekelteket regionális szinten (regionális fórumokon) képviselték, viszont az állami szintű tanácsadó testületnek nem voltak tagjai, mivel az idegenforgalmat nem értékelték a vízgyűjtő minden részén fontosnak.

Tegyük vonzóvá az érintettek számára a részvételt...

Abban az esetben, ha a bevonás a társadalom nagy szeletét célozza meg, a bevonási folyamatok nem szolgálnak látványos eredményekkel szigorú statisztikai értelemben, a csoportok viszonylag kis mérete miatt. A szóban

forgó folyamatok azonban rendkívül hasznos, jelzésértékű betekintést nyújthatnak.

Amikor embereket részvételre kérünk fel, ez nem jelenti, hogy ténylegesen részt is fognak venni valamiben. Nem csak a bevonási folyamat okait kell elmagyarázni a különböző érintetteknek, hanem azt is, hogyan válhat mindez hasznukra. Az utazási költségek is visszatéríthetők. A magassan képzett szakértőknek szakértői díj ajánlható fel, ha a részvétel nem a saját érdekükben történik. Tanúsítvány vagy valamilyen más okmány is kiállítható a jelenlétről (ezekre az iratokra a résztvevőknek azért lehet szükségük, hogy munkáltatóiknak bemutassák). Nyilvánvalóan mindez kell, hogy szerepeljen a költségvetésben is (1.7. fejezet).

A kezdeményező fontolóra veheti azt is, hogy az embereket kárpótolja a részvételre fordított időért. Ez egyben a szervezők részéről annak az értéknek az elismerése is, amit a részvételnek tulajdonítanak. Másrészt, ez bizonyos résztvevőket nem megfelelő okból vonzhat, vagy más résztvevőkben azt a benyomást keltheti, hogy azok, akik pénzt kapnak, nem megfelelő indokok alapján vesznek részt a folyamatban. Ezek csökkenthetik a folyamatba vetett megbecsülést.

*...de meg kell
fizetnünk az
idejüket is?*

INNEN MÁR NINCS VISSZAÚT!
KERÜLJÜK A VISSZAFORDÍTHATATLAN KORAI

A célzott felkérések és a különleges ösztönzők fontosak a kiegyensúlyozott képviselet biztosításához. Másként kockázatosá válhat, hogy egyes ágazatok alulképviselet, vagy – ami még gyakoribb – hogy ugyanazok az emberek a résztvevők újból és újból.

Több szintű tervezés:

A Meuse folyó integrált tervezésén alapuló holland projekt célkitűzése annak vizsgálata volt, hogy a klímaváltozás miatt megnövekvő vízhozam elvezethető-e a folyó kiszélesítésével. Az érintettek körébe tartozott a országos kormányzat, a regionális vízgazdálkodási hivatalok, az önkormányzatok és nem kormányzati szervek is. A bevonási folyamat során nyilvánvalóvá vált, hogy a kérdéssel kapcsolatos kezdeti viták túlságosan absztraktnak bizonyultak több érintett számára. Az érintettek kezdték úgy érezni, hogy jobb volna, ha csak akkor csatlakoznának a folyamathoz, amikor a helyi szinten történő, konkrét intézkedések megvitatására kerül sor. Ez azt jelzi, hogy a megvitatott problémának, és a közölt adatoknak egyaránt az érintettek érdekeit kell tükrözniük, és ezeket a lehető legkézzelfoghatóbbá kell tenni.

Végezetül fontos, hogy azok az érintettek, akik végül részt vesznek, egyenlő képességekkel és lehetőségekkel rendelkezzenek érveik feltárásához, és a folyamatban történő közreműködéshez.

Mikor kell részt venniük az érintetteknek és milyen mértékben?

Rendszerint a korai szakaszban történő, aktív részvétel a legjobb

Az érintettek szerepe és részvétele a vízgyűjtő-gazdálkodási folyamat különböző szakaszaiban más és más. Általános az a szabály, hogy az érintetteket minél korábban be kell vonni. A Víz Keretirányelv 2000 decemberétől fogva javasolja az aktív részvételt. A korai és aktív részvétel növeli a jobb minőségű tervek és projekt, a jobb végrehajtás, valamint – ha ilyen egyáltalán létezik – a politikusok és polgárok közötti kisebb szakadék esélyét is. Az érintettek korai bevonása kezdetben több időt igényelhet, viszont később ezzel több időt takaríthatunk meg.

A magas szintű bevonás különösen szükséges olyankor, ha:

- a különböző érintettek – céljaik eléréséhez – egymásra vannak utalva
- nincs megállapodás a kérdéses problémákkal kapcsolatban
- a kérdések egyformán fontosak az érintettek számára ahhoz, hogy a szükséges időt és pénzt ráfordítsák

Nem minden probléma követeli meg az érintettek minden szakaszban történő aktív bevonását. A kezdeményező és a többi érintett erőforrásaitól függ, hogy a tervezési folyamat egy adott szakaszában aktívan kell-e bevonni, konzultálni kell-e vagy elegendő-e tájékoztatni a résztvevőket, illetve, hogy hogyan tehető ez meg (1.7. fejezet). A kisebb csoportok növelik az aktív részvétel sikerének valószínűségét.

A konzultáció és tájékoztatás kiegészítője a főként aktív részvételen alapuló bevonási folyamatnak. Egy hagyományos társadalom bevonási folyamat során az érintettek jobb megismerése érdekében olyan eszközök

szokásosak, mint például a kérdőívek. Ezek az eszközök fontosak is maradnak. A tervezési folyamat során a fő cél az érintettek szempontjainak integrálásáról áttevődik maguknak az érintetteknek az integrálására.

Hatókör

A bevonási folyamat korai szakaszában meg kell állapodni a folyamat hatókörét illetően: vagyis arról, hogy, mi a probléma és mi az, ami abból nyilvános vitára bocsátható. Például, hogy van-e lehetőségük az érintetteknek, hogy egy szennyvízkezelő üzem szükségességét megkérdőjelezzék, amikor más intézkedésekkel vetik azt össze, vagy csak arra van lehetőségük, hogy a helyszín és az alkalmazandó technológia megválasztását vitassák meg?

A hatókört eredetileg a kezdeményező határozza meg (1.3. fejezet). A vízügyi vezetők által meghatározott problémák azonban ritkán esnek teljes egészében egybe az egyéb érintettek által meghatározott problémákkal. Az érintettek elemzését követően a kezdeményező dönthet úgy is, hogy a folyamat hatókörét módosítja, mert így más érintettek érdekeit és szempontjait is be tudja építeni. Mindez segít további érintettek számára vonzóbbá tenni a folyamatot, illetve biztosítani a részvételüket.

Mindig érdemes tárgyalást szervezni az érintettekkel, abból a célból, hogy kiderüljön az, hogy a hatókör az ő számukra elfogadható-e, és ha szükséges, módosítani kell azon. A hatókört a nem kormányzati érintettekkel együttműködve is meg lehet határozni. Bárki is határozza meg a hatókört, a folyamat során később szükségessé válhat annak felülvizsgálata.

Projektszervezés és vitavezetés

A bevonási folyamatok szervezést, és szervezőcsapatot igényelnek. A szervező csapat, a projekt összetettségétől függően a kezdeményező szervezet egy lelkes munkatársától kezdve, a kezdeményező szervezeten, egy átgondolt felépítésű projekt csapaton, és a támogató személyzetet biztosító irodán át, egészen a több szervezet képviselőjéből álló, irányító csoportig terjedhet.

A szervezőcsapat rendszerint csak a különböző kormányzati szervek képviselőit foglalja magában. Valóban rendkívül fontos, hogy ők jól együttműködjenek, mert a bevonási folyamatok eredményes végrehajtása rendszerint több kormányzati szerv összehangolt tevékenységét igényli. Nem szól azonban semmi amellett, hogy egyetlen, nem kormányzati érintettet se vonjanak be.

Fontos kérdés, vajon független szakmai vitavezetőt kell-e alkalmazni. A válasz több tényezőtől is függ:

- Bevonási szint

A hatókör megvitatása, amelynek tekintetében egyértelműnek kell lenni!

A külső előadók fokozhatják a folyamat jogosultságát

- A kezdeményező rendelkezésre álló szakértelme
- A kérdés vitatott volta

A magasabb szintű bevonás rendszerint összetettebb, mint az alacsonyabb szintű, ennél fogva több szakértelmet is igényel. Ez a szakértelm esetleg nem áll rendelkezésre a kezdeményező szervezetnél, emiatt szükség lehet hozzáértő vitavezető alkalmazására is. Tanácsos lehet külső vitavezetőt alkalmazni, akkor is, ha a szóban forgó szakértelm rendelkezésre áll. Vitatott esetben a függetlennek nem tekinthető vitavezető miatt a folyamat jogosultsága megkérdőjelezhetővé válik (lásd a 2.2.2. fejezetet).

Javasolt szakirodalom:

Davenport, Th. E. (2003). The Watershed Project Management Guide, Lewis Publishers, Florida.

1.6 A módszerek és eszközök kiválasztása

*A módszerek és
eszközök kiválasztása
nagy figyelmet
igényel*

Ea fejezet az érintettekkel történő párbeszéd módszereiről és a párbeszéd támogatását célzó eszközök megválasztásáról szól. A módszerek és eszközök sokfélesége rendkívül problematikusá teszi az alkalmazandó „helyes” lehetőségek kiválasztását. A kiválasztásnak figyelembe kell vennie az 1.2. fejezetben körvonalazott általános elveket (lásd még az alábbi táblázatot).

Elv	Irányelvek a módszerekről és eszközökről
Nyitottság	■ Az információt hozzáférhetővé tevő módszereket és eszközöket alkalmazzunk ■ Legyen átlátható a módszerek és eszközök kiválasztásának és alkalmazásának folyamata ■ Osszuk meg az adatok, módszerek és eszközök fölötti ellenőrzést az érintettekkel
Központi értékek védelme	■ A különböző szempontok, a helyi szakismeret és a passzív szakismeret feltárására szolgáló módszerek és eszközök alkalmazása ■ A módszerek és eszközök alkalmazásakor építsünk a helyi szakismeretre ■ Számoljunk a rugalmassággal és készüljünk fel a módszerek és eszközök körülmények diktálta módosítására/átalakítására
Gyorsaság	■ Sokféle módszer és eszköz alkalmazása a folyamat felgyorsítására ■ Az együttműködés és a különböző problémamegértés konvergenciájának ösztönzése
Tartalom	■ A rendszerismeret és -megértés biztosítását célzó

	eszközök használata ■ A tevékenységek és eredmények rögzítése, valamint dokumentálása
--	--

Költségek és az internet

A módszerek és eszközök költségei széles skálán változhatnak. A modellezés és más szakértői információs eszközök nagyon költségesek lehetnek; különösen akkor, ha nagy adatmennyiséget kell összegyűjteni, vagy megvásárolni. Az internetes társalgók (chat rooms) és a nyilvános webhelyek sokkal kevésbé költségesek, mint a személyesen lebonyolított megbeszélések. Az internet „virtuális tanulóközösség” megteremtésére is használható. Ezek a közösségek hasznosak lehetnek a „technikai jellegű” kérdések esetében. Az élő párbeszéddel összehasonlítva, ezek kevésbé hatékonyak az olyan témakörök esetén, amelyek a világnézetek, értékek és érdekek mélyreható feltárását igénylik.

Az internet lehetőségeket kínál, de korlátai is vannak

Az eszközök sokfélesége és a kísérletezés

Ha sokféle érintettet kívánunk bevonni egy folyamatba, érdemes időt és pénzt áldoznunk arra, hogy a bevonásnak sokféle módszerét és eszközét alkalmazzuk. Egy bevonási folyamatnak jellemzően nem szabad egyetlen eszközre vagy módszerre szorítkoznia, hanem különböző módszerek skáláját érdemes alkalmaznia. Mindez segíthet a tágabb kérdéskörre vonatkozó tudatosság növelésében is, vagy egyszerűen csak segíthet másképp megközelíteni a problémát.

Az összetettebb kérdések rendszerint több találkozást is igényelnek ugyanazokkal a személyekkel. Ha a cél egy konkrét megállapodás vagy döntés elérése, akkor fontos, hogy a résztvevők beleszólhassanak az ülések számának és időtartamának eldöntésébe. 6-12 fős csoportoknál megszokott a két-két és félórás ülések megszervezése, bár nyilvánvaló, hogy mindez a résztvevők háttérétől, a felmerülő kérdések típusától, illetve a vita alátámasztására használt input-anyagtól is függ. Az emberekkel egyeztetni kell ezekben a kérdésekben.

Túl sok módszer és eszköz használata előnytelen lehet, különösen, ha azok bonyolultak, különlegesek és ismeretlenek az érintettek számára. Gyakran egy egyszerű, csoportos vitaülés bizonyul hasznos eszköznek az egyeztetésre, és alig van szükség emellett más, kidolgozottabb módszerekre. Fontos az „eszköz-fetiszizálás” elkerülése.

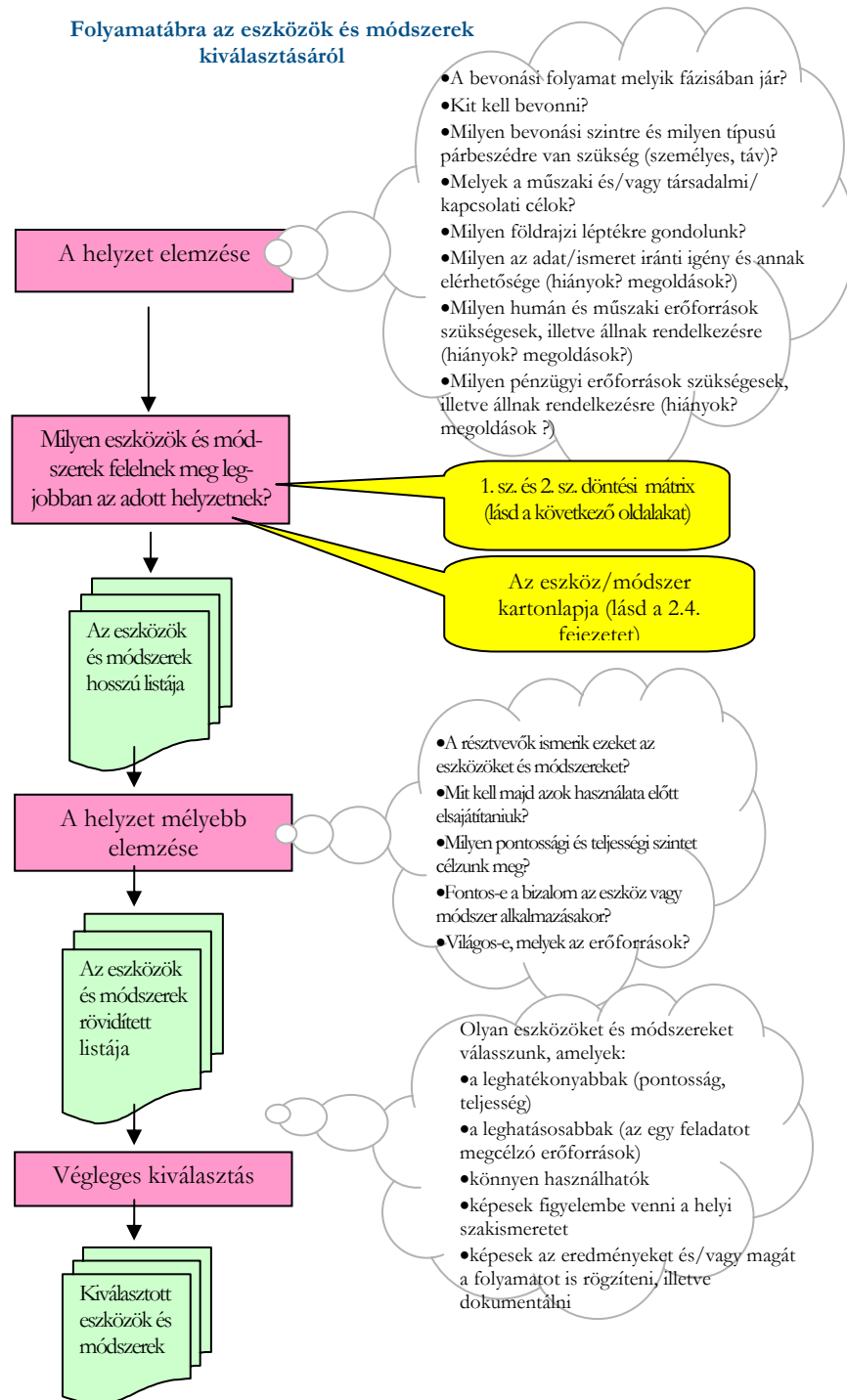
Általában az egyszerű eszközök a legjobbak

Az eljárás

Az alábbi folyamatábra egy adott helyzetben a legmegfelelőbb módszerek és eszközök kiválasztásához nyújt segítséget. A folyamatábrán szereplő számos lépés az „1. sz. döntési mátrixra” és a „2. sz. döntési mátrixra” utal. Az 1. sz. döntési mátrix azoknak a módszereknek és eszközöknek a listáját mutatja be, amelyek a Víz Keretirányelvhez szükséges társadalom bevonást és társadalmi

tanulást támogathatják. A 2. sz. döntési mátrix pedig azt mutatja be, milyen eszközök mely módszerekkel kombinálhatók.

Folyamatábra az eszközök és módszerek kiválasztásáról

TIPP: Ezt a vizsgálatot különböző szinteken is el lehet végezni: nemzeti szinten, vízgyűjtő kerület szinten, helyi szinten stb.

Bizonyos módszerek és eszközök lehet, hogy jobban megfelelnek, mint mások, a bevonási folyamat adott szakaszaiban. E kézikönyv

szerkezetét követve, az „1. sz. döntési mátrix” három különböző fázist különböztet meg:

- **indulás** (bevonási stratégia kidolgozása és kezdeményezése)
- **menedzselés** (végrehajtás) és
- **fejlesztés** (a bevonási stratégia figyelemmel kísérése és értékelése)

Bizonyos módszerek és eszközök helyénvalóbbak lehetnek, mint mások, adott bevonási szinten. Az „1. sz. döntési mátrix” három különböző bevonási szintet különböztet meg (a Közös Végrehajtási Stratégia (CIS) 8. sz. útmutató dokumentuma):

- információ (közös ismeretszerzés)
- konzultáció (közös gondolkodás)
- aktív részvétel (együttműködés)

Minden egyes fázis és szint esetében a módszerek és eszközök alkalmazhatóságának hatékonysága lehet nagy (■), közepes (●) vagy kicsi (▲).

Számos, a már meglévő útmutató dokumentumokban (lásd a hivatkozásokat) már ismertetett módszert és eszközt részletesebben tárgyalunk a 2.4. fejezetben.

Kritériumok			PP-fázis			PP-szint		
			■	■	■			
Eszköz vagy módszer neve	Rövid ismertetés	Hív. (*)	Indulás	Menedzselés	Fejlesztés	Tájékoztatás	Egyeztetés	Aktív részvétel
Módszerek								
Ötlebörze	Olyan munkaülés, amely egy adott témával kapcsolatos, nagyszámú elgondolás összegyűjtésére összpontosít.	1	■	■	●	▲	●	■
Polgári versenybírósg	Egy sor megbeszélés, amelyen tetszőlegesen kijelölt emberekől álló csoport vesz részt, akik a nyilvánosságot azért képviselik, hogy egy adott kérdéstről értesüljenek és azt megvitassák, és következtetéseket vonjanak le.	1	●	■	▲	■	■	■
Fókuszáló csoport	Egyidejű csoportinterjúk 6-10 emberrel.		■	■	●	▲	■	■
Csoportos modellépítés	Vezetett ülés, ahol a résztvevők modellt építenek a kérdés megértésének javítására.	3	●	■	▲	●	■	■
Interjúk	Viták, rendszerint nyílt kérdésfelvetéssel és kimerítő válaszadás lehetőségével.		●	■	●	■	■	●

Kritériumok			PP-fázis			PP-szint		
								
Eszköz vagy módszer neve	Rövid ismertetés	Hív. (*)	Indulás	Menedzselés	Fejlesztés	Tájékoztatás	Egyeztetés	Aktív részvétel
Probléma/ok elemzése	A probléma mögött meghúzódó okozati kapcsolatok alapos elemzése.	1						
Nyilvános hallgatóság/nyilvános meghallgatás	Gyűlés, amely a nyilvánosság számára feltárja az adatokat, és fórumot biztosít a kérdések megválaszolására és a vélemények összegyűjtésére.	1						
Atértékelő műhely	Olyan műhely, ami lehetővé teszi a résztvevőknek, hogy különböző elemzési kereteket ismerjenek meg, és finomítsák saját probléma-értelmezésüket.	3						
Felülvizsgáló ülések	Olyan műhely, ahol figyelemmel kísérhető a fejlődés, megtartható a lendület, megvitathatók a levont tanulságok, értékelhetők az eddig megtett lépések.	5						
Szerepjáték	Olyan játékhelyzet, ahol a játékosok valós vagy képzeletbeli keretek között játsszák szerepüket.	3, 4						
Kerekasztal-konferencia	Irányított és jegyzőkönyvezett, nyílt vita a résztvevők között.	3						
Forgatókönyv építés	Olyan műhely, ahol a jelenlegi és a közeljövő szempontjából kínálgató politikai opciókat vitatják meg, azok lehetséges jövőbeni következményeit pedig feltárják.	2						
IC-eszközök								
Térinformatikai rendszer (GIS)	Földrajzi adatok tárolására, leképezésére és elemzésére használt rendszer.	3, 4						
Grafikus eszköz-készlet	Eszközök, amelyek segítenek a műhelyek alatt a vitákat illusztrálni (idetartoznak a táblák, a tollak és ceruzák, a flipchart-ok).							
Térképek	Grafikus, arányos modellek	3, 4						
Megjegyzés-kezelő rendszer	Rendszer a megjegyzések rendezéséhez és archiválásához, a jövőbeni hivatkozások és a nyomon követhetőség érdekében.							
Tervezőkészlet	Döntéstámogató eszköz, amely a javasolt (műszaki) intézkedések hatását mutatja be.	3						
Kérdőív	Írásban megfogalmazott kérdések listája az egyirányú információgyűjtéshez.	3						

Kritériumok			PP-fázis			PP-szint		
								
Eszköz vagy módszer neve	Rövid ismertetés	Hív. (*)	Indulás	Menedzselés	Fejlesztés	Tájékoztatás	Egyeztetés	Aktív részvétel
Szimulációs modellek	Számítógépes modellek, amelyek segítenek betekintést nyerni az intézkedéskombinációk hatásaiba.							
Területi gondolati modellek és térképek	Földrajzi ábrázolása és strukturálása a kérdésekkel kapcsolatos értelmezéseknek.	3						
Webhely	Az interneten hozzáférhető információ számítógépes összegyűjtése, néha egy fórumot is beleértve.	3						

- Nagyfokú alkalmazhatóság
- Közepes alkalmazhatóság
- Kisfokú alkalmazhatóság

Hivatkozások (lásd a javasolt szakirodalmat)

1. A Közös Végrehajtási Stratégia (CIS) 8. sz. útmutató dokumentuma a társadalom bevonásáról
2. A Közös Végrehajtási Stratégia (CIS) 1. sz. útmutató dokumentuma a közgazdaságtannal és a környezettel kapcsolatban
3. Ennek a kézikönyvnek a 2.4. fejezete
4. A HarmoniCOP jelentése a következő címmel: „Az információ és a kommunikációs eszközök szerepe”; <http://www.harmonicop.info>
5. <http://www.communityplanning.net/methods/method110.htm>

1. sz. döntési mátrix: Módszerek és eszközök alkalmazhatósága a bevonási folyamatokban

Az egyes módszereken belül különböző eszközök alkalmazhatók. A 2. sz. döntési mátrix áttekintést ad egy adott bevonási módszerről. Itt is a a nagyfokú alkalmazhatóságot, a a közepes alkalmazhatóságot és a a kisfokú alkalmazhatóságot jelenti.

IC-eszköz	Térinformatikai rendszer (GIS)	Grafikus eszközkészlet	Térképek	Megjegyzéskezelés	Tervezőkészlet	Kérdőív	Szimulációs modellek	Területi gondolati modellek és térképek	Webhely
Ötletbörze									
Polgári versenybíróóság									

IC-eszköz	Térinformatikai rendszer (GIS)	Grafikus eszközkészlet	Térképek	Megjegyzéskezelés	Tervezőkészlet	Kérdőív	Szimulációs modellek	Térületi gondolati modellek és térképek	Webhely
Fókuszáló csoport	■	■	■	■	■	●	●	▲	●
Csoportmodell felépítése	■	■	■	■	▲	●	■	●	▲
Interjúk	▲	▲	■	▲	▲	■	▲	■	▲
Folyóiratok/webnaplók	▲	▲	●	▲	▲	▲	▲	▲	■
Monitoring és a bevonás kiértékelése	●	■	■	■	▲	■	▲	■	●
Probléma/ok elemzése	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Nyilvános meghallgatások	■	■	■	■	●	■	▲	▲	■
Atértékelő műhely	■	■	■	■	■	■	■	■	●
Felülvizsgáló ülések	▲	■	●	■	▲	■	▲	●	■
Szerepjáték	■	●	■	●	●	●	■	▲	▲
Kerekasztal-konferencia	●	■	●	■	●	▲	▲	▲	▲
Forgatókönyv építés	■	●	■	■	■	●	■	●	▲
Érintettek elemzése	■	▲	■	■	▲	■	▲	●	■

2. sz. döntési mátrix: Eszközök alkalmazhatósága a módszereken belül

Javasolt szakirodalom:

Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 1 (2003), Economics and the Environment – The Implementation Challenge of the Water Framework Directive, <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/library>

Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), Guidance Document No 8 (2003), Public Participation in Relation to the Water Framework Directive, <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/library>

Maurel P, (ed.) 2003, Role of information and communication tools, HarmoniCOP WP3 reference document, Montpellier, Cemagref (download under www.harmonicop.info)

Wates, N. 2000, The Community Planning Handbook: How people can shape their cities, towns and villages in any part of the world, Earthscan

1.7 Folyamattervezés

Tanácsos folyamattervezést végezni. Ez ugyanis felhasználható a stratégiának az érintettekkel történő közlésére, és segít a szervezőknek ellenőrizni, hogy stratégiájuk teljes, következetes, realisztikus és az érintettek számára elfogadható-e. A folyamattervezésnek a bevonási stratégia minden elemét meg kell céloznia:

- Bevonási célok
- A megcélzott közönség – ki vegyen részt?
- A bevonás időzítése és szintje
- A bevonási folyamat hatóköre
- A projekt megszervezése és elősegítése
- Módszerek és eszközök
- Költségvetés

*Fogalmazzuk és
vitatassuk meg a
bevonási
stratégiát*

A folyamat megtervezése része a projekttervezésnek és -szervezésnek. Ez azt jelenti, hogy a projektszervezés jellemző eszközei – mint például idősorok, illetve Gantt-féle diagramok (vagy logframe technika) – felhasználhatók arra, hogy elkerüljük a bajt. A célokat, részcélokat, tevékenységeket, mérhető eredményeket és azok mutatóit – persze mindegyik megfelelő időzítés és meghatározott erőforrás-követelmény mellett – meghatározó terv jelentősen csökkenti a projekt és a bevonás meghiúsulásának kockázatát. Ezenfelül ezek a tervek lehetőséget biztosítanak a szükségessé váló módosítások meghatározásához, mivel – az előre nem látható események miatt – rugalmasságra is szükség van.

*Ütemtervek és
képi megjelenítés*

Az ütemezés általánosságban legyen nagyvonalú és vegye figyelembe a jelentősebb érintettek elérhetőségét is. Az érintetteknek meg kell ismerkedniük a felmerülő kérdésekkel, mert így tudnak majd építően közreműködni a vita során. Számos új információt kell feldolgozniuk és megvitatniuk, és szükségük lehet időre azért is, hogy saját szempontjaikat kidolgozzák és előterjesszék. A szervezők tartózkodjanak attól, hogy a résztvevőket túl sok információval terheljék. Amint a folyamat előrehalad, egyre több információ bocsátható vitára, de ebben az esetben is előnyös a rövideg és tömörség.

Amikor első alkalommal szervezünk bevonási folyamatot, számoljunk azzal, hogy több időre lesz szükségünk minden fázisban, ha figyelembe akarjuk venni, hogy az érintetteknek egymással is meg kell ismerkedniük csakúgy, mint a különböző szervezeti kihívásokkal és igényekkel is.

1.8 Az eddigi folyamattal kapcsolatos észrevételezési fázis

Kezdjük a tanulást!

A bevonási folyamat szempontjából döntő fontosságú alapok lefektetésére a kezdeti fázisban kerül sor. Az, hogy vajon a folyamat eléri-e a célját, nagyban függ ettől a fázistól. Az ebben a fázisban történő kritikus, kellőképpen megalapozott észrevételezés és ellenőrzés egyaránt segít a finomhangolásban és – amennyiben szükséges – a folyamat körülményekhez illesztésében, mivel az eddig hozott intézkedések még nem véglegesek, a résztvevők pedig még nyitottabbak a változások iránt.

Az észrevételezési fázist egy megfontolt döntésnek kell megelőznie, amely egy tudatos „visszalépésként” lehetővé teszi az eddigi megközelítés áttekintését. E feladat során kulcsfontosságú kihívás kilépni a folyamat mindennapi gyakorlatából. Sokat segíthet, ha e lépés során pártatlan személyt is bevonunk. Tanácsos ugyanakkor ezt az észrevételezési fázist az érintettek körében is kezdeményezni, mert ez segítheti a teljes folyamattal való azonosulásukat. Ha lehetőséget adunk nekik arra, hogy a folyamatot már korai szakaszában áttekinthessék, ezzel lényegesen hozzájárulhatunk ahhoz, hogy magukénak érezzék a folyamatot és végül annak eredményeit is.

Az ön-kezdeményezett észrevételezéstől eltérően, mindig adott az új megközelítéseket szükségessé tevő külső fejlemények lehetősége is. Ha folyamatosan gondoskodunk arról, hogy a folyamat a változások és kiigazítások irányába nyitott legyen, akkor az új fejleményekkel könnyebben meg lehet birkózni, és a lehetséges feszültséget és problémákat is el lehet kerülni.

Az érintettek kiválasztásának módosítása

A folyamatnak ebben a szakaszában is hasznos volna, és lehetséges is az érintettek aktuális kiválasztásának felülvizsgálata. Mely további csoportok vegyenek részt a folyamatban, és hogyan vonhatók be? Egy bevonási folyamat további érintettekkel történő bővítése általában problémamentesnek mondható mindaddig, amíg a döntés az addig résztvevő összes érintett széleskörű egyetértésén alapul. Ugyanakkor a folyamatba belépő érintetteket kellőképpen tájékoztatni kell az addigi folyamatról. Az érintettek számának csökkentése sokkal bonyolultabb, mert az érintettek egyes csoportjainak kizárása többnyire nem tanácsos. Megoldás lehet, ha egyértelműen meghatározzuk, hogy a bevonási folyamat mely szakaszában van szükség a résztvevők egy bizonyos csoportjának részvételére, és így minden egyes csoport közreműködését is jobban lehet irányítani.

Az érintettekkel kapcsolatos tájékoztatás fejlesztése

Az érintettek elemzése az általunk választott érintettekkel kapcsolatos információt eredményezett. Ezt az információt annak minősége és

teljessége szempontjából kell értékelni. Az érintettek bizonyos csoportjai ismeretei terén mutatkozó hézagok pótlása hozzájárulhat a motivációjuk jobb megértéséhez, és így segít előrejelezni az esetleges jövőbeni súrlódásokat és problémákat. Ugyanakkor az érintettek körében történő információcsere és -áramlás a rendelkezésre álló erőforrások legjobb kihasználása érdekében is szorgalmazható.

***Hajtsuk végre a
végső
módosításokat!***

A választott bevonási stratégia módosítása

Általában ez az az időpont, amikor a bevonási stratégián változtatni kell, és bizonyos módosításokat kell végrehajtani a folyamat tervezésén. A stratégia alkalmazását készítsük elő megfelelően, közöljük és egyeztessük az érintettekkel, hogy elkerüljük a zavart és csalódottságot.

HOGYAN MENEDZSELJÜNK

Az első - „Hogyan kezdjünk hozzá” – fejezet sok olyan feladattal foglalkozott, amit alaposan végig kell gondolni egy társadalom részvételi folyamat megkezdése előtt, alatt és után. Az első fejezet elsősorban arról foglalkozott, hogy kit kell bevonni a döntések előkészítésébe és hogyan kell kidolgozni a részvételi stratégiát. Ez a fejezet a társadalom bevonási folyamat szervezésének követelményeit ismerteti. Ohyan kérdéseket tárgyal például, hogyan hívjuk meg a résztvevőket; milyen tevékenységeket vegyünk be a munkatervbe; milyen módszereket alkalmazzunk; hogyan vonjuk be aktívan az embereket; hogyan vegyük rá őket a konstruktív együttműködésre és hogyan akadályozzuk meg a fennakadásokat és késéseket. Ez a fejezet tulajdonképpen a társadalom bevonási folyamat menedzseléséről szól.

A munkatársak és a társadalmi találkozók alapszabályainak ismertetésével kezdjük, amelyek nagymértékben épülnek az első fejezetben tárgyalt négy alapelvre: a nyitottságra, a központi értékek védelmére, a gyorsaságra és a tartalomra. Az alapszabályok betartása jó lehetőséget biztosít a résztvevők számára ahhoz, hogy beleszóljanak a döntésekbe és valamilyen hasznát is lássák a részvételiüknek.

2.1 Alapszabályok

Az alapszabályok egyben a „magatartási kódexet” is jelentik

Ez a fejezet a részvételi folyamatok során figyelembe veendő alapszabályokat tárgyalja. A társadalmi találkozók alapszabályai biztonságos környezetet teremtenek a résztvevők számára: tudni fogják, hogy mire számíthatnak és hogyan kell viselkedniük, és azt is tudni fogják, hogy a többiek is így fognak majd viselkedni. Az alapszabályokat már a folyamat kezdetétől fogva világosan ismertetni kell. A folyamatban várhatóan résztvevő feleket lehetőleg be kell vonni, vagy legalább konzultálni kell velük a folyamat megtervezésével, illetve az alapszabályokkal kapcsolatban. Különösen olyan esetekben, amikor ellentétek keletkezhetnek, az alapszabályokat jól érthetően kell ismertetni, meg kell vitatni és meg kell erősíteni, mert így határozottabbá lehet tenni a közös célokat, rá lehet mutatni az egymástól való kölcsönös függőségükre, a sürgősség szorítására, és emlékeztetni lehet a feleket arra, miként viselkedjenek az adott cél elérése érdekében. Ezekre a szabályokra minden alkalommal nyomtatékosan fel kell hívni a résztvevők figyelmét.

Az alapszabályok a folyamattervezés négy alapelvéből származnak (lásd az 1.2. fejezetet) és bővíthetők az információ megosztásának és kezelésének, valamint a folyamat környezete (sajtó és közvélemény) figyelembe vételének módjára vonatkozó gyakorlati előírásokkal (lásd

a szövegdobozban szereplő példát). A részletesség szintje változhat, a folyamatterv részletes intézkedéseket tartalmazhat az információk megosztásának és az új információk figyelembe vételének módjára, a felszólalások megengedett időtartamára az üléseken, az új résztvevőkre és hasonló dolgokra vonatkozóan is.

PÉLDA AZ ALAPSZABÁLYOKRA

Általános szabályok

- a részvétel nem kötelező
- a résztvevőknek közös a folyamatért és annak kimeneteléért vállalt felelőssége
- viselkedési szabály az, hogy ne legyenek személyre szóló támadások, a felek tartsák tiszteletben egymás alapvető értékeit, ne kerüljön sor a megbeszélések fellazulására.

Belépési és kilépési szabályok:

- kilépni csak az egyes fordulók után lehet
- a belépéshez a folyamat irányítójának jóváhagyására van szükség

Az információkra és vizsgálatokra vonatkozó kérések kezelésének szabályai:

- a titoktartást tiszteletben kell tartani
- a vizsgálatokra vonatkozó kéréseknek széles körű legyen a bázisa
- a vizsgálatokat szakértőcsoport végezze
- minden információ álljon mindenkinek a rendelkezésére

Párhuzamos folyamatokra vonatkozó szabályok:

- más politikai folyamatba való beavatkozást jelteni kell
- a részvétel nem zárja ki a jogi lépéseket

A sajtóval történő kapcsolattartás szabályai:

- a munkaüléseken csak a bevont felek vehetnek részt, csak az utolsó ülés nyilvános a sajtó számára
- minden, a sajtóval történő kapcsolatfelvételt a folyamat irányítóján keresztül kerül sor
- a záróbeszámoló nyilvánosan hozzáférhető legyen

Javasolt szakirodalom:

Bruijn, Hans de, Ernst ten Heuvelhof and Roel in't Veld, 2002. Process Management, Why project management fails in complex decision making processes. Kluwer Academic Publishers, Boston, Dordrecht, London. ISBN 1-4020-7331-3

2.2 Hogyan szervezzünk találkozót

A meghívás a találkozókra tulajdonképpen egyfajta művészet, amelynek során pozitívan és produktívan hozzuk össze az embereket azért, hogy egy sikeres társadalom részvételi folyamatot indítsunk, illetve kezdeményezzünk. Miközben mindez első pillantásra meglehetősen egyszerű feladatnak tűnhet, a valóságban bonyolult feladat, mert egyrészt a találkozó sok érdekelt első találkozását jelenti, másrészt pedig a találkozón egyértelműen rögzíteni kell a párbeszéd szabályait és módszereit az egész folyamat idejére. Az érdekeltet össze szokták hívni egy előzetes találkozóra, hogy

megvitassák a felmerülő kérdéseket, és elősegítsék a részvételi folyamat beindítását. Maga az összehívási folyamat az alábbiakban bemutatott lépésekből áll, amelyeket – egyértelműségi megfontolásból – itt külön elemek formájában ismertetünk. Nyilvánvaló azonban, hogy azok lényegében kölcsönösen kapcsolódnak egymáshoz. Ugyanakkor viszont rendszerint nem egymást követően valósulnak meg, hanem inkább egymással párhuzamosan.

2.2.1 Vitavezető kijelölése

Az összehívó többféle szerepet is betölthet: összehívó, vitavezető, résztvevő.

Alaposan meg kell fontolnunk azt, ha a különböző feladatokat ugyanazon személlyel vagy szervezettel akarjuk elvégeztetni. Lehet, hogy egyes szereplői a folyamatnak elég fontos pozícióban vannak ahhoz, hogy össze tudják hívni az érdekelteket, ugyanakkor viszont lehet, hogy nincs kellő gyakorlatuk a részvételi folyamat lebonyolításában. Így – bár az összehívók segíthetik a részvételi folyamat elindítását – nem biztos, hogy azt sikeresen végre is tudják hajtani.

Az is lehet, hogy az összehívók érdekeltek is a folyamatban, elsődleges szerepük azonban az összes legitim érdekelt azonosítása és összehívása kell, hogy legyen. Az összehívók feleljenek meg a következő elvárásoknak:

- Szavahihetőség
- Megbízhatóság
- Jogosultság a szerepkör betöltésére

Ugyanazok a kritériumok alkalmazhatók a tervezés és a kiértékelési fázis esetében is.

Az összehívó legyen jól tájékozott a felmerülő kérdésekkel, azaz a víz-, illetve vízgyűjtő-gazdálkodással kapcsolatban is. Ha az összehívó egyben érdekelt is, akkor erről minden résztvevőt világosan tájékoztatni kell. Ilyen (gyakori) esetekben tanácsos külső vitavezetőt kérni a szervezeten kívülről vagy legalábbis a felmerülő kérdésben közvetlenül nem érintett szervezeten belüli alkalmazottak közül.

Az összehívó szerepét betölthetik – a folyamatban való bevonás szintjétől függően – különböző természetes vagy jogi személyek is. Közösségi szinten egy helyi vezető, egy szervezet vagy különböző csoportok képviselőiből álló bizottság is lehet az összehívó. Állami szinten kormányhivatalok is betölthetik ezt a szerepkört. Megjegyzendő, hogy az érdekeltek gyakran bizalmatlanok a kormánytisztviselőkkel szemben, és ilyenkor semleges harmadik fél bevonása lehet a legjobb megoldás.

2.2.2 A vitavezetők szükséges jártasságának megállapítása

Minél több az érdekellentét, annál nagyobb szükség lesz szakemberek bevonására.

A jó vitavezetőnek ellenőrizni kell tudnia azt, hogy a folyamatban résztvevők kellően képviselik-e a felmerülő sokféle problémát, az érintettek sokféle érdekét, értékét és igényét. Ezen kívül minden résztvevő számára értelmezni kell tudnia – méghozzá érthetően és elfogadhatóan – a vizsgált problémák bonyolultságát, illetve a különböző érveket. Ha a találkozók előtt a témához legszorosabban kapcsolódó anyagokat megküldjük az összes érdekelt számára, sok időt takaríthatunk meg a viták során, ami javíthatja a megszerzett ismeretek minőségét is.

Általában a vitavezetők és moderátorok alábbi képességeire van szükség:

Vitavezetési gyakorlat: Amikor csak lehet, válasszunk a korábbi közvetítési és társadalom bevonási folyamatok terén elfogadható tapasztalatot szerzett intézményt. A tapasztalat kulcsfontosságú a folyamat technikai követelményeinek elsajátításához, no meg az érintettek ellentétes érdekeinek, érveinek, értékeinek és nézeteinek a józan értelmezéséhez.

A jó vitavezetéshez sokféle készségre van szükség.

A helyismeret és az érintettek integrálásának képessége: Gondoskodni kell róla, hogy a kijelölt vitavezető jól informált legyen a helyi problémákkal valamint azzal kapcsolatban, hogy „ki-kicsoda” a tanulmányozott területen.

Minél több az érdekellentét, annál nagyobb szükség lesz szakemberek bevonására.

A vitavezetőbe helyezett bizalom és a függetlenségnek az általa történő értelmezése: A folyamatban érdekeltnek már a tulajdonképpeni üzenet közvetítése előtt ki fog alakulni a véleménye az üzenet közvetítőjéről. Az erkölcsi tekintély hiánya bizalmatlanságot teremt, ugyanakkor pedig azt is eredményezheti, hogy a kulcsfontosságú érdekelt nem fognak részt venni a találkozókön.

A különböző erőforrásokkal való foglalkozás képessége: A vitavezetőnek meg kell találnia az egyensúlyt a különböző kommunikációs készséggel bíró résztvevők között. Akkor, ha az érdekelt nem kívánnak vagy nem tudnak találkozni a többi érdekelttel, a legfontosabb szempontjaik feltárására személyes interjúkra kerülhet sor, amelyeket összegező kerek-asztal (Delphi-módszer) alkalmazásával vitatnak meg az érdekelt. A „Delphi-módszer” módszerek egész családját jelenti, nem egyetlen pontosan leírt eljárást. A Delphi módszer tipikus jellemzői: a szakértői testület; a kerekasztal-tárgyalás sorozat, amelynek során a vitafórum tagjaitól összegyűjtik, majd elemzik, végül pedig – mintegy a későbbi kerekasztalok kiindulási alapjaként – mindannyiukhoz vissza is juttatják az információt. Ez lehetőséget biztosít az egyének számára, hogy a visszajelzés alapján saját véleményüket felülvizsgálják. A folyamat végén névtelenséget kell biztosítani a közreműködőknek.

... adaptáljuk és alkalmazzuk a segédeszközöket és technikákat

Kommunikációs és vitavezetési készség: Gondoskodni kell arról, hogy a vitavezető fel tudja ismerni, el tudja sajátítani, és stratégiailag is alkalmazni tudja azt a kommunikációs nyelvet, amit az emberek megértenek, hogy úgy tudjon beszélni az emberekkel, hogy az a közönség számára megnyerő legyen. Tudja figyelembe kell venni azt is, hogy a különböző érdekelt a problémák leírására, álláspontjuk igazolására vagy intézkedéseik elrendelésére különböző kifejezéseket használnak.

2.2.3 A résztvevők felkérése

Az érdekelték legitimitásának fokozása

A Dordogne vízgyűjtő területén – legalábbis a Dordogne-völgygel kapcsolatban megrendezett csúcs biztonysága szerint – a vezető szervezet jelentős erőforrásokat fordított annak biztosítására, hogy az érdekelték minden csoportja részt vegyen a folyamatban. Az előkészítési fázisba beletartozott az érdekeltéknek az elemzése is, amire a különböző érdekelték számára szétküldött több száz kérdőív alapján került sor. Az elemzés eredményeit több állami szolgálat is kommentálta. Az elemzés eredményei még a „Dordognei csúcs” előtt rendelkezésre álltak egyes érdekelték, mint például a megindult folyamatokba még nem elég szervezeten bekapcsolódott halászok legitimitásának fokozása érdekében.

Az érdekelték legyenek tudatában a részvétel előnyeinek

Az érdekeltékkel már a hivatalos meghívó szétküldése előtt egyénileg kapcsolatba kell lépni, azaz személyesen, telefonon stb. ... Ez többféle célt is szolgálhat:

- Az érdekelték legyenek tudatában azoknak az előnyöknek és ellenszolgáltatásoknak, amit a részvétel következtében kaphatnak, pld. közreműködhetnek a helyi döntéshozatalban, lehetőségük van ismereteik és aggályaik másokkal való megosztására, stb. ...
- Tisztázzuk, milyen személyes szerepük lenne a folyamatban
- Még a találkozó előtt fel kell tárnunk az érdekelték elvárásait, mert azok felhasználhatók az átfogó értelemben vett eredmény javítása érdekében is.
- A meghívottak beosztását és a szervezetük hierarchiájában betöltött szerepüket is figyelembe kell venni. Így például hasznos feladat lehet bizonyos személyek arra történő motiválása, hogy „magas beosztású személyek előtt” szólaljanak fel.

A résztvevők kiválasztásával kapcsolatos további információt az 1.4. és 1.5. fejezetben találhatunk.

2.2.4 A színhely kiválasztása

Egy részvételi folyamat helyének kiválasztásakor az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

A találkozó helyszíne teremtsen biztonságos környezetet.

- Ha valamelyik érdekelt (beleértve a szervező hatóságot is) irodáját választjuk, legyünk körültekintők. A szervező intézmény megbízhatóságát és semlegességét minden érdekelt számára garantálni kell.
- A helyszín közelsége, elérhetősége és általános légköre legyen vonzó, megnyerő.
- Biztosítani kell a szükséges eszközöket is: legyen megfelelő helyiség, mozgatható asztal, internet-kapcsolat stb.

Bizalom és semlegesség: azok a helyek, ahol a találkozókra sor kerül, legyenek megbízható és lehetőleg olyan szervezetek tulajdonában, amelyeknek már van valamilyen társadalmi elismertsége, illetve presztízse. Ha a szervező más, mint az a szervezet, amelynek tulajdonában van az épület, ahol a találkozóra sor kerül, fontos, hogy a találkozókra résztvevők jól és biztonságban érezzék magukat. Egyébként a nem megbízható környezetben lebonyolított találkozások negatívan befolyásolhatják az egész folyamatot. A közigazgatási hatóságokhoz tartozó épületekben megvalósuló folyamatok esetében azt kockáztatjuk, hogy „államilag manipulált”, „felülről lefelé építő” vagy „konzervatív” jelzőket aggatnak ránk, miközben a magánvállalatok tulajdonában lévő épületekben megvalósuló folyamatoknál a kockázat abban rejlik, hogy azzal vádolhatnak, hogy bennünket főként a pénz érdekel.

A helyszín mindig legyen semleges, és közel is az érdekeltekhez.

BALANCING OUT POWER PRESSURES

AZ ERŐVISZONYOK KIEGYENLÍTÉSE

Megfelelőség és hatalom: minél közelebb esik a helyszín a döntési központhoz, annál inkább megfelelőnek érzékelik azt maguk az érdekeltek is. A vízgazdálkodás területén a nem kormányzati szervek általában azok a szereplők, amelyek inkább élvezik a közvélemény bizalmát — lévén a bizalom a legnagyobb tőkájük — ugyanakkor viszont ezek híján vannak az erőforrásoknak. A főleg elméleti intézményeket — kivéve azokat, amelyekről köztudott, hogy magántársaságokkal működnek együtt — az emberek hajlamosak viszonylag semlegesnek tekinteni, viszont ezekre gyakran úgy tekintenek, hogy túl messze vannak a döntéshozatali folyamatától. A kormányhivatalok azok, amelyeknek több a hatalma és döntéshozatalhoz szükséges erőforrásaik is vannak, ezeknek viszont gyakran megkérdőjelezzük a függetlenségét és a megbízhatóságát. Végezetül viszonylag sokféle — különböző megbízhatósági, függetlenségi és hozzáértési szintet képviselő — magánkézben lévő tanácsadó cég is létezik,

ami még inkább bonyolítja a velük kapcsolatos általánosítást, illetve az értékelésüket.

Kerüljük, hogy a találkozók légköre túlságosan hivatalos legyen

Közelség, elérhetőség és általános légkör: Az érdekeltek távolmaradásának elkerülésére a találkozókat az érdekeltek lakásához, illetve munkahelyéhez közel kell megszervezni. A részvételi eljárások lefolytatására gyakran megfelelnek egyes oktatási vagy szociális célú középületek, mint például múzeumok vagy egyetemek, mivel ezeket a közvélemény megfelelően tartja. A vitához kellemes légkörre van szükség, mert így elkerülhető a túl hivatalos hangulat. A kisebb helyiségek és asztalok is hozzájárulhatnak a személyesebb légkörhöz, és a testbeszédet is jobban lehetővé teszik a különböző álláspontok és fenntartások kifejezését, amelyek megértése egyébként túlságosan nehéznek bizonyulna személytelen vagy túlságosan nagy fórumok esetében.

A részvételi folyamat helyszínének kiválasztásakor egyes érdekelteket közvetlenül meg kell kérdezni, hogy szerintük melyik lenne a legmegfelelőbb hely. Eltérő vélemények esetén meg kell próbálni konszenzust elérni. A szervezőnek természetesen legyenek saját kritériumai is, például annak érdekében, hogy a kellő képviseltséget és igazságosságot biztosítsa, ugyanakkor viszont meg kell próbálnia a többi érdekelttel is tárgyalni.

2.3 Ötletek a folyamat fejlesztéséhez

A részvételi folyamatok minőségét sok tényező befolyásolhatja. Ebben a fejezetben a legfontosabb tényezők közül tárgyalunk néhányat, és megoldásokat javasolunk megállapításaink ellenőrzésére. A társadalmi tanulás kudarca vagy sikere szempontjából legmeghatározóbb tényezők közé tartoznak a résztvevő egyének és a csoportok összetétele, valamint magának a bevonási folyamatnak a szerkezete.

2.3.1 Hogyan befolyásolják az emberek a folyamatot

Hangadók és szabotálók kezelése

Bármely résztvevő csoport szabad prédája lehet valamelyik „hangadónak”, aki élénkebbé is teheti a vitát vagy a közös-gondolkodási folyamatot, és az sem fogja zavarni, illetve nem fog tétovázni, ha arról van szó, hogy az egyébként figyelemre se méltott, kényes kérdéseket kell felvetni. A vitavezető vagy a csoport más tagjai részvételi lehetőségeinek csökkentése miatt viszont a hangadók nagyon ártalmasak is lehetnek az egész folyamat szempontjából. Ennek elkerülésére fontos, hogy a vitavezető magabiztos, kellőképpen felkészült, és az ilyen helyzetek kezelésében jártas legyen.

Legyen meg bennünk a szabotálók kezelésének képessége

Hasonló vitavezetési gyakorlat szükséges a „szabotálók” kezeléséhez is. Helytelen feltételezni, hogy valaki – aki egy folyamat tekintetében hangadónak számít – szándékosan annak szabotálásával is megpróbálkozik. Gyakran előfordul, hogy a hangadók nincsenek is tudatában, hogy valójában ők irányítanak egy vitát vagy egy folyamatot. Valószínű azonban, hogy a szabotálók tudatában vannak saját szándékaiknak és különböző megfontolásból eredménytelenné akarják tenni a részvételi folyamatot. Ezért nem szabad lebecsülni őket, hanem ehelyett a csoporttal meg kell vitatni azt, hogy hogyan lehet a „szabotálót” kezelni. Így aztán minden résztvevőben tudatosulnak azok a lehetséges fenyegetések, amelyek az „ő” csoportjuk számára fontos folyamatot veszélyeztethetnék, sőt meg is szakíthatnák. Ez majd arra ösztönzi őket, hogy fontolóra vegyék a probléma kezelésének különböző módjait. Ily módon ugyanis a műhely keretében megvalósuló előrehaladás irányításának felelőssége sok résztvevő között oszlik majd meg.

Maguk az érdekeltek vették át a kezdeményezést

Előfordulhat, hogy nemcsak arról van szó, hogy a vízügyi vezetők bevonták a folyamatba az érdekelteket, hanem arról is, hogy ők maguk kezdeményezték azt. Ez történt például a kilencvenes években a hollandiai Észak-Brabant tartományban.

Fontos kérdés Észak-Brabant esetében a természeti területeknek a kiszáradása, ami – többek között – a túlzott talajvíz kivételnek tulajdonítható. A kiszáradás megállítására a tartományi kormányzat 1991-ben engedélykötelessé tette a kisebb (mezőgazdasági eredetű) talajvízkivételeket. A kilencvenes évek vége felé pedig kezdeményezések történtek szigorúbb szabályozás bevezetésére, de ezek azonban sikertelennek bizonyultak. A gazdálkodói szervezetnek csak kis politikai befolyása volt és a rendeletek betartatása is nehézkes lett volna. Tulajdonképpen patthelyzet alakult ki. A gazdálkodók felvetették a problémát tartományi szinten, de maga a tartomány is problémával válaszolt.

1998-ban a regionális gazdálkodói szervezet, a ZLTO, átvette a kezdeményezést és elindította a „Benelux Middengebied Vízgazdálkodás” elnevezésű projektet. Eszerint a gazdálkodók a földjükön ingyenesen építhetnének egy bukót a legkisebb patakokon, amelyeket aztán maguk üzemeltetnének. Ezek a bukók visszatartanák a vizet, és növelnék a talajvíz beszivárgását, ami nem csak a természetnek, hanem a mezőgazdaságnak is jót tenne. Elviesedés esetén maguk a gazdálkodók dönthetnének a bukó megnyitásáról. A ZLTO szorosan együttműködött a tartománnyal és a vízügyi hatóságokkal.

2001-re majdnem 2000 bukó készült el egy kb. 140 000 ha-os területen, amit főként az európai Interreg-program finanszírozott.

A projektet általában sikeresnek tekintik. Az ehhez hasonló projektek – akár vízügyi vezetők, akár más érdekelt kezdeményezésére történtek – az érdekeltek részéről történő nagyobb ráfordítással lehetőséget kínálnak a körülményekhez igazított megoldások alkalmazására, javítják a kapcsolatokat és a társadalmi tanulást is elősegítik. Azt is megmutatják, hogy az állami szabályozás nem valamiféle elavult dolog, sőt ösztönözheti is az újszerű, nem szabályozási célú módszerek kifejlesztését..

Források:

J. Jiggins & N. Röling 2003: *Key informant study 2nd Generation Water Conservation Project; North Brabant and Limburg*, WUR

*A folyamatot
lelassítani képes
egyének kezelése.*

A hangadók kezelése óvatosságot igényel, mivel ők a vezető szerepük csökkentésére irányuló minden erőfeszítést személyes támadásként

***Felelősségteljes
résztevők, akik
hangadók a viták
során...***

foghatnak fel. Azt is fontos figyelembe vennünk, hogy az, ahogyan egy hangadót a projektirányító csapat kezel, erősen befolyásolni fogja a szervező csapat képességét a szélesebb értelemben vett közösséghez való viszonyában. Más részttevők is észre fogják ezt venni, ez pedig befolyásolni fogja a folyamat iránti elkötelezettségüket, illetve az abban való részvételüket. Az alábbi elgondolások is segítségünkre lehetnek:

- Amint sikerült azonosítanunk a lehetséges „hangadókat”, kínáljunk fel nekik valamilyen felelősségteljes szerepkört. Ez lehet az érdekeltek szélesebb hálózatának kialakítása, valamilyen találkozó szervezése, az esetleg szükséges további adatok gyűjtése, stb.
- Feltétlenül szükség van a 2.1. fejezetben tárgyalt „alapszabályok” megfogalmazására és közzétételére. Azok ugyanis egyértelmű munkaetikát kínálnak, amire a vitavezető mindig hivatkozhat.

Az érdekeltek félénkségének tapintatos, de építő jellegű kezelése ugyanilyen kihívást jelenthet a vitavezető számára. Bár előfordulhat, hogy az érdekeltek lelkesedést mutatnak vagy hajlandók is részt venni egy csoport tevékenységében, ez nem mindig garantálja az aktív részvételüket is olyan szinten, amire a dinamikus, építő jellegű tanulási folyamat megteremtéséhez szükség van. Fontos mielőbb megpróbálni azonosítani azokat a lehetséges okokat, amelyek miatt előfordul, hogy egyesek félénkek, vagy másoknál kevésbé hajlandók megszólalni. Az okok feltárása segíthet a szervezőknek és a vitavezetőnek abban, hogy megismerjék a kényes témákat, az érdekeltek között esetleg súrlódást okozó korábbi ellentéteket, sőt azokat a kérdéseket is, amelyek segíthetnek reagálásra *ösztönözni* a visszahúzódóbb részttevőket. Ugyanúgy, mint a hangadók esetében, a félénk vagy csendes részttevők is kiválthatnak frusztráló és bosszantó hatást azokból, akik esetleg úgy érzik, mintha „csak ők beszélnének”, különösen, ha ezek a hangosabb részttevők viszont nem érzik úgy, hogy véleményüket támogatnák is.

Mindazonáltal nem bölcs, és nem is építő jellegű ezeket a csendesebb egyéneket álláspontjuk hangos megfogalmazására kényszeríteni. Ha ugyanis úgy érzik, hogy akaratuk ellenére „megszorongatják” őket, ez eltántoríthatja őket az ilyesfajta jövőbeni tevékenységekben való részvételtől. Hasonlóképpen, a legtöbbet vagy túl sokat beszélők elhallgattatása se legyen a csendesebb részttevőket gyakoribb felszólalásra ösztönző egyetlen módszer.

***Teremtsünk
„biztonságos”
környezetet a
találkozókhöz***

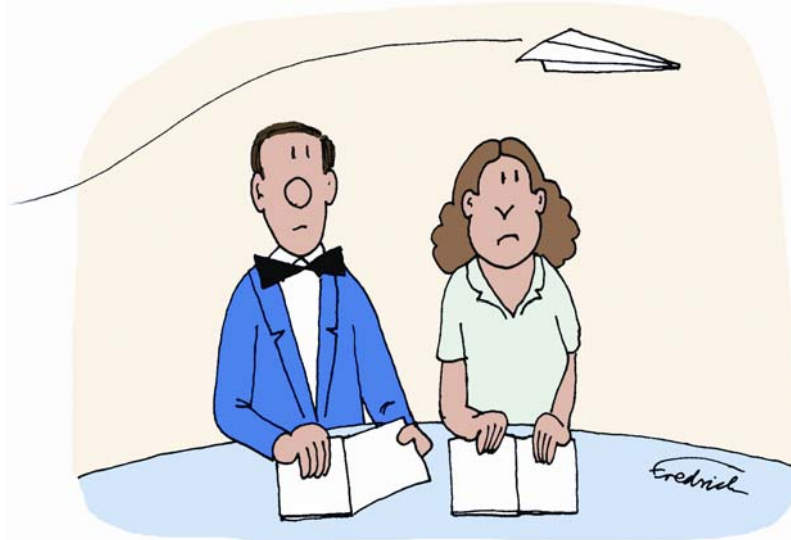
A „biztonságos” környezet megteremtése is segít a félénk és csendes részttevők kezelésében. Ez is az „alapszabályok” körébe tartozó kérdés. A biztonságos részvételt biztosító környezet megteremtése érdekében a szabályok a következőket követelják meg a részttevőktől:

- **Az odafigyelés gyakorlatának előmozdítása** – Tiszteletben kell tartani azt, amikor mások beszélnek és ezt az egész találkozó idején biztosítani kell. Az odafigyelés a tanulási folyamat elősegítéséhez szükséges fontos követelmény. Fontos eszköz az összes részttevő becsületességre sarkallásakor: a becsületesség becsületességre ösztönöz!

- **Mások véleményének értékelése** – Arra kell ösztönözni minden résztvevőt, hogy úgy érezze – akár egyetért vele a többi résztvevő, akár nem – értékeli a véleményét.
- **A titoktartás iránti elkötelezettség** – Amennyiben a résztvevők egyes vitapontok tekintetében egyetértettek a titoktartással, érezhessék nyugodtnak magukat ahhoz, hogy aggodalmaiknak anélkül adhatnak hangot, hogy félniük kelljen, hogy amit mondanak, az visszajut majd a folyamatban résztvevők fülébe. Ne kerüljön a fórumon kívülre bizalmas információ, dátum, statisztika, vélemény stb.
- **Kerüljük a kioktató stílust** – Fontos, hogy se a vitavezető, se a résztvevők ne oktassák ki a többieket. Néha, amikor fontos adatokat közölnek, vagy előadásokat tartanak, fontos szerepe lehetne az oktatásnak. Ez azonban egy részvételi folyamat találkozáján nem fogja a tanulási folyamatot elősegíteni. A résztvevők, különösen akkor, ha a közölt adatok túlságosan technikai jellegűek ahhoz viszonyítva, amit még értelmezni képesek, akár “ki is kapcsolhatnak”.
- **Csoportos munka és ültetési rend.** A csoportnak kisebb csoportokra osztása segíthet azok részvételének ösztönzésében, akiknél hiányzik az önbizalom, hogy nagy számú közönség előtt is felszólaljanak. A kisebb csoportok segíthetnek az összes résztvevő véleményének és nézeteinek egyeztetésében is. Bizonyos esetekben, amikor a hangadók nagy fölényben vannak, hasznos lehet a csoportokat aszerint összeállítani, hogy mennyire hangosak vagy csendesek a résztvevők. Mindez úgy érhető el, ha az összes hangos, illetve hangadónak tekinthető résztvevőt az egyik csoportba, a félénkebbeket és csendesebbeket pedig egy másikba osztjuk be..
- **A megjelenítés eszközei** (térképek, GIS – térinformatikai rendszerek, flipchart-ok...) és a megfelelő adatok közlése ösztönzőleg hathat a vitára, amennyiben a csoport a főtémára nem reagál. Segíthet megtörni a jeget az is, ha ismerős témaköröket vitatunk meg. Idetartoznak más olyan tevékenységek is, mint a szerepjáték, játékok stb. Gyakran előfordul, hogy a párosával történő munkavégzés mindenkit gondolkodásra és beleszólásra készítet.

Az unalom és a csend kezelése

Bár elegendő időt kell hagyni a vitára, fennáll a kockázata, hogy a résztvevők bizonyos vitatémákat addig a pontig kimerítenek, hogy már csak két-három résztvevő beszél egy nagyon különleges, vagy mindennapos kérdésről. Mások viszont, akik úgy találják, hogy a vita már nem az eredeti kérdéstről szól, esetleg ki is kapcsolódhatnak belőle. Ilyen esetekben nehéz eldönteni, mikor hagyjuk folytatni a vitát, illetve mikor

HOW TO DETECT BOREDOM

HOGYAN ÉRZÉKELHETŐ AZ UNALOM?

avatkozunk be és tereljük a beszélgetést valami olyasmire, ami a nagyobb csoport számára fontosabb. Mivel egy vita érdekes is lehet, mindig fontos tudatában lennünk, miként reagál a csoport többi része. Ha érezhető az unalom, ez különféleképpen kezelhető. Szükség lehet a résztvevők bátorítására, hogy befejezésül mondjanak még valamit a témával kapcsolatban. Ezután zárjuk be a találkozót, illetve tudatosítsuk a résztvevőkkel, hogy az adott témával kapcsolatos vita befejezéséhez még mennyi idő van hátra. Ha a vita fontos és folytatása a témához kapcsolódik, akkor bölcs dolog, ha a kérdéseket azoknak teszik fel, akik eddig nem beszéltek, mert így be lehet vonni őket is a társalgásba. Mindez segíthet ösztönözni a résztvevőket, és arra emlékeztetni őket, hogy a csoport többi tagjának esetleg szintén van valamilyen véleménye a témával kapcsolatban.

Ellentétek

***Az ellentét a
változás
elkerülhetetlen
része.***

A gyorsaságot és az előrehaladást ellentétek akadályozhatják. Az ellentétek olyan esetekben szinte elkerülhetetlenek, amikor a résztvevők különböző véleményen vannak és különböznek az érdekeik is. Az ellentétek hasznosak is lehetnek, ha az egyetértés, illetve véleménykülönbség felderítése a cél. Kialakulhatnak olyan ellentétek, amelyek a tárgyalt probléma szempontjából ugyan nem jelentősek, magától a folyamattól azonban energiát vonhatnak el, azt mellékvágányra terelhetik és így akadályozzák az előrehaladást. Ezeknek az ellentéteknek a megtárgyalását a folyamat középpontjából a „perifériára” – például egy adott

munkacsoporthoz, tudományos bizottsághoz vagy külső („objektív”) szakértő-csoporthoz – kell elterelni. Eközben pedig folytatódhat maga a fő folyamat.

Az érdekelték legitimitása

A semlegesség a legitimitás kulcsfontosságú tényezője. Semlegesség (azaz, a feltételezett semlegesség) csak az érdekelték kellő képviseltsége esetén érhető el. A szervező kényelmetlenül érezheti magát, ha egymástól nagyon eltérő csoportokkal és emberekkel kell egyetlen közös „küzdőtéren” foglalkoznia. Ha egyes érdekelték vagy érdekelt csoportok nyíltan ellenségesek a többi érdekelttel, mindannyiukkal foglalkozni kell, mert gyakran előfordul, hogy az ellenkezés okainak feltárása teszi lehetővé a az ellenkező csoportok viselkedésének megértését. Mindez nem jelenti persze, hogy a bevonási folyamat során az ellenséges érdekeltéknek mindig együtt kellene lenniük. Ezt lehetőleg el is kell kerülni, mert így a vita nem a megoldandó problémával fog foglalkozni. Ha elegendő számú érdekelt vesz részt a folyamatban és némelyik közülük másokkal szemben ellenségesek, az a legjobb megoldás, ha kétfelé osztjuk az érdekelték és amennyire lehet homogén csoportokat hozunk létre, ugyanakkor ügyelve arra, hogy a megfelelő heterogenitást is biztosítsuk.

Ellenséges csoportok esetén: osszuk meg őket.

Javasolt szakirodalom:

Chambers, R. (2002) Participatory workshops: a sourcebook of 21 sets of activities and ideas. Earthscan Publications, London.

2.3.2 Hogyan befolyásolja a program a folyamatot

A munkaprogram elfogadása és betartása

A folyamatot lépésekre kell osztani és időben ütemezni kell. Így a résztvevők tájékozódhatnak arról, hogy hol tart a folyamat. Ez megelőzheti az időpocsékolást és segítheti a megegyezést, ha már túlságosan elhúzódtak a viták. Ha egy tervezett programot – úgy ahogy van – félbehagynak, ezzel veszélyeztetik a folyamat végeredményét. Az is fontos azonban, hogy – az egyes lépések eredményességének biztosítása érdekében – egyetlen ülést se siettessünk. Gyakran szükség lehet rugalmasan változtatható munkaprogramokra is, olyankor, ha nem akarjuk azt, hogy lényeges kérdések megfelelő megvitatása elmaradjon.

Fontos az, hogy a munkaprogramot a résztvevők már a találkozók kezdetén megismerjék és elfogadják, mert így tudatában lesznek annak, hogy mit várnak el tőlük az adott napon és a folyamat során.

Azt hogy a találkozó általános munkaprogramját be tudjuk-e tartani, attól is függ, hogy a vitavezető milyen szinten tudja kézben tartani a találkozó irányítását. Az előző fejezetben említettük, hogy egyes résztvevők („hangadók” vagy „szabotálók”) gyengének tekinthetők a vitavezetőt és így saját céljaik elérése érdekében megpróbálkozhatnak a folyamat irányításának átvételével is. Nem biztos, hogy ez ellen más résztvevők

A struktúrának vagy a programnak világosnak kell lennie.

tiltakozni fognak, így pedig fennáll a veszélye annak, hogy a folyamat iránya megváltozik, ha a vitavezető nem teszi meg a szükséges lépéseket ennek megakadályozására.

Szakszerű vitavezetés

Az előbbiekből egyértelművé vált, hogy miért van szükség a szakszerű vitavezetésre. A részvételi folyamat programjának betartásáért a vitavezető a felelős. Ha biztosítani tudja annak a munkaprogramnak a betartását, amelyben a résztvevők a folyamat elején megállapodtak, ez hozzá fog járulni a „részvétel biztonságos környezetének megteremtéséhez”.

Érjük el, hogy a helyi érdekeltek érezzék a saját ügyüknek a folyamatot

A helyi érdekeltek közössége a sajátjának kell, hogy érezze a projektet. A hatóságokkal, a tervezőkkel, vízgépjűtő-gazdálkodókkal - és más, a projektet kezdeményező szervezetekkel együttműködve – vállalniuk kell a felelősséget a folyamat egészéért. A felelősök kijelölése – a feladatoknak a résztvevőkre történő átruházásával – azt eredményezheti, hogy a folyamatért való felelősség vállalása nagyobb hangsúlyt kap az érdekeltek között, erősítheti az elkötelezettségüket és biztosíthatja a folyamatos részvételüket a stratégia megvalósításában. Az elvégzendő feladatok közé tartozhatnak például a következők: az ötletek feljegyzése, kis csoportok vezetése, visszajelzés a közösség más tagjai felé, és végül új érdekeltek bevonása a folyamatba.

„Házifeladat” az érdekeltek megegyezése érdekében

Olyan esetekben, amikor a passzív résztvevők miatt a tárgyalás nehezen indul, a vitavezetők megtehetik azt, hogy a megbeszélések dinamikusabbá tétele érdekében ők is bekapcsolódnak a vitába. Ezen felül némi „házfeladatot” is adhatnak a résztvevőknek. Az ülésen kívüli időben az időkeret és a csoport nyilvánossága nem fogja zavarni őket abban, hogy végiggondolják a saját álláspontjukat. Ezáltal jobban tiszteletben fogják tartani mások véleményét, mert azt szeretnék majd, hogy az ő véleményüket is tiszteletben tartsák

***Adjunk
házfeladatot az
érdekelteknek!***

Fontos, nem elfelejtendő dolgok

Minden részvételi esemény során – függetlenül attól, hogy az mennyire jól szervezett – előfordulhatnak az utolsó pillanatban jelentkező problémák, amelyek – ha figyelmen kívül hagyják őket – az egész esemény sikerét veszélyeztethetik. Az alábbiakban felsorolunk néhány dolgot, amelyet gyakran figyelmen kívül szoktak hagyni:

- *Technikai eszközök* – Ellenőrizzük, hogy minden szükséges technikai berendezés működőképes és a szervező csapat működtetni is tudja azokat. Ide tartoznak a kivetítők, laptop-ok, szoftverek, stb. Egyetlen, a kivetítőhöz csatlakozó laptop-ot használjunk és ne kapcsolgassunk több laptop között. Legyen kéznél mindig megfelelő adathordozó az esetleg szükséges adatátvitelhez.
- *Anyagok* – Fontos, hogy a munkaülés során alkalmazandó anyagokból, például flipchart-ok, tollak, szalag stb. elegendő legyen. Rendszerint jobb, ha a szükségesnél több van belőlük.
- *Helyszín* – Döntő fontosságú, hogy a szervező csapat legalább egyszer felkeresse a munkaülés helyszínét, hogy lássa, vajon az a körülmények szempontjából alkalmas-e a tervezett találkozóra. Azt is ellenőrizhetik, hogy vajon minden berendezés, bútor stb. ott van-e már és mi az, amit a szervezőknek kell biztosítaniuk.
- *Utasítások és útbaigazítás* – Ne feltételezzük azt, hogy a résztvevők tudják, hogy hol van a találkozó helyszíne és hogyan kell odajutniuk. Ezen kell segíteni azzal, hogy térképeket és leírást adunk közre arról, hogy lehet megközelíteni a helyszínt.
- *Kapcsolatfelvétel a résztvevőekkel* – Ne feltételezzük azt, hogy az érdekeltek, akiket meghívtunk, biztosan meg is fognak jelenni. Jelenlétük biztosítása érdekében rendszerint segíthet a többszöri telefonos megkeresés és/vagy a személyes kapcsolatfelvétel. Az előző napon körbetelefonálva felmérhető, hogy ki fog megjelenni, ugyanakkor ez emlékeztetőként is szolgálhat azok számára, akik esetleg elfeledkeztek az egészről.

Váratlan és hirtelen változások – Fontos, hogy a szervezők készítsenek válságtervet, mert így számolni lehet az eseményt esetleg komolyan veszélyeztető, váratlan vagy hirtelen változásokkal is. Idetartozhat a helyszín hirtelen megváltozása, a rossz időjárás, finanszírozási problémák vagy egyszerűen az, hogy a vitavezető megbetegedett.

2.3.3 A hatékony probléma-megoldás elősegítése

Az érdekeltekkel történő korai megbeszélések során gyakran nyilvánvalóvá válik, hogy egyes egyének és csoportok komolyan kitaranak az álláspontjuk mellett. Az emberek inkább kezdenek versengeni és „nyerek-vesztek stílusban” tárgyalni, mintsem hogy olyan alternatívákat keressenek, amelyek több személy érdekét is szolgálhatják. Az érdekeltek saját csoportjukon belül, saját érdekeikkel azonosulnak, az adott körülmények között elfogadható csoport-véleményt alakítanak ki vagy erősítenek meg újból. A különböző felek, a többi féllel szembesülve, határozott társadalmi azonosságot keresnek, majd azokra a megkülönböztető szempontokra összpontosítanak, amelyek legitim alapot biztosítanak számukra a többi szempont kezeléséhez. Az érdekeltek a probléma megoldása szempontjából fontos, lehetséges erőforrásaik vagy közreműködésük szemszögéből mutatják meg magukat. Távlati céljaikat kizárólag saját érdekeik kiszolgálására szűkítik le, így alakul ki az a feltételezés, hogy a különböző felek egymás versenytársai, valamint az,

*Az legyen a cél,
hogy mindenki
„nyertes” legyen*

hogy az érdekek mindig ellentétesek. Ezek után a kihívás abban rejlik, hogy a folyamatot olyan irányba tereljük, ahol a résztvevők – minden véleménykülönbség dacára – fel tudják ismerni a hasonlóságokat és a közös érdekeket.

Pozíciós alku

*A résztvevők
versengésen alapuló
viselkedése megszokott
jelenség*

A pozíciós alku (én neked adom ezt, ha te nekem adod azt) integráló alkuvá (mindenki nyer - ha mindketten ezt csináljuk és abbahagyjuk azt) történő átalakítása lassú folyamat. A pozíciós alku szembetűnő jelei a következők:

(a) a szembenálló felek részletesen kikérdezik egymást anélkül, hogy egymásnak cserébe tájékoztatást adnának, illetve minden fontos információt visszatartanak,

(b) a tényeket, megállapításokat és véleményeket a felek érvelésre vagy annak bemutatására használják, hogy ők jobban tudják, erősebbek, nagyobb hatalmuk van stb. ..., mint a többi félnek, ahelyett hogy arra használnák az előbbieket, hogy az ellentéteiket problémamegoldó módon tárják fel.

*A folyamatnak
versengésből- együtt-
működésbe történő
átvezetése*

A pozíciós alkuból ki lehet lépni akkor, ha meghatározzuk az alapszabályokat, beavatkozunk a folyamatba és megteremtjük a bizalom légkörét. Az alábbi táblázat olyan viselkedésmódokat mutat be, amelyek elősegíthetik azt, hogy a pozíciós alku helyett áttérjünk az érdek-alkura.

Nyertes-vesztes helyzet	Problémamegoldó stratégia
A konfliktus nyertes-vesztes helyzetként történő kezelése	A konfliktus kölcsönös problémaként történő kezelése
Saját célok elérésének szorgalmazása	Közös célok elérésének szorgalmazása
A másik fél behódolásra készítése	Alkotó megállapodások szorgalmazása, amelyek mindkét fél számára kielégítő vagy kölcsönösen elfogadható megoldást kínálnak
A saját igények pontos ismerete, a nyilvánosság előtt azonban azok eltitkolása, illetve eltérő bemutatása	A saját igények pontos ismerete és azok korrekt módon történő kommunikálása
Próbálkozás a saját, a másik fél fölötti hatalom növelésére a saját függetlenség hangsúlyozásával, mialatt a másik fél függőségi viszonya fennáll	Próbálkozás a hatalmi viszonyok kiegyenlítésére a kölcsönös függetlenség hangsúlyozásával, elkerülve azt, hogy a másik félnek ártsunk, illetve őt zavarba hozzuk, mert így csökkenthető a félelem és a védekező magatartás kialakulása
Törekvés kapcsolat kialakítására azon a területen, ahol a legnagyobb a hatalmunk	Annak biztosítása, hogy a kapcsolatfelvételre egyenlőségi alapon kerüljön sor
Saját céljaink, álláspontunk és	Saját igényeink, céljaink és

Nyertes-vesztes helyzet	Problémamegoldó stratégia
javaslataink család, pontatlan és félrevezető kommunikálása	javaslataink nyílt, becsületes és pontos kommunikálása
Saját igényeink, céljaink és álláspontunk túlhangsúlyozása a bevezető ajánlatban	Saját igényeink, céljaink és álláspontunk pontos ismertetése a bevezető ajánlatban
Mindenféle empátia és megértés mellőzése, ami a másik álláspontját, érzelmeit és viszonyítási rendszerét illeti	Azon legyünk, hogy a többiek álláspontját, érzelmeit és viszonyítási rendszerét a lehető legbeleérzőbben és legmegértőbben fogadjuk
Nyereket-vesztés szituáció kommunikálása	Problémamegoldást igénylő szituáció kommunikálása
Fenyegetés alkalmazása a behódolás elérése érdekében	A fenyegetések elkerülése a védekező magatartás kialakulásának elkerülése érdekében
Ellenséges viselkedés kifejezésre juttatása a másik fél legyőzése érdekében	Az ellenségesség kifejezésre juttatása a saját érzelmeinktől való megszabadulás érdekében, mert azok zavarhatnák a jövőbeni együttműködést
A saját álláspontunk iránti lehető legnagyobb elkötelezettség kommunikálása (merev ragaszkodás), hogy a másik felet meghátrálásra készítsük	Álláspontunk rugalmasságának kommunikálása a probléma megoldásának elősegítése érdekében
Kiszámíthatatlan viselkedés, hogy a meglepetés erejét ki lehessen aknázni	Viselkedjünk kiszámíthatóan. Bár a rugalmas viselkedés helyénvaló, ne arra használjuk, hogy a másik felet meglepjük
Engedmények és változtatások lassú elérésére törekvés annak érdekében, hogy a másik féltől engedményeket lehessen kicsikarni	Álláspontunk megváltoztatása, amint csak lehet, a probléma megoldásának elősegítése érdekében
A kétértelműség és bizonytalanság fokozása, hogy a megtévesztést és zavart saját javunkra fordíthassuk	Az egyértelműség, kiszámíthatóság és kölcsönös megértés elősegítése a probléma megoldásának érdekében
Együttműködési szándék tanúsítása a másik fél együttműködési készségének	Együttműködési szándék tanúsítása a bizalomépítés és a kölcsönös együttműködés érdekében

Nyertes-vesztes helyzet	Problémamegoldó stratégia
kihasználása érdekében	
Olyan magatartás tanúsítása, amely – amikor csak lehet – lehetővé teszi a másik félkihasználását	A másikkal szemben tanúsított bizalomra épülő, következetes magatartás
A másik elszigetelése azért, hogy csökkentsük annak lehetőségét, hogy harmadik féllel szövetkezhessen	Kapcsolatfelvétel harmadik féllel, a probléma megoldásának érdekében
Kizárólag a véleménykülön- ségek és a saját álláspontunk felsőbbrendűség ének hangsúlyozása	A hasonlóságok és a véleménykülönbségek egyidejű hangsúlyozása

A közös alapnak és az együttműködési folyamat céljainak keresése

***Kerüljük annak
feltételezését, hogy
ugyanazon a
jövőképen osztozunk!***

Nem könnyű az érdekelteknek több résztvevős álláspontot kidolgozniuk a vízgyjűtő-gazdálkodási problémákkal kapcsolatban, és a helyzetet az összes érintett fél szempontjából vizsgálni. A csoportok hajlamosak arra, hogy kevés időt szenteljenek a probléma közös elemzésére, és ezért helytelenül feltételezik azt, hogy a problémát hasonlóképpen értelmezik. Ráadásul egy újonnan létrejött csoportban kezdetben elég erőteljes a sokféleség kezelésével szembeni ellenállás. Mindez pedig – közös távlati célok formájában – közös alapok keresését eredményezi. A távlatok, szempontok és értékek különbözőségét felismerik, sőt mi több, értékesnek is tekintik, viszont minden energiájukat a közös jövőképre, vagyis a távlati céloknak a kidolgozásába fektetik. Ez a megközelítés csak az érdekeltek közötti minimális sokféleséget veszi figyelembe. A kölcsönös függőségekkel nem foglalkoznak, a nehéznek bizonyuló szempontokkal pedig nem tudnak megbirkózni. Valószínű, hogy egyes érdekeltek akadályt gördítenek azok elé a végleges megoldások elé is, amelyekkel kapcsolatban nem ismerik fel a saját érdekeiket.

Megfelelőbb, de ígéretesebbnek tűnő megközelítés az, ha a problémák közös meghatározását és a közös távlati célokat tekintik közös alapoknak. Mindez szükségessé teszi azt, hogy a távlati célok és az érdekek terén fennálló különbségeket alaposabban megvizsgáljuk, azokkal minden érdekelt fél szembesüljön, mert így lehet – még a közös megállapodás létrejötte előtt és a probléma meghatározásának mintegy közös keretbe foglalása alapján – a probléma összes jellemzőjéről közös és részletes képet alkotni. Ez a megközelítés mintegy aláhúzza annak szükségességét is, hogy már a folyamat legelején megállapodás szülessen legalább a probléma nagyon általános értelmezéséről (lásd az 1.2. és 1.4. fejezetet).

*A többiek
kevesebbet tudnak
rólunk, mint
gondolnánk*

A tárgyalások során az érdekeltek és a képviselők a szervezeteik célkitűzéseinek értelmezését úgy használják fel, hogy ezen keresztül meghatározzák saját helyzetüket és felméri, hogy az együttműködés céljai mennyiben fogadhatók el számukra. Ebben az esetben az érdekeltek a leggyakrabban azt feltételezik, hogy a többiek már tájékozódta a szervezeteik céljaival kapcsolatban, ezért ezeknek a témáknak a csoportokon belüli megvitatását elmulasztják. Az együttműködési folyamat során kialakuló, folyamatosan jelentkező és változó célok emiatt bizonytalanságot eredményeznek. Mindez végül a célok komoly zavarát, nagymértékű tehetetlenséget, és az érdekek és célok gyakori átfogalmazásának szükségességét eredményezi.

*Other parties
know less
about you
than you think*

2.4 A társadalmi tanulást elősegítő módszerek és eszközök

A Közös Végrehajtási Stratégiának a társadalom bevonásához készített útmutatója (Közös Végrehajtási Stratégia 2002) áttekintést ad az interakciós és kommunikációs eszközökről és technikákról. Ezeket a szereplők körében megvalósuló párbeszéd célja szerint a következőképpen osztályozhatjuk:

- A közös ismeretszerzés (tájékozódás) az információnak a médiával történő közlését igényli, például előadások, cikkek, adatlapok formájában
- A közös gondolkodás (egyeztetés) visszajelzést igényel interjúk alkalmazása és vitautlések szervezése révén (beleértve az ezekről, illetve ezek keretében készített magnófelvételt is)
- Az együttműködés (aktív részvétel) pedig olyan, interaktív támogatóeszközöket igényel, mint a munkamegbeszélések, beleértve a közös döntéshozatalt stb.

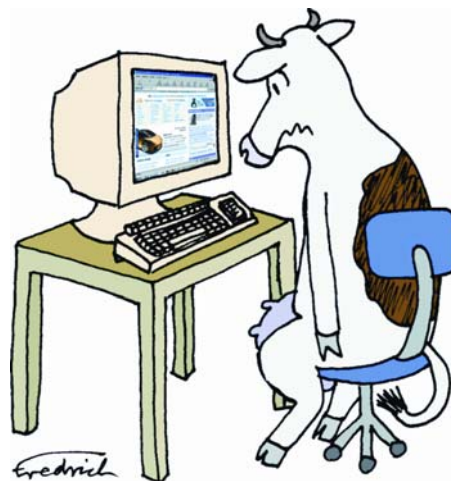
Ebben a kézikönyvben a társadalmi tanuláshoz a társadalmi részvételi folyamatok során alkalmazott eszközeire és módszereire összpontosítunk. Az 1. fejezet egy döntési fát és két olyan döntési mátrixot mutat be, amely a részvételi folyamat adott fázisa, valamint a kívánt részvételi szint alapján segítséget nyújt az eszközök és módszerek legmegfelelőbb együttesének az egyes helyzetekben történő kiválasztásához. Ebben a fejezetben a társadalmi tanulás azon eszközeit és módszereit mutatjuk be, amelyeket a meglévő útmutatókban ebből a célból még nem ismertettek. Ezeket kartotéklapok formájában mutatjuk be.

Kartotéklapok

A kartotéklapok rövid bemutatói segítségével gyorsan megismerkedhetünk a tárgyalt eszközök legfőbb jellemzőivel. Lehet, hogy egyes eszközöket már ismerünk, a kartotéklapok mégis hasznosak lehetnek, mert megmutatják, hogyan kell alkalmazni a szóban forgó eszközt a részvételi folyamatokhoz. A következő eszközökhöz és módszerekhez készült kartotéklap:

A bemutatott kartotéklapok

- Térinformatikai rendszer
- Csoportos modellépítés
- Térképek
- Tervező-készlet
- Átértékelő munkaülés
- Szerepjáték
- Kerekasztal-konferencia
- Területi gondolati térképek
- Webhely

CHOOSING THE
APPROPRIATE TOOLS

A MEGFELELŐ ESZKÖZÖK
KIVÁLASZTÁSA

Hogyan kell olvasni a kartotéklapokat?

Minden kartotéklap bal felső sarkában, a részvételi folyamat különböző fázisainak (indítás, végrehajtás, fejlesztés) megfelelően megadjuk az eszköz/módszer alkalmazhatóságát. Ez alatt szimbólumok láthatók, ahol a különböző fázisokat valamilyen, világostól sötétkékig terjedő szín jelöli. A szimbólumok az eszköz/módszer alkalmasságát jelzik a társadalmi részvétel és/vagy a társadalmi tanulás szempontjából.

A szimbólumok magyarázata

**Nagyfokú
alkalmazhatóság**

**Közepes
alkalmazhatóság**

**Kisfokú
alkalmazhatóság**

Példa a szimbólumok értelmezésére:

Ha a szimbólumoknak a fentiekhez hasonló kombinációját látjuk valahol..., az jó alkalmazhatóságot jelöl a részvétel indítási fázisában és a végrehajtás fázisában, viszont közepes alkalmazhatóságot a fejlesztési fázisban.

Térinformatikai rendszer (GIS)

A GIS-t széles körben alkalmazzák a Víz Keretirányelv végrehajtásához – az Európai Bizottságnak küldött jelentések készítéséhez és a különböző elemzésekhez. A társadalmi részvétel is támogatására is felhasználható. A GIS egyesíti a vizuális térbeli nyelv és a kis vagy nagy földrajzi területek felírására irányuló digitális lehetőségek előnyeit. A Web-GIS és a Web-térképezés kiterjeszti ezeket a lehetőségeket a résztvevők közötti párbeszéd támogatására.

Különleges funkciók

A legitim érdekeltek azonosítása

- A projekttel érintett terület és a kataszteri vagy közigazgatási térképek egymásra helyezésével megmutatja, hogy kik az érintettek.
- A GIS csúcstechnológia alkalmazói valószínűleg fontos szerepet játszanak a folyamatban (tájékoztatás hatalma).

A közös geoinformációs tőke kezelése

A GIS-közösség kezelésében lévő adatok archiválásának, tárolásának, visszakeresésének és megjelenítésének fejlesztése

A geoinformáció kommunikálása

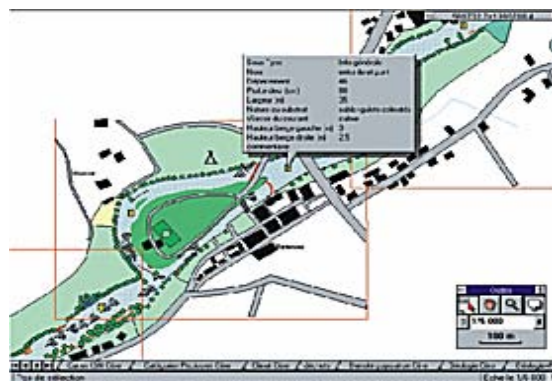
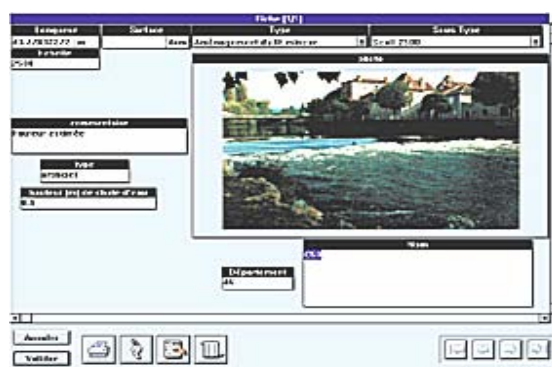
a közvélemény felé, illetve a részvételi munkaülések során, mégpedig a problémák feltárásához, a forgatókönyv kialakításához, a prioritások szűréséhez, a politikák és intézkedések kialakításához. A vizuális nyelv ösztönzi az aktív tanulást.

A társadalom ismereteinek, álláspontjainak és észrevételeinek összegyűjtése és kommunikálása

Ebben az esetben további funkciókra van szükség ahhoz, hogy a GIS-t interaktívvá tegyük (digitalizálás, megjegyzések kezelése stb).

Az emberek összehozása

Ha közösen tervezik és kezelik, akkor egy ilyen eszköz szoros, hosszú távú párbeszédet igényel hosszú távon, viszont elvezet a kölcsönös megértéshez.

„A GIS csodát tett a választásra jogosultak önbizalmával, akik azt hitték, hogy valamilyen elhagyatott helyen élnek és akiknek – végül is ez derült ki – egy modern eszköz van a kezében”. „A vizuális hatás nagyon fontos volt ebben az esetben. Segített ugyanis megérteni más folyók és saját folyójuk problémáit és ezáltal szélesítette a látókörüket”. „A fenékküszöbökéről készült felvételek jártak mindenkinek az eszébe. Miközben azok elkészítése nem is olyan nagy dolog.” Idézetek A River Manager 2004-es kiadványából

Példa az alkalmazásra

Eszközök: térképek + munkaülés
A viták támogatása GIS-el

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

- 1) Digitális GIS-térképek előkészítése
- 2) A térképek indexelése (téma x terület)
- 3) A helyiség előkészítése

A munkaülés alatt

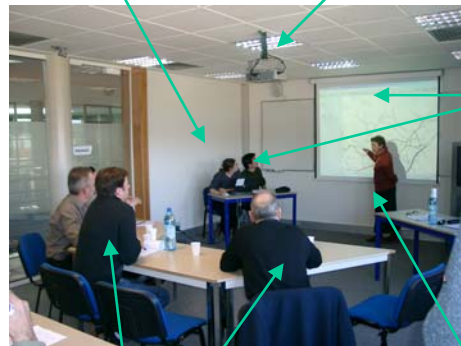
- 4) Kérésre a térképek megjelenítése
- 5) Az észrevételek rögzítése

A munkaülés után

- 6) szükség esetén a térképek frissítése
- 7) Térképek használata a jegyzőkönyvek illusztrálásához

GIS-technikusok

Videóvetítő

Megje-
lenítés

Foglalkozás-
vezető

Résztevők

Csapdák és trükkök

- ☒ A munkaülés helyszínét ne távol lakó technikus csoport készítse elő. Jobb olyanokra bízni ezt, akik helyi szinten bevonnak a részvételi folyamatba.
- ☒ Lehet, hogy a térképek túlságosan elvontak. Oldjuk meg ezt a problémát az érdekeltek által ismert valóság bemutatásával: alkalmazzunk helyszíni felvételeket, helyi vonatkozású tényeket a GIS terén. Szánjunk időt a helyszíni résztvevőkkel történő adatgyűjtésre.
- ☒ Kerüljük a túlzottan technikai jellegű, a GIS-lehetőségeket kihasználó bemutatásokat. A résztvevők számára ez nyomasztóan hathat, és végül „kevesebb ismeretet eredményez”.
- ☒ Magát a GIS-t tervezzük meg a társadalom részvételével: a koncepcionális adatmodell közös kialakítása (jellemzők, sajátosságok, kapcsolatok, definíciók), a párbeszéd prototípus-készítés (az érdekeltek érvényesítik az adattartalmat és a funkcionalitásokat), a részben a helyi szakismereten alapuló tartalom, segítheti azt, hogy az érdekeltek sajátjuknak érezzék a folyamatot.

Fő költségek Euroban

Adatok, GIS-licenc (ma már léteznek ingyenes GIS-szoftverek is), műszaki személyzet, szerkesztési költségek.

Értékelési szempontok

- A helyi szakismeret mértéke és a helyszínről készített képek a GIS-ben
- Az adatmodell sokatmondósága minden résztvevő számára
- A támogatandó GIS-alapú tevékenységek mértéke

További részletek

- További eszközök: térképek, térbeli gondolati térképek, webhely
- Ppgis.net: nyílt fórum a térinformatikai rendszerek és technológiák részvételén alapuló alkalmazásáról
<http://ppgis.iapad.org>
(lásd még a térképeket!)

Csoportos modellépítés

PP-fázisok

Indulás Végrehajtás Javítás

A csoportos modell építés az egyének egy csoportja bevonásának elősegítését jelenti egy modell kidolgozásába, egy adott rendszer és problémáinak jobb megismerése érdekében, hogy a problémák lehetséges megoldásait és értelmezésüket javítani lehessen, ami közvetlenül vagy közvetve a menedzsment jobb döntéseit eredményezheti. A módszertan eredménye inkább a jobb közös értelmezés kialakítása a folyamat során a modellépítők körében, mint maga a modell megalkotása.

Különleges funkciók

Rendszerismeret megszerzése

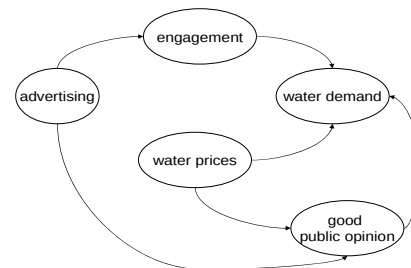
A csoportos modellépítés lehetővé teszi, hogy az érdekeltek a rendszert jobban megismerjék

Közös értelmezés elérése

A modellépítés lehetővé teszi a rendszer, a probléma és a lehetséges megoldások jobb megértését

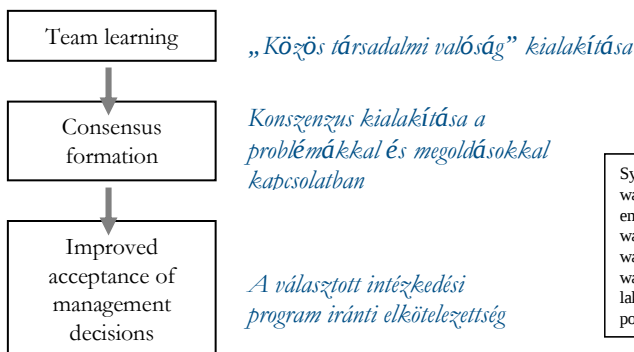
Mások véleményének és korlátainak megértése.

A probléma közös értelmezése segít megérteni a sajátunktól eltérő véleményeket és korlátokat is.

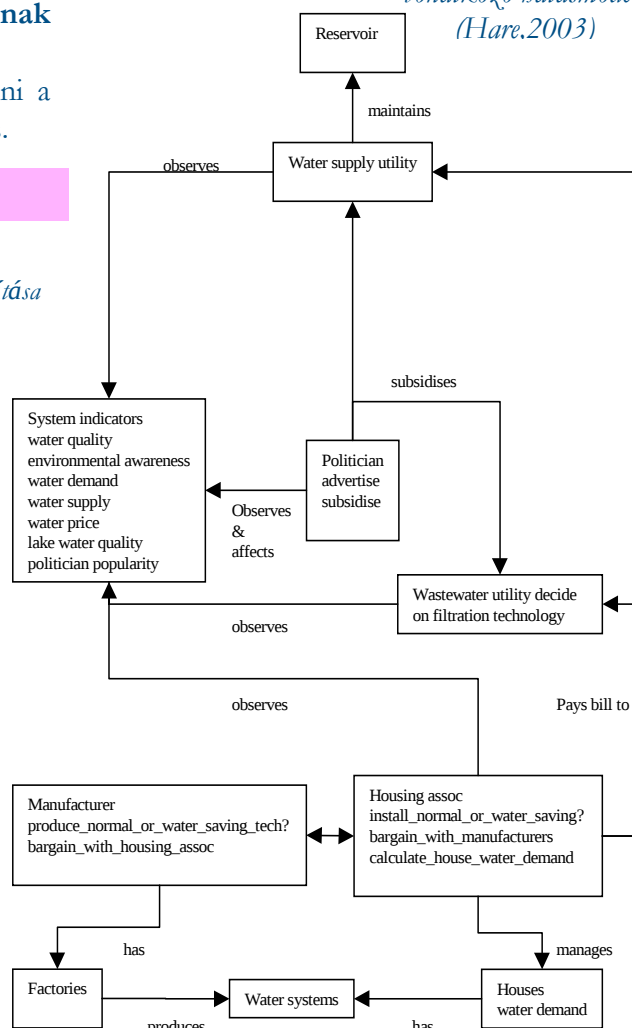

A vízár becslésére vonatkozó hatásmodell (Hare, 2003)

Fontosabb eredmények

Rendszermodell a vízszolgáltatás irányításához (Hare, 2003)

Példa az alkalmazásra

Eszközök: csoportos modellépítés + munkaülés
A probléma érzékelése és a megoldási lehetőségek konvergenciájának keresése

LÉPÉSEK

A munkaülések előtt

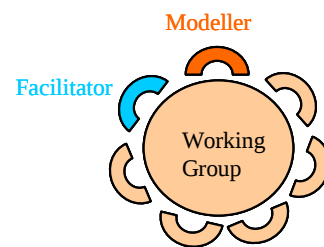
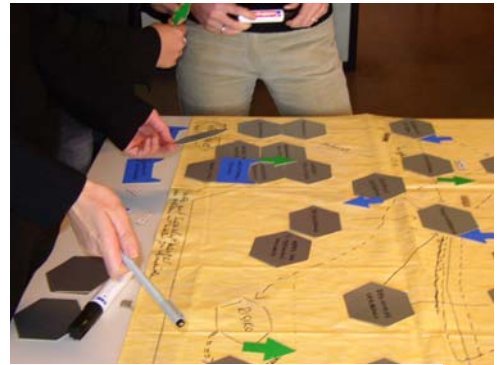
- 1) Résztevők meghívása
- 2) A munkaülés helyszínének előkészítése
- 3) A munkaülés szabályainak tisztázása

A munkaülés alatt

- 4) Eszközök alkalmazása
- 5) A modellépítés és a vita elősegítése
- 6) Beszámolás az eredményekről

A munkaülés után

- 7) A modell megvitatása

Csapdák és trükkök

- ☒ A vita strukturálása és annak biztosítása, hogy a résztvevők a struktúrával egyetértsenek
- ☒ A konfliktusok feloldása, azok megvitatásának biztosítása mellett
- ☒ Az ördög ügyvédjének eljátszása – a hangadó csoport bölcsességének szándékos megkérdőjelezése
- ☒ Minden születő elgondolás és megjegyzés feljegyzése az emlékeztetőben, valamint kártyákra vagy flip chart-lapokra, amelyek a falra kifüggeszthetők és így egyidejű visszajelzésként használhatók
- ☒ Hagyjuk, hogy a csoport diktálja a tartalmat, viszont vonjuk kétségbe a meggyőződésüket
- ☒ Ha lehet, a vélemények megerősítésére és érvényesítésére vonjunk be külső szakértőket és használjunk tapasztalati adatokat (Forrás: Hare, M. 2003, *A Guide to Group Model Building*, Seecon. *HarmoniCOP Report*).

Fő költségek Euroban

A tervezés, a vitavezető, a jelentéskészítés költségei és a részvételi költségek (utazás stb.)

Értékelési szempontok

- Az érdekelt bevonásának szintje
- A vita szintje
- Közös megállapodás

További részletek

- További módszerek: szerepjáték
- Hare, M. 2003, *A Guide to Group Model Building*, Seecon. *HarmoniCOP Report*.

Térképek

PP-fázisok

Indulás Végrehajtás Javítás

A térképek nem kizárólag a végeredmények kommunikálásának eszközei. A térképek a valóság egyfajta modelljét képezik, ezáltal a résztvevők közötti kommunikáció vizuális nyelveként szolgálnak a viták során.

Különleges funkciók

Térbeli jelenségek azonosítása

Ismeretek és tények összegyűjtése a rosszul meghatározott problémákról – például helyi szárazság, diffúz vízszennyező források

Térbeli problémák hangsúlyozása és meghatározása

Kérdések felvétele a napirendre, például szűk keresztmetszetek a belvízrendszerekben

Problémák és mechanizmusok tisztázása

Az érvek és aggályok elmagyarázása a térképek segítségével történő azonosításukkal és ismertetésükkel, például a vízszennyezés térbeli modelljeinek összekapcsolása a helyi területhasznosítás változásaival

Érvek és tervek összegzése

Összegezzünk egy tervet, elemzési eredményt vagy álláspontot érv formájában a tárgyalás során, például érveljünk a különböző elárasztási forgatókönyvek térképével a víz számára biztosítandó több hely mellett

A vizsgálati eredmények, nézetek, vélemények és döntések megerősítése

A területi elhelyezkedéssel összefüggő döntések és távlati célok azok meghatározásakor és ismertetésekor válnak konkréttá. Ezeket az ismereteket térképeken „feketén-fehéren” lehet bemutatni és összegyűjteni. Például a regionális vízgyűjtők meghatározásával.

Azonosíthatóság felkínálása az érdekelteknek

A térképek segíthetnek azonosítani a térképeken megjelölt területek által érintett érdekelteket.

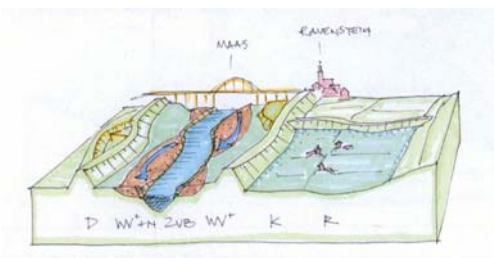
*Politika terv térképe:
hol-mi fog történni?*

Carte des masses d'eau de surface
du territoire Bassin Houiller

District du Rhin

*Leltározó térkép:
mi-hol történik?*

*Forgatókönyv-térkép:
hol-mi történne, ha...?*

Példa az alkalmazásra

Eszközök: térképek + munkaülés
A víztestek leltára kéziratának érvényesítése

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

- 1) Térképek elkészítése (A3-as formátum, alvázgyűjtőnként)
- 2) Térképek másolása (munkacsoportonként egy)

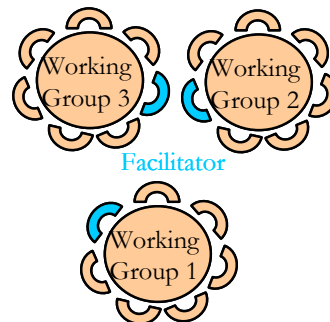
A munkaülés alatt

- 3) Térképeket az asztalra!
- 4) A vitavezető vázlatosan bemutatja minden egyes víztest állapotát, ugyanakkor – ha vannak ilyenek – összegyűjti a megjegyzéseket

A munkaülés után

- 5) Összegző jelentés készítése (az összes megjegyzéssel együtt)
- 6) Térképek és a jelentés terjesztése

A helyiség elrendezése

Csapidák és trükkök

- ☒ Ne korlátozzuk a térkép tartalmát a meglévő adatbázisból származó műszaki adatokra, vonjunk be helyi szakismeretet és ismereteket. Ez javítani fogja a tartalmat és ösztönzi a részvételt.
- ☒ Magyarázzuk el, hogyan kell egy térképet olvasni (méretarány, tájolás, jelmagyarázat), ösztönözzük a térbeli érvelést (mutassunk be példákat a térbeli párbeszédre). Ez segíti majd a résztvevőket abban, hogy jobban megértsék a kölcsönös összefüggéseket.
- ☒ Készítsünk „nyitott” térképvázlatokat, kérjük fel a résztvevőket, hogy rajzoljanak rájuk és fűzzenek hozzájuk megjegyzéseket
- ☒ Világosan tüntessük fel, hogy hol „nincsenek adatok” vagy, ha egyes adatok bizonytalanok
- ☒ Fordítsunk időt a jelmagyarázatra, hogy érthető vizuális nyelvezet alakulhasson ki

Fő költségek Euroban

A térképek típusától függenek. Alacsonyak a költségek, ha kezdetől fogva a munkaületek keretében készülnek. A GIS-csapat ráfordított ideje, bemenő adatok költségei, másolási költségek

Értékelési szempontok

- A helyismeret mértéke egy adott térkép esetén
- A jelmagyarázat sokatmondósága
- A térképen alapuló tevékenységek mértéke a munkaületeken

További részletek

- További eszközök: GIS, térbeli gondolati térképek, tervező-kit
- Nyilvános részvétel GIS (PPGIS)
WebRing
<http://t.webring.com/hub?ring=ppgis>
(lásd még GIS címszó alatt)

Tervező-készlet

PP-fázisok

Indulás Végrehajtás Javítás

A tervező-készletet két nagy holland folyó, a Rajna és a Meuse folyógazdálkodási programjai keretében dolgozták ki. Ez a politikák kidolgozóinak és a folyómenedzsereknek komoly eszközt biztosít, ha sok alternatív folyamszélesítési és -mélyítési intézkedést kell értékelni, miközben figyelembe kell venni a különböző szempontok szerinti hatásokat is, beleértve az árvízszintekre, a természetre, az ökológiára és a költségekre gyakorolt hatásokat is.

Összesen mintegy 700 intézkedést definiáltak. Ezen intézkedések mindegyike esetén kétdimenziós számítógépes modell segítségével határozták meg az árvízszintekre gyakorolt hatást és a számítások eredményeit adatbázisban tárolták.

Különleges funkciók

Intézkedések meghatározása és bemutatása

A tervező-készlet lehetővé teszi, hogy az érdekeltek kiválasszák a folyamszabályozási intézkedéseket, és térképek, művészek elképzelései, valamint vázlatrajzok segítségével – bemutatja az egyes intézkedések a lényegét is.

Rendszerismeret megszerzése

A tervező-készlet lehetővé teszi az érdekeltek számára, hogy tanuljanak és jobb ismereteket szerezzenek a vízrendszerről.

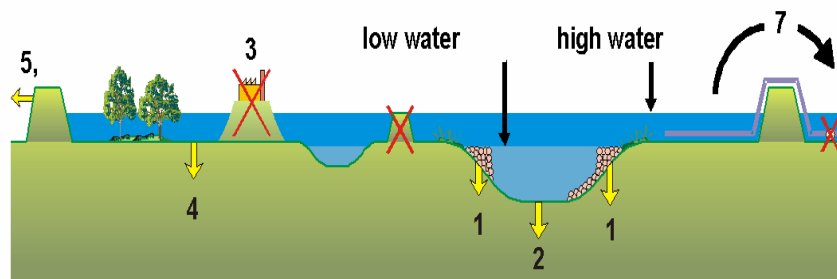
A vita strukturálása, valamint az érvek és tervek összegzése

A tervező-készlet a vitát az intézkedésekkel és azok hatásával kapcsolatos azonnali tájékoztatás biztosításával támogatja:

1. Sarkantyúk magasságának csökkentése
2. Kisvízi meder mélyítése
3. Hidraulikai akadályok megszüntetése
4. Árterek szintjének csökkentése
5. Töltések hátrább helyezése helyi viszonylatban
6. Töltések hátrább helyezése nagyobb léptékben
7. Árvízi tározó kialakítása
8. Oldalirányú beömlés csökkentése

Megjelenítés: légi felvétel

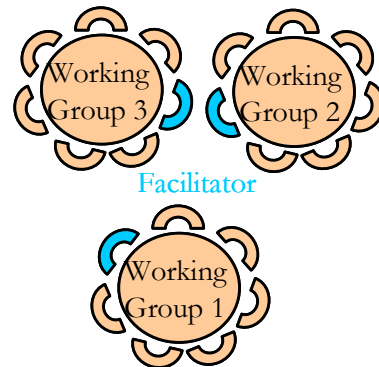

Példa a folyamszabályozási intézkedésekre

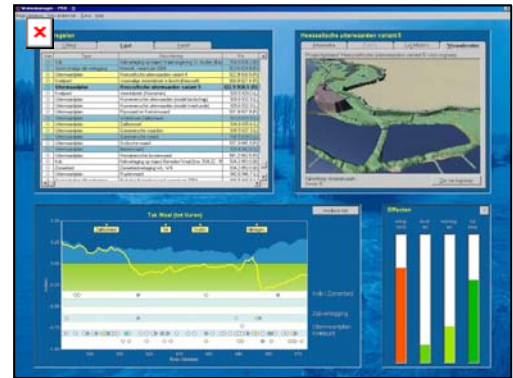
Példa az alkalmazásra

Eszközök: tervező-készlet, szimulációs eszközök, munkaülés

A tervező-készletet arra használjuk, hogy többet megtudjunk a vízrendszerről és strukturáljuk a vitát a kiválasztott intézkedésekről és azok hatásairól kapcsolatos vitát.

User Interface

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

- 1) Bemutató előkészítése a tervező-készlet bemutatására
- 2) Tervező-készlet installálása PC-ken

A munkaülés alatt

- 3) A munkaülés céljainak bemutatása
- 4) Tervező-készlet bemutatása
- 5) Segítségnyújtás az érdekelteknek a tervező-készlet használatához

A munkaülés után

- 6) Térképek és a jelentés szétküldése
- 7) és/vagy feltétel az internetre

Csapidák és trükkök

- ☒ A munkaülés strukturálása és annak biztosítása, hogy a résztvevők a struktúrával egyetértsenek
- ☒ Konfliktus feloldása, miközben a felfogás- és véleménybeli különbségeket megvitatják
- ☒ Minden keletkező elgondolás és észrevétel leírása, mind feljegyzések, mind pedig kártyák vagy flipchart-lapok formájában, amelyek falra függeszthetők és a csoport felé élénkítő visszajelzésként alkalmazhatók
- ☒ Hagyjunk elegendő időt a résztvevőknek, hogy a tervező-készlethez tartozó mechanizmusokat és folyamatot megértsék, sőt meg is vitassák
- ☒ Külső szakértői értékelés és tapasztalati adatok bevonása a vélemények megerősítése és érvényesítése érdekében

Fő költségek euróban

Magas fejlesztési költségek, viszont kis költséggel az érdekeltek nagy csoportjainak bocsátható a rendelkezésére.

Értékelési szempontok

- A vita ösztönzése
- A megértés támogatása
- Az érdekeltek aktív bevonása

További részletek

- További eszközök: DSS, szimulációs eszközök
- G.E. Kersten et al. DSS for sustainable development. CRDI/Kluwaer Academic 1999, 420 p.

Szerepjátékok

PP-fázisok

Indulás Végrehajtás Javítás

A szerepjátékok lehetőséget kínálnak a szereplők közötti kommunikáció elősegítésére, valamint a rendszerrel kapcsolatos véleményük megvilágítására. Általános szinten irányítja a párbeszédet.

Különleges funkciók

Mások szempontjainak és korlátainak megértése

Képzelve mindegyik szereplő magát a másik helyébe, mert így megérthetik egymás korlátait.

Elmagyarázni saját véleményünket a rendszerrel kapcsolatban

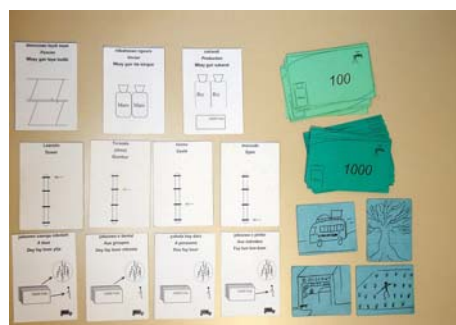
Kérjük meg a szereplőket, hogy úgy vegyenek részt szerepjátékban, mintha egy adott helyzetben volnának, mert így megérthetik, hogyan reagálnának ilyen helyzetekben.

A közös rendszerrel kapcsolatos nézetek egymással történő megosztása

A szerepjáték az időben és térben egyénileg és külön-külön ismert eseményekre összpontosít, egyszersmind a szereplőket azoknak a problémáknak a felismerésére ösztönzi, amelyekkel együtt szembesülnek.

Párbeszéd ösztönzése a szabályok szintjén

Az általános szabályokkal kapcsolatos vitákra – a játék formája által okozott távolság miatt – könnyebben sor keríthetünk, félretéve a magánjellegű és NIMBY-szempontokat.

*Shadoc-szerepjáték kártyái:
« lehetőségek / események » elnevezésű
kártyák
« szerep- » kártyák (Barreteau, 2004)*

Számítógépes interfész

*Vita a flipchart
mellett*

Példa az alkalmazásra

Eszközök: szerepjáték + munkaülés
Véleménycsere és a közös rendszerekkel kapcsolatos általános szabályok megvitatása

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

- 1) szerepjáték megtervezése (számítógépes szimuláció alkalmazása segíthet ebben)
- 2) az anyagok előkészítésének támogatása (kártyák, helyiségek, dobókockák...)
- 3) az elején írjuk le a játékszabályokat a szereplők számára
- 4) a figyelemmel kísérés elősegítése (kamera, hangfelvétel, megfigyelők...)

A munkaülés alatt

- 5) A játék dinamikájának támogatása (játékos légkör biztosításával)
- 6) A játék figyelemmel kísérése és a kulcsfontosságú kölcsönhatások nyomon követése

A munkaülés után

- 7) Szervezzünk kollektív kikérdezést a valós világgal kapcsolatos kollektív döntésekről
- 8) Egyenkénti kérdezzük ki a kulcsfontosságú résztvevőket

Csapidák és trükkök

- ☒ Hagyjuk nyitva a szabályokat, hogy a szereplők azokat saját ismeretanyaguk részévé tehessék.
- ☒ Nyomatékosan és óvatosan adjunk hangsúlyt a játék végén a kikérdezésnek, hogy a játékelemzéstől eljuthassunk a valós világra vonatkoztatott következtetéseikig.
- ☒ Legyünk óvatosak a fennálló társadalmi viszonyokkal kapcsolatban a játékosokkal, hogy így bizonyos játékosokat ne zavarja saját szerepük.

Fő költségek Euróban

Kevés pénzbeli kiadás (de a résztvevők kérhetik, hogy idejüket fizessék meg).
Magas költségek a szerepjáték megtervezésére fordított idő miatt (de néhány, már létező játék adaptálható)

Értékelési szempontok

- A valós világban kapcsolatban kiváltott vita
- A kikérdezés végén hozott kollektív döntések
- A ... közötti kölcsönhatások új helyzete

További részvétel

- Részvételi modellezés
- Szimulációs modellezés
- Barreteau O. et al., 2004. Agricultural Systems, 80:255-275.

Kerekasztal-konferencia

PP-fázisok

Indulás Végrehajtás Javítás

A kerekasztal-konferencia egyenlőségi alapon folyó nyílt vita a résztvevők között. Az a célja, hogy a távlati terveket és a szempontokat megosszák egymással az érdekeltek, ugyanakkor pedig az érdekelteknek lehetővé tegyék, hogy a döntéshozatali folyamatba beleszóljanak (viszont szavazati joguk nincs). Mindez a döntéshozatali folyamat orientációs fázisában alkalmazható, ugyanakkor viszont részét képezi a résztvevők körében konszenzus elérésére és az érdekeltek támogatásának megszerzésére összpontosító folyamatnak.

Különleges funkciók

Az álláspontok elmagyarázása

A résztvevők nyitott légkörben magyarázhatják el a véleményüket.

A vélemények megosztása és megértése

A kerekasztal-konferencia lehetővé teszi a többi résztvevő szempontjainak jobb megértését.

Mások korlátainak megértése

A résztvevők képzeljék magukat mások helyébe, mert így megérthetik mások korlátait is.

Az emberek sokféle felfogásának feltárása és megértése

A szempontok a kölcsönös megértés javítása érdekében összehasonlíthatók és megvitathatók.

Példa a kerekasztal-konferencia helyszínének környezetére

Példa az alkalmazásra

Eszközök: kerekasztal-konferencia + munkaülés

A vélemények „eltéréseinek” (feltárás) és „hasonlóságainak” (konszenzusra törekvés) ismertetése

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

- 1) A résztvevők meghívása
- 2) A konferencia környezetének előkészítése
- 3) A vitával kapcsolatos szabályok tisztázása

A munkaülés alatt

- 4) Vita vezetése
- 5) Jelentés a vitával kapcsolatban

A munkaülés után

- 6) Kollektív kikérdezés
- 7) Egyéni kikérdezés

Csapidák és trükkök

- ☒ „Nyitott” légkör megteremtése, ahol a résztvevők szabadon kifejtik a véleményüket és a kölcsönös megértés javítása érdekében megvitatják az eltérő álláspontokat.
- ☒ A megjegyzések kezelésének támogatása. Írjunk le minden keletkező elgondolást és észrevételt emlékeztető és kártyák vagy flipchart-lapok formájában is, amelyek a falon kifüggeszthetők és a csoport felé egyidejű visszajelzésként alkalmazhatók.

Fő költségek Euroban

A tervezés, vitavezető, jelentéstevő költségei és a részvételi költségek (utazás stb.)

Értékelendő kritériumok

- A “divergencia” vagy “konvergencia” szintje a vélemények terén
- A (nyílt) vita szintje
- Az érdekelt bevonásának szintje

További részletek

- További módszerek: szerepjáték és a munkaülés újraformálása

Újrafogalmazó munkaülés

Az újrafogalmazó munkaülés lehetővé teszi azt, hogy a résztvevők a problémával kapcsolatos felfogásukon változtassanak. Eltérő elemzési módszer alkalmazása a probléma strukturálására megváltoztathatja a résztvevők véleményét a problémáról. Az újrafogalmazó munkaülés célja olyan megoldások feltárása és megfogalmazása, amelyeket egyébként nem vennének figyelembe.

Különleges funkciók

A vélemények megosztása és megértése

Az átfogalmazó munkaülés a többi résztvevő véleményének jobb megértését teszi lehetővé.

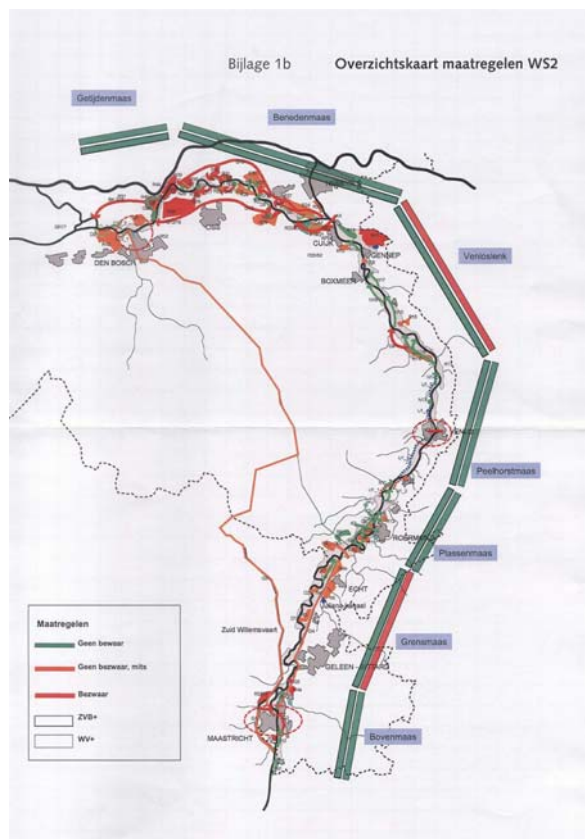
Mások korlátainak megértése

A résztvevők képzeljék magukat mások helyébe, mert így mások korlátait jobban megérthetik.

Konvergencia elérése a probléma-megértés terén

A szempontokat összehasonlíthatják és meg is vitathatják, hogy így „közös” megegyezésre jussanak a problémával kapcsolatban.

Minta-térkép egy átfogalmazó munkaülésről, amelyen egy probléma térbeli hatókörét fogalmazták át

Példa az alkalmazásra

Eszközök: átfogalmazó munkaülés + térképek
A vélemények „divergenciájának” és „konvergenciájának” ismertetése.

LÉPÉSEK

A munkaülés előtt

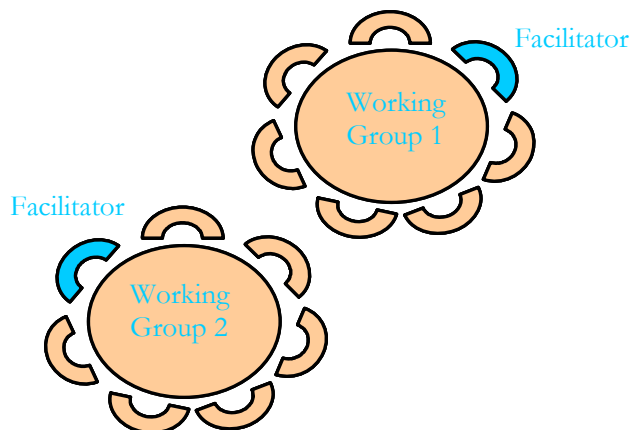
- 1) A résztvevők meghívása
- 2) A munkaülés környezetének előkészítése
- 3) A munkaülés szabályainak tisztázása

A munkaülés alatt

- 4) Az eszközök alkalmazása
- 4) Vitavezetés
- 5) Beszámoló a vitáról

A munkaülés után

- 6) Együttes kikérdezés
- 7) Egyéni kikérdezés

Csapidák és trükkök

- ☒ „Nyílt” légkör megteremtése, ahol a résztvevők szabadon kifejezhetik véleményüket és érvényesíthetik saját szakismeretüket
- ☒ Íjunk le minden keletkező elgondolást és megjegyzést emlékeztető formájában és kártyákra vagy flipchart-lapokra is, amelyek falra függeszthetők és egyidejű visszajelzésként alkalmazhatók
- ☒ Külső szakértők és tapasztalati adatok bevonása, ha lehetséges, a vélemények megerősítésére és érvényesítésére
- ☒ IK-eszközök egész skálájának alkalmazása a problémához kapcsolódó adatok strukturálásához.

Például:

- * Forgatókönyvek a feltételezések várható kimenetelének és a határfeltételeknek a bemutatására
- * Szimulációs modellek a javasolt intézkedések lehetséges hatásának bemutatására
- * Térképek az egy problémával azonosítható térbeli kérdések és a térbeli jelenségek bemutatására

Fő költségek Euroban

A tervezés, a vitavezető, a jelentéstevő költségei és a részvételi költségek (utazás stb.)

Értékelendő kritériumok

- A véleményekben megmutatkozó “divergencia” vagy “konvergencia” szintje
- A probléma „közös” felfogásának mértéke
- Az érdekeltek bevonásának szintje

További részletek

- További módszerek: szerepjáték, kerekasztal-konferencia

Térbeli gondolati térképek

A térbeli gondolati térképek azt mutatják meg, hogyan képzelnek el az emberek egy adott jelenséget (például elárasztás, folyószennyeződés). Ezek a térképek különleges interjú technikák segítségével állíthatók össze. Az egyénekre nézve specifikusak. Különösen hasznosak a részvételi folyamat korai szakaszában.

Különleges funkciók

Az emberek sokféle véleményének feltárása és megértése

Tegyük láthatóvá a passzív térbeli ismereteket. Az így keletkező térképek minden résztvevő számára bemutatathatók, hogy összehasonlítsák és megvitassák őket. Mindez javítani fogja a kölcsönös megértést.

Helyi ismeretek összegyűjtése

Fejleszti a vízrendszerrel kapcsolatos általános ismereteket (biofizikai és/vagy szociális elemek).

A helyi ismeretek összegyűjtése nagyobb területekről

Az emberek térbeli ismeretei a helyi területekre vonatkoznak. Ha ezeket összeillesztjük, akkor eljuthatunk azokhoz a közös gondolati térképekhez, amelyek nagyobb területekre vonatkoznak.

Helyi érdekelték bevonása a részvételi folyamatba

Több egyéni gondolat ábrázolása egyetlen adathordozón (például térképvázlaton) erősíti az adathordozók reprezentatív jellegét, objektivitását és legitimitását. Ugyanakkor segít fokozni a helyi érdekelték elfogadtatását a döntéshozatali folyamat során.

Az „üres” területek feltárása, amelyekről nincs semmilyen ismeretünk

Segít azonosítani azokat a további résztvevőket, akik ezeket a területeket ismerik.

Hogyan csináljuk?

1. Válasszuk ki a központi témát,
2. Válasszunk technikát.

Többféle technika létezik:

Számbavétel:

Kérjünk listákat a nevekről és a minősítésekről

Azonosítás:

Kérdezzük meg, hogy ismert-e vagy nem

Beszélgetés:

Kötetlen vagy félig irányított interjú

Grafikus bemutatási / rekonstruálási környezet:

Térkép rajzolása vagy modell készítése egy sorozat adattal

Becslés:

Kérjünk becsléseket (a távolságokkal, az intenzitással ... kapcsolatban)

Minősítés:

A létező jellemzők ismertetése

Példa az alkalmazásra

Eszközök: interjúk + szintézis térkép + munkaülés
A szereplők vízleeresztés hatásaival kapcsolatos véleményének elemzése

„A vízleeresztés hatásainak szociológiai felmérése érdekes volt, mert felfedte, hogy milyen sokféleképpen képzelik el mindezt az emberek”
vízérőmű igazgatója, 2004

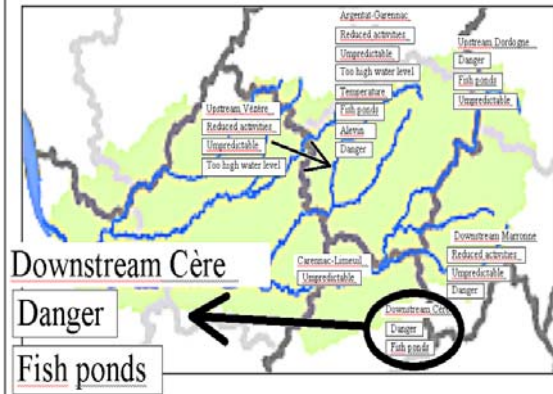
LÉPÉSEK

Interjúk és összesítő térkép készítése

- 1) Egyéni interjúk az érdekelttekkel (véleménykülönbségek)
- 2) Az összes vélemény összesítése egyetlen, az egész folyót ábrázoló térképen

Átfogalmazó munkaülés

- 3) Minden érdekelt meghívása
- 4) Az interjúkészítő bemutatja és kommentálja is az érdekelt véleményét összesítő térképet
- 5) A résztvevők véleménycseréje
- 6) A valóságról alkotott elképzelés egymással történő megosztása

Csapdák és trükkök

- ☒ Ugyanarra a kódolási rendszerre van szükség minden térképen, hogy az információkat összesíteni lehessen és össze is lehessen hasonlítani.
- ☒ Az ember térbeli észlelőképességét befolyásoló paraméterek komplexek. Ezért célszerű szakértőt (társadalomtudóst) megbízni a felmérés elvégzésére és az eredmények értékelésére.
- ☒ Több technika is létezik: kerüljük azokat, akik magukkal a megkérdezettekkel vázoltatják fel a problémákat. Jobb, ha a felmérés készítője félig strukturált interjúkat készít, és ezek után ő maga rajzolja fel az eredményeket térbeli adathordozóra
- ☒ Biztosítsuk, hogy az emberek ugyanarról a valóságról beszéljenek. Kérjünk tényszerű bizonyítékokat (például képek, ...).

Fő költségek Euroban

Felmérő tanulmány.
Társadalomtudós.
A térképek készítésekor használt anyagok

Értékelési szempontok

- A minta reprezentativitása
- Az „üres” területek aránya
- Új ismeretek
- A véleménykülönbségek közös tudatosítása

További részletek

- További eszközök: térképek
- Módszerek: átfogalmazó munkaülés
- Háromdimenziós modellezés
- Kitchin R, Freundschuh S., 2000. Cognitive mapping: Past, Present and Future. London, Rob Kitchin & Scott Freundschuh Eds.

Webhely

Gyakran webhelyeket használnak az egyirányú kommunikáció céljára. Ezek a távolból megvalósuló és aszinkron párbeszédet is lehetővé teszik az emberek között. A társadalmi tanulás megkönnyítése érdekében a résztvevők közötti kétirányú kommunikációt is támogatják.

Webhely alkalmazása a találkozóon részt venni nem tudók bevonását és részvételét is támogatja.

Különleges funkciók

Legitim érdekeltek azonosítása

- Kinyilváníthatják a részvételhez fűződő érdeküket.
- A webhely „tulajdonosai” valószínűleg jelentős szerepet játszanak a folyamatban (információs hatalom).

A közösség információs tőkéjének kezelése

A webhely közössége által közösen birtokolt adatok/dokumentumok archiválásának, tárolásának, visszakeresésének és megjelenítésének fejlesztése.

Információ kommunikálása

- a közvélemény részére vagy a részvételi eseményeken a projekt minden fázisában. A web-készítésnél használt vizuális nyelvek javítják és ösztönzik is a kommunikációt.
- Hozzájárul az Aarhus-i egyezmény igényeinek kielégítéséhez.

A lakosság saját ismeretének, álláspontjának és észrevételeinek összegyűjtése és kommunikálása

Ebben az esetben további funkciók szükségesek a webhely párbeszédessé tételéhez (vitafórum, megjegyzések kezelése, ...).

Emberek összehozása

A webhely osztott architektúrája egyaránt ösztönzi az együttműködésen alapuló feladatköröket és az adatkezelési feladatokat. Támogatja az átláthatóságot, a kölcsönös megértést és a bizalmat.

Ideális funkciók

Adatok tárháza

Érthető tezsaurusz-szótárral az adatok indexeléséhez és visszakereséséhez

Adatjellemzők

Metaadatok révén (eredet, szolgáltatók, tulajdonosok, minőség, lefedett terület...)

Nyílt vitaterület

Elektronikus fórum

Intranet/internet

A webhely elérési szabályait együttesen definiálják

A felhasználó által irányított interfészek

Különböző, a felhasználói közösségeknek megfelelő szekciók

Sokatmondó szójegyzék

Műszaki és helyi kifejezések meghatározása

Web-leképezés

A vizuális térbeli nyelv biztosította nyereség

Példa az alkalmazáshoz

Eszközök: webhely + online kérdőív + nyilvános fórum.
Vízügyi kérdésekkel kapcsolatos véleménycsere körzeti szinten.

Példák a webhelyekre a társadalmi részvétel terén

franciául: <http://www.touspourleau.fr>

németül: <http://www.regiowasser.de>

angolul: <http://www.environment-agency.gov.uk>

Csapidák és trükkök

- ☒ Kerüljük a monolitikus webhelyeket. Kínáljunk fel adaptív interfészeket és adat-/dokumentum szolgáltatásokat a felhasználó típusa szerint (nagyközönség, érdekelt csoportok, projekt-teamek).
- ☒ Hídaljuk át a szakadékot az érdekeltek által elképzelt valósággal: adjunk közre helyszíni felvételeket, helyi történeteket, fordítsunk a helyszínen időt az adatgyűjtésre, kerüljük, hogy túl sok adattal álljunk elő.
- ☒ Ösztönözzük az átláthatóságot: amint hozzáférhető, készítsünk jegyzőkönyvet az ülésről. Támogassuk a képviselők és a választókerületek közötti kommunikációt.
- ☒ Magát a webhelyet működtessük a társadalom részvételével: teaurusz közös kialakítása az adatok indexeléséhez és visszakereséséhez, nyitott szójegyzék alkalmazása (az emberek új kifejezéseket vagy új definíciókat javasolhatnak), fel-/letöltési lehetőségek biztosítása

Fő költségek Euroban

Webmester, adatkezelő, a kérdések és a megjegyzések megválaszolására fordított idő.

Értékelendő kritériumok

- Kétirányú kommunikációs lehetőségek
- A teaurusz és a szójegyzék sokatmondósága
- A felhasználó által irányított funkciók
- A nyitottság/átláthatóság szintje
- Kapcsolatok száma/eredete

További részletek

- További eszközök: térképek, kérdőívek
- Webalapú társadalmi részvétel; GIS Research (Manchester University), <http://www.ppgis.man.ac.uk/>

2.5 A lendület fenntartása

*Résztvevők jönnek,
résztvevők mennek*

A társadalmi részvétel folyamatai - a média-kommunikációhoz hasonlóan - hajlamosak ciklusosan működni. A problémákra fordított társadalmi figyelem fokozódik, alakul és bizonyos ponton elhal. Bele lehet avatkozni a folyamatokba és elérhető a tudatosság időben növekvő trendje, de az ilyen társadalom bevonás mindig a folyamatba történő ciklikus beleszólással jár, amit az érdekelteknek a csatlakozása és kilépése követ. Az alábbi listán összesítjük az 1. és 2. fejezetben említett problémákat, ami segítheti a kiválasztott folyamat végiggondolását és azt, hogy a „spontán” és rövid idejű társadalom bevonás stabilabb, hosszan tartó társadalmi részvétellé alakuljon:

KEEPING THE MOMENTUM OF PARTICIPATION

A RÉSZVÉTELI LENDÜLET MEGTARTÁSA

- Ne felejtsük el, hogy a társadalmi tanulás az emberi fejlődésről és nem csak speciális gyakorlati problémák megoldásáról szól. Pénzügyi és nem pénzügyi ösztönzőkre egyaránt szükség van a részvételt mozgató tényezők erősítéséhez.
- Inkább azon kezdjünk gondolkozni, kihez beszélünk, mintsem azon, hogy miről.
- Módszereinket igazítsuk a helyi nyelvhez, szokásokhoz és viselkedéshez. Kezdjük a folyamatot a helyi mozgató erők, érdekek, fő gondok és vágyak megértésével, mert így értelme lesz annak, amit csinálunk, és növelhető lesz az érvényessége az eredményeinknek, vagyis mindenki eredményének.
- Ne használjunk kizárólag elektronikus eszközöket a kommunikációhoz: nyilvánvaló, hogy a részvételi folyamatok nem kivitelezhetők kizárólag elektronikus erőforrások segítségével, azok elősegíthetik, de nem helyettesíthetik a személyek közötti párbeszédet.
- Ne feledkezzünk el arról sem, hogy nem minden társadalmi részvételi folyamat vezet szükségképpen társadalmi tanuláshoz.

Nincs garancia arra, hogy a társadalmi részvétel sikeres lesz, és arra sem, hogy a társadalmi tanulás bekövetkezik. A kellőképpen szervezett társadalmi részvétel folyamata azonban biztosan elő tudja segíteni a társadalmi tanulás kialakulását.

- Legyünk felkészülve a „várható meglepetésekre”. Próbáljuk a folyamatot veszélyeztető körülményeket a kölcsönhatások új lehetőségévé átalakítani úgy, hogy a lehetséges konfliktusokat a részvételi folyamatba integráljuk.
- Próbáljuk meg felmérni az éppen folyamatban lévő részvételi folyamattal kapcsolatos ismereteinket, azt, hogy mit tudunk vagy mit nem az érdekeltek sokféleségéről, a kezelendő kérdések típusáról és azokról a lehetséges problémákról, amelyek egyrészt az intézkedések következtében, másrészt az intézkedések elmaradása miatt jelentkezhetnek. Próbálkozzunk annak felmérésével is, hogyan változik ez az időben.
- Legyünk tudatában annak a veszélynek, hogy egy részvételi folyamat tévútra is terelődhet. Bizonyos - az egyenlőtlen hatalmi viszonyokon alapuló társadalmi részvételi folyamatok - állandósíthatják is a jelenlegi állapotot, sőt még nagyobb akadályt gördíthetnek a társadalmi tanulás és az innováció elé.
- Ne sietessük a folyamat lezárását, hagyjunk időt a dolgok végiggondolására.

2.6 Információkezelés

Az információkezelés a részvételi folyamatok két fő feladatát oldja meg: a szaktudás szerepének tisztázását a folyamaton belül és az átlátható információtárolás garantálását.

2.6.1 A szaktudás szerepe

A megválaszolandó fő kérdések a következők:

- Milyen üzeneteket kell kiválasztani?
- Milyen típusú információról kell gondoskodni?
- Kinek a számára?
- Hogyan? Miért?

A társadalmi tanulást célzó társadalmi részvételi folyamatokhoz olyan vitavezetőkre van szükség, akik jól tudnak foglalkozni az emberekkel, akik meg tudják szerezni, ki tudják választani és az érdekelteknek át tudják adni a felmerülő problémákkal kapcsolatos legfrissebb és legkorszerűbb információt is. Kedvezőtlen hatása lehet annak, ha túl nagy mennyiségű technikai adatot ismertetünk, amelyeket az érdekeltek csak részben értenek. Fontos, hogy a bonyolultabb információt a nem szakemberek által is érthető nyelvre fordítsuk le, mert ez elősegítheti a közös tanulási folyamatokat.

Sajnálatos, hogy a szakértői nyelvezet és a szakértői értékelés eszközeit inkább emberek kizárására, mintsem bevonására lehet használni. A legtöbb szakértői eszköz rendszerint nagy mennyiségű adatot kezel és ugyanakkor közelebből meghatározott szakmai érdek is fűződik hozzá.

Gyakran a kevesebb információ jobb informálást biztosít

Tudományos nyelvezetük gyakran nem elég alkalmas az intézkedés következményeinek, azaz annak kommunikálásához, ami a nyilvánosság, illetve az érdekeltek csoportja számára fontos. Hajlamos a közvélemény arra, hogy jobban aggódjon bizonyos konkrét intézkedések, mint a felmerülő problémák tudományos vagy technikai természete miatt.

*A tájékoztatás
összetettsége az
érdekeltek
típusától függ*

Az egyik alkalmazandó eljárás az, amikor – a folyamatban a későbbiekben résztvevő különböző érdekeltekhez és a nyilvánossághoz igazodva – az információt különböző bonyolultsági és mélységi szinteken biztosítják. Ugyanez történik egy múzeumlátogatás során is, ahol a gyerekek és a felnőttek is megtalálhatják a nekik szóló, különböző bonyolultsági szintű üzeneteket. Például a konkrét tervezési projektekből származó, jövőre vonatkozó forgatókönyvek egyszerűen megjeleníthetők képsorozatok segítségével, amelyeken látható, milyen lesz majd a jövő. Egyébként mindez írásban is ismertethető, sok technikai részlet bemutatásával. Általános szabályként elmondható, hogy az érdekelteknek úgy kell érezniük, hogy elég információjuk van a folyamatban történő részvételhez, és azt is érezniük kell, hogy a szóban forgó információ segíti őket véleményük kifejezésre juttatásában vagy megváltoztatásában.

Fennáll annak a kockázata, hogy a szakértők kikényszerítik egy probléma általuk alkalmazott definícióinak az alkalmazását. Sor kerülhet például erre olyankor, ha a vitákat kizárólag szakértők részvételére építik és így kevés mozgásteret hagynak a nyilvános vita számára.

Nehéz, de meg kell találni a megfelelő egyensúlyt a tények és értékek, valamint az ideális és reális választási lehetőségek között. Az emberek számára az információ mindenképpen legyen valamilyen kézzelfogható dolog. A vitavezető ösztönözze a szakértőket arra, hogy az információt a szükséges részletezés szintjén tárgyalják.

*Az információnak
érzelmi oldala is
van*

A társadalmi részvétel során alkalmazott vitavezetők egyre inkább alkalmazzák a multimédiás eszközöket, beleértve a grafikát, hogy érzelmi reakciót válthassanak ki a résztvevőkből. Mindez ellensúlyozhatja a környezetvédelmi, technikai és szakmai kérdések túlhangsúlyozását.

Végül pedig, a társadalmi tanulás folyamatához biztosított információ ne csak a környezetvédelem kérdéseire összpontosítson, hanem tartalmazzon más társadalmi, erkölcsi és kulturális utalásokat is. A különböző politikai preferenciák és választási lehetőségek mögött megbújó különböző feltételezések, érdekek és értékek feltérképezése fokozhatja az egész politikai folyamat átláthatóságát.

2.6.2 Jelentés készítés

A részvételi folyamatok sok olyan információt eredményeznek, amelyet gondosan össze kell szerkeszteni és közölni. Ez sokféle módon történhet.

Információgyűjtés és -tárolás:

Több mód is kínálkozik a részvételi folyamat során keletkező, olyan információ összegyűjtésére, amire később az eredmények elemzéséhez és bemutatásához szükség lesz:

- A beszélgetések hang- vagy videófelvételei

- A találkozók során készült feljegyzések
- A résztvevők által készített jelentések és grafikonok
- A részvételi folyamat eredményeként születő hivatalos döntések és megállapodások

A jelentési kötelezettségek megkönnyítésére mindig tanácsolható az, hogy az érdekeltekkel kialakított párbeszéd legalább két vitavezető bevonásával történjen: például az egyik legyen a moderátor, a másik pedig a jegyzőkönyvvezető. Így az eredmények elemzése egymással összevethető és az elemzés nem csak egyetlen személy munkája lesz. Szokásos eljárás az is, hogy a részvételi folyamatok eredményeit visszajuttatják a résztvevőknek, majd megkérdezik tőlük, vajon egyetértenek-e magának a folyamatnak és az eredményeknek a jelentésekbe foglalt értelmezésével. Mindez növeli az eredmények érvényességét.

*Két vitavezető
jobb mint egy*

Megbízhatóság és érvényesség:

Fontos az, hogy ellenőrizzük a kapott eredmények megbízhatóságát és érvényességét, valamint a részvételi folyamat során alkalmazott eljárásokat is. Megbízhatóság alatt azt értjük, hogy a résztvevők véleményének összegyűjtésére, később pedig azok elemzésére használt eszközök ténylegesen a véleményeket tükrözik-e, és így be tudják-e mutatni a folyamat során történeteket. Érvényesség alatt pedig arra a tényre utalunk, hogy a szóban forgó eredmények a résztvevők által elképzelt különböző álláspontokat képviselik-e. Olyan társadalmi részvételi folyamatok esetén, amikor nem készül hangfelvétel a vitákról a későbbi elemzés céljából, a megbízhatóság nehezen értékelhető. Ezt (részben) ellensúlyozhatja a konszenzus szempontjából az érdekeltekkel közösen készített jelentés. Általános szabály az, hogy a végleges jelentéseket mindig nyilvánosan hozzáférhetővé kell tenni.

*Hangfelvétel
készítése,
információ-
gyűjtés és
-tárolás céljára*

2.7 Kiterjesztés

A társadalmi tanulás folyamatai különböző embercsoportokat érintenek. Először is vannak azok, akik tevékenyen részesei a folyamatnak: ez az „érdekeltek csoportja”. Ők jelentik a társadalmi tanulás folyamatának „motorját”. Gyakran azonban nem az övék az irányítás. A résztvevők rendszerint csoportok és intézmények képviselői, a döntéshozatali hatalom viszont gyakran mások kezében van a csoporton vagy az intézményen belül. Ezeknek a csoportoknak és szervezeteknek a döntéshozói azonban nem légüres térben tevékenykednek. Szükségük van tagjaik vagy a közvélemény támogatására és tagjaik és a közvélemény befolyásolja is őket.

*Az asztal
mellett történt
megállapodás
nem elegendő*

A tanulságok elsikkadásának megelőzése és a döntések végrehajtásának elősegítése érdekében, a központi csoport véleményének a közönség különböző típusaihoz kell eljutnia. Kétféle közönség létezik:

- A „nagy hatalmú közönség”, amelynek hatáskörébe tartozik a jóváhagyás vagy az együttműködés. Ilyenek a magasabb rangú politikusok, a felsőbb hatóságok és a végrehajtó hivatalok

- A „befolyásos közönség”, amely a közvéleményt befolyásolni tudja: ilyen a nagyközönség, a média.

Nagy hatalmú közönség: a képviselő és a képviseltek közötti viszony

A képviselő és a képviseltek közötti viszony a társadalmi tanulás egész folyamata alatt fontos dolog. A részvételi folyamatba képviselőként küldött szószóló élvezze az általa képviselt csoport minden tagjának teljes támogatását. Esetenként a belső viták megoldásához, az érdekek tisztázásához és a képviselő kiválasztásához közvetítésre is szükség lehet.

Az érdekelt csoport összetételének megválasztása kulcskérdés: egy kisebb érdekelt csoport növeli a kezelhetőséget, viszont egy nagyobb csoport könnyebbé teheti az érdekelték által képviseltek megállapodásainak végrehajtását. A folyamat különböző fázisaiban, különböző részvételi szintre lehet szükség (információ, konzultáció, illetve aktív közreműködés), ugyanakkor nem minden érdekeltnek kell, illetve lehet ugyanolyan mértékben és ugyanakkor részt vennie a folyamatban.

Sok más csoport is fontos

Az átfogó részvételi folyamatok, amelyek például a tárgyalást is magukban foglalják, a képviselteknek, a képviselőiknek, a közönségnek, a külső szemlélőknek és a megfigyelőknek a bonyolult összetételét teszik szükségessé. Amelyek (illetve akik) lehet, hogy jelen vannak, lehet, hogy nem; lehet, hogy függő viszonyban vannak, lehet, hogy nem; lehet, hogy részesei az egésznek, lehet, hogy nem; lehet, hogy kommentárt fűznek mindehhez, lehet, hogy nem. Befolyásolni fogják azonban a tárgyaló felek részéről a taktika és stílus megválasztását, mivel a tárgyaló felek saját közönségük kedvező reakcióira figyelnek, a közönség pedig saját képviselőit tartja felelősnek az eredményekért.

Az érdekelt képviselőinek két fronton kell tárgyalniuk

A több felet is érintő környezet még tovább bonyolítja a képviselők dilemmáját. A közös munka érdekében ugyanis személyek közötti kötődést kell kialakítaniuk más képviselőkkel, míg saját képviseltjeik között a csoportdinamikával is törődniük kell. Nehéz feladatot jelent mindkét kapcsolatnak több partnerrel történő kialakítása és fenntartása.

A siker érdekében a képviselőknek felhatalmazásra van szükségük, ami lehetővé teszi számukra, hogy:

- a képviseltjeik szószólója szerepkörből, az információ közzététele terén önállóvá válás felé mozduljanak el;
- a képviseltek eleve fennálló alkupozíciója védelmezőjének helyzetéből kiindulva, eljussanak odáig, hogy képesek új választási lehetőségeket kialakítani a tárgyalóasztal mellett;
- a megállapodás érdekében kialakíthassák a saját kompromisszumos álláspontjukat, ami különösen nehéz akkor, ha a saját képviseltjeik érdekei is megoszlanak.

Végző fokon a felek olyan választási lehetőségeket gondolnak ki, amelyek megfelelnek a saját és a mások érdekeinek is. A kívülről és szakértők javasolhatnak olyan megoldásokat is, amelyek a képviselőket megvédik a

lehetséges következményektől a képviselt érdekeltek körében. A később kidolgozandó megállapodás alapelveiben történő egyetértés segítheti a lendület fenntartását és a megegyezésben való hit kialakítását.

A végrehajtás elősegítése

A viták során sose feledkezzünk el a végrehajtás kérdéséről. Feltételezve, hogy a képviseltek meg is győzik, szükség van azoknak a támogatására is, akiknek a tervet/megállapodást végre kell hajtaniuk. A szervezetek képviselőinek sokszor nincs meg az intézkedéshez szükséges gyakorlati jártassága.

A cél figyelembevételével alakított szervezeti egységek (vízgyűjtő-tanácsok, operatív csoportok, bizottságok, új vagy már létező cél-csoportok) elősegíthetik a megállapodások végrehajtásának felügyeletét. Az érdekeltek nagymértékű önszabályozásban állapodhatnak meg és hosszú távú szervezeti struktúrákat alakíthatnak ki közös döntéseik támogatásához és igazolásához.

A megfelelően kialakított struktúrák elősegíthetik a döntések végrehajtását

A kiválasztott szervezeti struktúrák tegyék működőképessé a megállapodásokat. Ide tartozhat a lobbizás, a licencek, a szerződéskötés, az irányító intézkedések és az úratárgyalás, amelynek a célja a végrehajtási tervek módosítása. A szervezeti struktúrán belül ki kell alakítani az érdekeltek párbeszédének rendszerét is. Az információra történő rendszeres visszajelzéssel és az információ egymás közötti megosztásával fejleszteni lehet a társadalmi tanulást a vízgyűjtő-rendszerben és növelni lehet az érdekeltek tájékozottságát a vonatkozó témakörökben.

A „nagyközönség” megszólítása

A „tanuljuk együtt, hogyan menedzseljük együtt” elgondolás változatlanul vonatkozik a „nagyközönség” megszólítására is.

Nemzetközi Bizottság a Rajna Védelmére

Az International Commission for the Protection of the Rhine (ICPR) példa arra, hogyan támogathatják speciális szervezetek a megállapodások végrehajtását. Az ICPR tagjai a Rajna vízgyűjtőjén osztozó országok képviselői. A tagországoknak jelentést kell készíteniük a Bizottság számára a Rajnára vonatkozó különböző egyezmények végrehajtásáról. A Bizottság platformként működik, ahol minden, a Rajnával kapcsolatos kérdést megvitatnak, több éve már beleértve ebbe az EU Víz Keretirányelvének végrehajtását is. Az ICPR sokféle akcióval és kommunikációs eszközzel vonja be a médiát és a társadalmat az előbbi ügyekbe. A további részleteket illetően lásd a következő webhelyet: www.iksr.org.

Visszajelzéseket kell kapni tőlük, mégpedig a projekt különböző fázisaihoz és előrehaladásához igazodó módon és formában. Ennek a megszólításnak minden fázisban a problémák és a folyamat tudatosításának növelését kell szolgálnia. A feladat fokozatosan alakul át arról, hogy a közönséget tájékoztatják a nehéz problémákról és a kiválasztott intézkedésekről arra, hogy a közönséget a megoldások kiválasztására és alkalmazására motiválják. A ciklus a visszajelzéssel zárul, amely alapján a helyzetet újra értékeli és a hiányosságokat kiküszöböli.

Sokféleképpen lehet megszólítani a „nagyközöniséget”

A kommunikációs és információs módszerek és mechanizmusok a közönségtől, a közlendő üzenettől és a költségvetéstől függően változhatnak (kétoldali tárgyalások, bejelentések, közönségtalálkozók, tényrögzítő dokumentumok, folyóiratok, újságcikkek, ünnepek, CD-ROM-ok, webhelyek, email-ek, rádió- és tévéreklámok stb.). Alább felsorolunk néhány példát a megszólításra szolgáló termékekre és tevékenységekre:

Kezdeti tudatosság fokozás

- Vízyűjtő-gazdálkodás térképei;
- Két-háromoldalas szórólapok a problémákról és projektekről
- Média-készletek (térképek, háttér, kapcsolattartók, idézetek az újságokból);
- Cikkek a helyi médiák, a rádió és a tévé számára;
- Előadások közösségi és állami rendezvényeken;
- Viták.

Tervezés és döntéshozatal

- Cikkek a média számára a vonatkozó problémákról
- Célzott megszólító anyagok, például az adott közöniséget érintő tényrögzítő dokumentumok és üzenetek
- Általános diabemutatók a projektről (földrajzi hatókör, dokumentált problémák), amelyeket az érdekelteknek terveznek az általuk képviselt területen történő felhasználásra.
- Hírlevelek és elektronikus listák az információ-terjesztéshez.
- Könyvtáraknak, iskoláknak, vásároknak stb. rendezett bemutatók.

Intézkedés és végrehajtás

- Bemutató projektek lebonyolítása;
- (Önkéntes) megfigyelési-tevékenységek kezdeményezése;
- A tevékenységeknek, a végrehajtás előrehaladásának, az értékeléseknek, az észrevételeknek és a megtanulandó témaköröknek a folyamatos bemutatása a médiában;
- Események rendezése a sikerek bemutatására és a képviselt érdekeltek motiválására, hogy további erőfeszítéseket tegyenek.

A média bevonása

A médiumok gyakran olyan kulcsfontosságú érdekelteket jelentenek, akiknek egy adott részvételi folyamat részesévé kell válniuk. Azt a kérdést, hogy be kell-e őket vonni – és ha igen, hogyan – rögtön az elején el kell dönteni, méghozzá a többi érdekelttel együtt.

A részvételi folyamat profiljának bővítése a média bevonásával

A konfliktusoktól terhes helyzetet még a média bevonása előtt rendezni kell

Alsó-Szászországban egy természetvédelmi projekt keretében példákat próbáltak kidolgozni, amelyekben természetvédelmi és mezőgazdasági célokat elégítettek ki úgy, hogy ez előnyére váljon mindkét ágazatnak. A folyamat elején sok volt a bizalmatlanság. A gazdálkodók vonakodtak nyilatkozni a médiának, mert attól féltek, hogy az újságírók nem objektíven mutatják be a gondolataikat és érdekeiket. Ilyen esetekben először a bizalom kiépítésére van szükség. A média akkor vonható be, ha már közös döntések is születtek.

A média bevonása elősegítheti a szélesebb értelemben vett közvélemény figyelembe vételét. A médiumok fontos résztvevők is lehetnek, amelyek képesek és hajlandók is arra, hogy a régió fontos problémáiról jelentős észrevételeket és információt közvetítsenek. Rendszerint jobb bevonni, mintsem kihagyni a médiát, mivel tevékeny bevonása rendszerint eredményesebbé teheti az eseményt, szélesebb értelemben pedig a projekt pozitívabb figyelmet kap a médiában. A média bevonása esetén valószínűbb, hogy a médiában közölt tények pontosabbak és kiegyensúlyozottabbak lesznek, elkerülhetők lesznek a félremagyarázások és a nem-reprezentatív beszámolók. Ez utóbbi rendkívül káros lehet a projekt szempontjából és az alulreprezentált érdekelteket eltántoríthatja a további részvételtől.

Gyakran a meghívott újságírók csak megfigyelői szerepet töltenek be és csak saját maguknak jegyzetelnek, kis mértékben vagy egyáltalán nem kapcsolódnak be a vitákba. A többi résztvevő esetleg nem is érzi magát jól, mert úgy gondolja, hogy a helyi újságtól kiküldött újságíró mindent leír, ami elhangzik. Ez elbátortalaníthatja a résztvevőket a véleménymondásban, ami azt jelentheti, hogy sok fontos információt visszatartanak. Ennek megelőzésére a média szerepét már elejétől fogva nagyon világossá kell tenni, mind a média, mind pedig a többi résztvevő számára. A média bevonását a többi érdekeltnek el kell fogadnia. Ha az emberek még nem bíznak meg maradéktalanul a részvételi folyamatban és bizonytalanok abban, hogy mi a szerepük abban, jobb, ha kihagyjuk a médiát, legalábbis egy időre.

A média bevonását minden résztvevőnek el kell fogadnia

Hasznos lehet jó kapcsolatokat ápolni a médiával. Ez bonyolult feladatnak bizonyulhat, ha figyelembe vesszük a különböző nyelvezeteket, kívánalmakat, az időzítést és az üzleti szempontokat, amelyek alapján a leginkább divatos média működik. Elkerülhetetlen az, hogy a médiumok leegyszerűsítsék az összetett politikai folyamatokat és bizonyos eseményekre összpontosítsanak. A konfliktusok, a vizuális vagy meglepő tevékenységek kapják a legnagyobb hírverést, maguk a részvételi folyamatok azonban általában nem kerülnek előtérbe a hírekben, hacsak a célokat és a várható vagy tényleges eredményeket nem összegzik

egyértelműen. A vitavezetők röviden tájékoztathatják a médiát, mert ezzel is segítik az újságírókat a nagyobb érdekcsoportokkal történő kommunikáció feladataiban és segítenek megelőzni a tévedéseket is.

A társadalmat tájékoztató kampányok minden fázisában a következő négy lépésre van szükség:

A megszólítás sokkalta fontosabb, mint a tájékoztató kampányok

- A megszólítandó célközönség azonosítása.
- Üzenet kidolgozása, amely megismerteti a célokat. Ezt olyasmíhez kell kötni, amit a célközönség értékkel (azaz kényelmi szempontok, minőség, megtakarítások, lehetőségek, védelem).
- Az üzenetnek a célközönség számára legmegfelelőbb formában történő bemutatása: elérhető, érthető és felhasználóbarát.
- Az üzenet szétküldése: háztól-házig, posta, email, telefon, szórólapok, a média értékesítési területe, nyilvános helyek stb.

Figyelembe kell azonban venni azt, hogy a megszólítás több mint tájékoztató kampány. Sokféle közönség tényleges bevonásához biztosítani kell a lehetőséget avisszajelzésre, a közreműködésre és a befolyásolásra is.

HOGYAN JAVÍTSUK A FOLYAMATOT

Fejezet

3

Ez a fejezet a társadalmi részvétel eredményeinek értékelését segíti. A részvételi folyamat értékeléséhez egy kérdéssort mutat be.

3.1 Társadalmi részvétel folyamatának megfigyelése és értékelése

A fejezetben tárgyalt legfontosabb témák a következők:

- Miért kell értékelni a részvételi folyamatot?
- Hogyan kell megszervezni a folyamat értékelését?
- Milyen eszközei és módszerei vannak az értékelésnek?

3.1.1 Bevezetés

Ez a fejezet a részvételi folyamat vizsgálatának és értékelésének három kulcskérdését tárgyalja:

- A társadalmi részvétel folyamatának és a társadalmi tanulás tárgyának vizsgálata és értékelése (milyen feladat megoldásában vesz részt a társadalom, mit vitatnak meg)
- A kapcsolatok vizsgálata és értékelése (kik a szereplői a részvételi folyamatnak és a társadalmi tanulásnak és milyen kapcsolatban vannak)
- A részvételi folyamat és a társadalmi tanulás módszereinek vizsgálata és értékelése (hogyan szervezik a társadalom részvételét és a társadalmi tanulást)

Értékelés: vegyük figyelembe a tartalmat, a kapcsolatokat és a folyamatokat

Az értékelés folyamatos tevékenység

Ez a fejezet a részvételi folyamatot értékeli és azt, hogy milyen mértékben járult hozzá a társadalom részvétele a döntési folyamathoz. A projektek egyéb jellemzőinek értékelésével nem foglalkozik.

A részvételi folyamat vizsgálata és értékelése egy projekt bármely fázisában jelentős szerepet játszhat. Ezért a részvételi folyamat vizsgálatát és értékelését a projekt tervezésének és megvalósításának teljes időtartama alatt, folyamatosan kell végezni.

Az értékelés maga is történhet a társadalom részvételével

A részvételi folyamat vizsgálata és értékelése a társadalom részvételével is történhet, de ez nem szükségszerű. Ez a részvételi folyamat jellemzőinek vizsgálatához és értékeléséhez kiválasztott módszerekre is igaz.

3.1.2 Miért kell figyelemmel kísérni és értékelni a társadalom részvételének folyamatát?

A részvételi folyamat megvalósítása és értékelése elősegíti azt, hogy a részvétel tárgyát képező projekt hasznaira az érintett szereplők jól emlékezzenek. Ez megalapozza a jövőbeli jó kapcsolatokat és elősegíti azt, hogy a folyamat szervezőinek bővüljenek az ismeretei a részvételi folyamatokról. Így az új projektekben javulni fog a társadalom részvételének hatékonysága.

A részvételi folyamat értékelésének fő kérdései a következők:

- Mivel járult hozzá a társadalom részvétele a projekt eredményeinek, hasznainak és következményeinek eléréséhez?

Az értékelések megvalósításának különböző lehetőségei

Az értékelést egyetlen esettanulmányban sem végezték maguk az érdekeltek.

Az **angol esettanulmányban** a Környezetvédelmi Hivatal egy magáncéget bízott meg az értékelés elvégzésével.

A **holland esettanulmányban** a Rijkswaterstaat Limburg (Vízügyi Hivatal) maga végezte el az értékelést.

A **magyar esettanulmányban** (Hungarian Dialogue – Magyar Dialógus), az értékelést minden társadalmi találkozó végén elvégezték. A szervezők interjúk útján kérték az érdekeltek véleményét és javaslatait. Ezt a Dialógus keretében rendezett találkozó sorozat teljes időtartama alatt megtették.

- Mivel járult hozzá a társadalom részvétele a szereplők közötti kapcsolatok javításához?
- Mivel járult hozzá a társadalom részvétele a részvételi folyamat módszereinek javításához az adott projekt megvalósítása során?
- Milyen jelentőségűek voltak a módszertani javítások az eredetileg tervezett módszerekhez viszonyítva?
- Elfogadható-e a társadalom részvételének jelenlegi gyakorlata, és ha igen, milyen módosításokkal?

Az értékelés indokai

A flamand esettanulmány tanulságai:

A projekt a Scheldt folyó egyik mellékágának vízgazdálkodásával foglalkozik. Az esettanulmány tanulságait és azok más, hasonló esetekben való alkalmazhatóságának lehetőségeit a tanulmány kidolgozói megvitatták az illetékes hivatalnokokkal. Az értékelés eredményei a következő megállapítások voltak:

- A társadalom részvételének megkezdése előtt jól meg kell becsülni a humán és pénzügyi erőforrás szükségletet.
- A részvételi folyamat szervezőinek nagyon pontosan meg kell fogalmazniuk az érdekeltek számára azt, hogy milyen lehetőségeik vannak arra, hogy befolyásolják a folyamat tárgyát képező döntéseket.
- A folyamat szervezőinek és a folyamatban résztvevőknek az elvárásait minden fél szerepének és a folyamatban való részvételéhez szükséges ráfordításainak a figyelembe vételével kell összehangolni.
- Az olyan társadalom részvételével megvalósuló projektek esetén, amikor több, egymással konfliktusban álló érdekelt vesz részt a folyamatban, a köztisztviselőket erre fel kell készíteni.

Másképpen fogalmazva, az értékelésnek ki kell terjednie a tartalommal, az kapcsolatokkal és az eljárásokkal kapcsolatos információra is.

Miért fontos a tartalommal kapcsolatos információ?

- Az adott projektek céljainak megértéséhez
- A feladatok kivitelezhetőségének felméréséhez
- Az együttműködés javításához
- A végeredmények értelmezéséhez
- Az eredmények számonkérhetővé tételéhez

EARLY MONITORING OF OBSTACLES IN PARTICIPATION

A RÉSZVÉTEL AKADÁLYAINAK KORAI MEGFIGYELÉSE

Miért fontos a kapcsolatokra vonatkozó információ?

- Annak bizonyításához, hogy a társadalmi tanulás hozzáadott értéket teremtett a vízgyűjtő-gazdálkodásban

- A felhasznált erőforrások számbavételéhez
- A folyamat hozzáadott értékének növeléséhez és reklámozásához
- A pénzügyi befektetések fenntartási lehetőségeinek jobb megismeréséhez
- A kapcsolódó programok és hálózatok megismeréséhez
- A hálózatok kapacitásának értékeléséhez
- Az érdekeltek és tágabb értelemben a társadalom személyes kötelezettségvállalásainak fenntartásához
- Az ismételhetőség biztosításához: a folyamatban lévő munka ismertetése jelentősen segítheti a jövőben a hasonló projektek vagy kezdeményezések végrehajtását
- A munka komolyságának bemutatásához: a folyamat megfigyelése - és még a kisebb sikerek megismertetése is - egyfajta módja a társadalmi megbecsülés elérésének és az érdekeltek részvételre ösztönzésének
- A vízgyűjtő-gazdálkodás közismertté tételéhez és az együttműködés nyilvánosságának biztosításához

Miért fontos az eljárásokkal kapcsolatos információ?

- A nemzeti és helyi politikák, jogszabályok és rendelkezések megértéséhez
- Az előzmények, a kultúra és a korábbi tevékenységekkel kapcsolatos tapasztalatok megértéséhez
- A finanszírozási és támogatási rendszerek megismeréséhez

3.1.3 A megfigyelés és értékelés szervezésének és végrehajtásának lépései

A részvételi folyamat megfigyelésének és értékelésének szervezése és végrehajtása a következő lépésekre osztható:

1. A megfigyelés és értékelés céljának és hatókörének tisztázása

- Mért van szükség megfigyelésre és értékelésre?
- Mikor van ezekre szükség?
- Megfelelő-e a társadalom részvételével vagy nélküle végzett értékelés? (Ennek magyarázata később található)
- Kit kell bevonni a folyamatba és ki kívánja, hogy bevonják?
- Melyek a megfigyelés és értékelés előkészítésének és végrehajtásának fő szempontjai a különböző érdekeltek esetén?
- Mennyire legyen átfogó a megfigyelő- és értékelő-rendszer?

2. Tervezés

- Ki végzi az értékelést (érdekeltek, kutatók vagy külső bírálók)?

- Hogyan kell meghatározni, összegyűjteni és feldolgozni a szükséges információt?
- Melyek az eredményei a folyamatokkal és eseményekkel kapcsolatos észrevételeknek?
- Hogyan fogják értelmezni és alkalmazni az összegyűjtött információt?
- Milyen a kommunikáció és a jelentéstétel színvonala?
- Mit, hogyan és kivel kell közölni?
- Melyek a szükséges feltételek és kapacitások?
- Mire van szükség ahhoz, hogy a megfigyelő- és értékelő rendszer ténylegesen működjön?

3. Az eredményességre vonatkozó kérdések, az információs igények és a mutatók meghatározása

- Mit kell valakinek tudnia ahhoz, hogy a projektet megfigyelhesse és értékelhesse (lásd a következő fejezetet)? Ebben meg kell egyezni.
- Meg kell állapodni az információgyűjtés módszereiről, feladatköreiről és időzítéséről.
- Tisztázni kell az érdekeltek szerepét és azt, hogy mit várnak az értékelési folyamattól.

4. Végrehajtás

- Találkozók megtartása
- Értékelés elvégzése
- Információ összegyűjtése (lásd a 3.1.5. fejezetet)

5. Elemzés

- Információ elemzése
- Megegyezés az eredményekről

A francia esettanulmány tanulsága: szánjunk időt az elemzésre!

A Dordogne esettanulmányban különösen fontosnak tűnt az, hogy a kutatók időt szánjanak az új technikai helyzetértékelés elfogadtatására és arra, hogy azt a helyi körülmények figyelembe vételével értelmezzék. Ebben az esetben az elemzés már magában foglalta a társadalom részvételével történő értékelést is.

6. Cselekvési terv készítése

- Megegyezés arról, hogyan kell alkalmazni az értékelés eredményeit.
- Megállapodás arról, hogy ki használhatja fel az eredményeket.
- Annak tisztázása, hogy fenn kell-e tartani a megfigyelési- és értékelési folyamatot és ha igen, hogyan.

Gyakori hibák az értékelés tervezésekor

Általánosan előforduló tévedés az, hogy néha azt feltételezik, hogy minden érintett érdeklődést mutat majd. Ezt kellemetlen meglepetés követi, amikor sokan nem jönnek el a találkozókra! Gyakori az is, hogy nem megfelelő mutatókat és módszereket alkalmaznak. Ezen kívül sokszor az is tisztázatlan marad, hogy ki és hogyan fogja majd felhasználni az információt. Az előbbiekkal kapcsolatos sokféle elvárás ellenkezéshez és a részvétel

elmaradásához vezethet. Végezetül gyakran előfordul, hogy az összegyűjtött információra valójában nem igazán van szükség.

A részvételi folyamat megfigyelése és értékelése a társadalom részvétele nélkül

A társadalom részvétele nélkül történő értékelést végezheti az erre a célra alkalmazott szakértő, kutató, illetve a projekt kezdeményezőjének a képviselője. Az értékelést végző maga határozza meg a mutatókat és a kritériumokat a projekt terve vagy az értékelési terv alapján. Előfordulhat, hogy a mutatókkal kapcsolatos adatgyűjtés során konzultálnia kell az érdekelttel.

*A bíráló lehet
külső szakértő is*

Ennek a módszernek a következők az előnyei:

- Viszonylag gyors és olcsó
- Jobb olyan helyzetekben, amikor nagy a kockázata annak, hogy valamelyik érdekelt előnyt szerez az értékelés során és az eredményekkel saját érdekében visszaél

Hátránya, hogy nem eredményez szélesebben értelmezhető vett és támogatott értékelési módszert. A kezdeményező szervezet is elfogult lehet. Ilyenkor az érdekelt tanulási folyamata csorbát szenvedhet és az eredményeknek a jövőben tervezett projektekben történő felhasználási lehetősége is kisebb lesz.

A részvételi folyamat megfigyelése és értékelése a társadalom részvételével

A társadalom részvételével történő értékelés a projekt érdekeltjeinek aktív bevonását jelenti az értékelési folyamatba. A résztvevő csoportok találkoznak, hogy beszélgessenek, vitatkozzanak és egyeztessék a véleményüket az értékelés megállapításairól, hogy megoldják a tapasztalt problémákat és terveket dolgozzanak ki a társadalom bevonási folyamat javítására. Minden résztvevő véleményét kéri és tiszteletben tartják. A folyamat tanulási lehetőséget jelent a résztvevők számára. A hangsúlyt a folyamatnak azokra a tanulságaira kell helyezni, amelyek segítik a résztvevőket a program végrehajtásának javításában és annak eldöntésében, hogy elérték-e a kitűzött célokat. Az értékelő kérdéseket, valamint az adatgyűjtés és -elemzés módszereit a folyamat résztvevői és nem kívülálló bírálók határozzák meg.

*Az értékelők maguk
az érdekelt*

A társadalom részvételével történő értékelés terve inkább rugalmas legyen, mintsem előre mereven meghatározott. Ha külső szakértőket is bevonnak az értékelésbe, ők inkább vitavezetők legyenek, mint bírálók.

Az értékelés általános célkitűzésein kívül a társadalom részvételével történő értékelésnek néhány speciális tulajdonsága is van. Ezeket a tulajdonságokat gyakran elérendő céloknak is tekintik:

- A hangsúly a szokványos értékelésektől eltérően inkább a tanuláson van, mint az elszámoltathatóságon
- A felmerülő problémákat a kulcsfontosságú szereplőknek az értékelés tervezésébe történő bevonásával vizsgálják meg
- Elősegítik azt, hogy az érdekelt tanuljanak a programról és más érdekelt szempontjairól

- Javítják az értékelési készségeket
- Mozgósítják az érdekelteket, csapatmunkát alakítanak ki és közösen kötelezettséget vállalnak arra, hogy megfogalmazzák az értékelésre vonatkozó javaslatokat. Az érdekeltek szerepe a módszertan megtervezése és adaptálása, az adatok összegyűjtése, a megállapítások egyeztetése és azok alkalmazása, nemcsak az információ szolgáltatás.
- A sikert saját maguk által meghatározott mutatók alapján mérik – beleértve a minőségi megítélést is – nem pedig külsőleg meghatározott, főként mennyiségi mutatók alkalmazásával.

***Választás a társadalom
részvételével és a
társadalom részvétele
nélkül történő értékelés
között***

A társadalom részvételen alapuló értékelés hátránya az lehet, hogy:

- Az értékelést - az érdekeltek részvétele miatt - kevésbé objektívnek tekintik
- Idő- és erőforrás-igényes
- Egyes érdekeltek erőszakosak lehetnek és félrevihetik a folyamatot a saját érdekeik érvényesítésére törekedve

A társadalom részvételével és nélküle történő értékelés közötti választás kritériumait foglalja össze a következő táblázat.

A táblázatban látható ☺ jelzi a második oszlopban említett problémának leginkább megfelelő értékelés típusát. A bal oldali oszlop azt jelzi, hogy a probléma a 3.1.1. fejezetben tárgyalt tartalom, kapcsolatok és eljárások közül melyik kategóriába tartozik.

	Probléma	Részvétellel történő értékelés	Részvétel nélkül történő értékelés
Tartalom	hangsúly azon, hogy az érdekeltek tanuljanak	☺	
	hangsúly az elszámlálhatóságon		☺
	a projekttervben szereplőkön kívül más is feltehet értékelő kérdéseket	☺	
Kapcsolatok	fontos a problémamegoldó képesség	☺	
	a jövőbeni projektek érdekében fontos, hogy az érdekeltek tanuljanak az értékelésből	☺	
	fennáll a kockázata annak, hogy az erős érdekeltek visszaélnek a helyzetükkel		☺
	bírálóként szereplő külső szakértők		☺
	vitavezetőként szereplő külső szakértők	☺	
Eljárások	az érdekeltek részt vesznek a folyamat megfigyelésében	☺	☺
	az érdekeltek részt vesznek a hatókör és a célok meghatározásában	☺	
	a pénz és az idő korlátozó tényezők		☺

3.1.4 Mit figyelünk meg és értékelünk a részvételi folyamatban

A megfigyelendő és értékelendő elemeket a projekttervben vagy az értékelési tervben kell ismertetni. Különösen a részvétellel történő értékelések esetén gondoskodni kell az új értékelési elemek előírásáról is. Ezek származhatnak a projekt váratlan eredményeiből, illetve olyan elemekből is, amelyeket az érdekeltek az értékelési fázis során javasolnak. Amikor az értékelendő elemekről már megegyeztek, ki kell választani mindegyiknek a mutatóit is. Ezek könnyen mérhető kritériumok legyenek, amelyek információt adnak a speciális feltételek változásairól. A jó mutató:

- mérhető
- pontos: mindenki ugyanúgy határozza meg
- érzékeny: a feltételekben beálló változásokra reagálva, arányosan változik
- könnyen alkalmazható

A különböző területi szinteken folyó részvételi folyamatok során fontos az, hogy megtaláljuk az egyensúlyt a helyileg fontos tényezők és a szélesebb körben alkalmazható tényezők között.

A folyamat értékeléséhez kiválasztott mutatóknak ki kell terjedniük a nyilvánvaló és nem-nyilvánvaló változásokra is, különösen az olyan tényezőket fontosnak tekintő projektek esetén, mint a személyes és a társadalmi fejlődés.

Az értékelők ritkán álltathatják magukat azzal, hogy a jelentősebb problémákat előre ismerik, ezért néha az a jó, ha a mutatókat nem is azonosítjuk előre.

A mutatók gyakran helyhez kötődőek és átmenti jellegűek, ami azt jelenti, hogy folyamatosan újra kell értékelni őket.

Ismertessük, hogy mit kell megfigyelni és értékelni az értékelési terv szerint

A mutatók jellemzői

A mutatók kiválasztása fontos feladat

A projekt céljai válnak értékelési kritériumokká

Az olasz esettanulmányban a részvételi folyamat céljai a következők voltak:

- Támogatás biztosítása a Vízi Infrastruktúrák Tervének készítésekor hozott döntésekhez
- Konfliktusok csökkentése és az érdekeltek, illetve a résztvevők megegyezésének elősegítése
- Az érdekeltek megismertetése a folyók problémáival, a meglévő jogszabályokban előírt módszerekkel és az innovatív technológiákkal stb.

Ezek voltak a részvételi folyamat céljai és ugyanakkor az értékelési kritériumok is. A folyamat végén – ami egyébként a Vízi Infrastruktúrák Tervének elkészítéséhez vezetett – megfigyelhető volt, hogy mindhárom fent említett célkitűzés sikeresen teljesült.

Az alábbi táblázat az angol kutatócsoportnak a HarmoniCOP projekt keretében végzett esettanulmányán alapul. Azokat a kritériumokat, amelyeket a folyamat értékelésére használtak, már az értékelés megkezdésekor meghatározták. Ez lehetővé tette a legmegfelelőbb mutatók kiválasztását, azaz olyan mutatókét, amelyeknek könnyebben

meg lehetett felelni. Így előfordulhatott az, hogy az értékelés magát a folyamatot a ténylegesnél pozitívabban mutatta be. A táblázat azokat a kritériumokat és mutatókat összegzi, amelyeket az értékeléshez alkalmaztak. Ez a példa bemutatja, hogyan kell meghatározni a kritériumokat vagy a sikertényezőket, és hogyan kell őket mérhetővé tenni a megfelelő mutatók kiválasztásával.

Kritériumok/sikertényezők	Mutató
szorgalmazd minden jelentősebb ágazat, érdek és földrajzi terület figyelembe vételét	a megkeresett érdekeltek típusa és száma
	a bevont érdekeltek típusa és száma
ismertesd hatékonyan a folyamat és a folyamatban résztvevő érdekeltek szerepét	a folyamatról és az érdekeltek szerepéről tájékoztatott érdekeltek száma
	a folyamatot és az abban játszott saját szerepüket megértő érdekeltek száma
teszteld a részvételi módszerek választékát	a folyamatról és az érdekeltek szerepéről tájékoztatott érdekeltek száma
	a folyamatot és az abban betöltött szerepüket megértő érdekeltek száma
	visszajelzés a tanulságokról és fejlesztési javaslatokról
növelj az érdekeltek képességét a közös döntéshozásra	a folyamatot eredményesnek tartó érdekeltek száma
	azoknak az érdekelteknek a száma, akik úgy vélik, hogy a közreműködésük változást eredményezett
	azoknak az érdekelteknek a száma, akik hajlandók részt venni a későbbi szakaszokban
növelj az érdekeltek hajlandóságát a vízgyűjtő-gazdálkodásban végzett tevékenységre	a cselekedni hajlandó érdekeltek száma
erősítsd az érdekeltek szempontjainak és véleményének kölcsönös megértését	mások véleményének megértési szintje
	annak a módja, ahogyan a konfliktusokat az érdekeltek jelzik

3.1.5 Módszertan, eszközök és módszerek a részvételi folyamat értékelésére

Sok értékelési eszköz ugyanaz, mint más fázisok esetén

Egy projektben a részvételi folyamat jellemzőinek megfigyelésére és értékelésére az eszközök és módszerek széles választékát használhatjuk. Ezek közül a legtöbb eszköz és módszer a részvételi folyamat más fázisaiban is alkalmazható, és úgy alakítható, hogy megfeleljen az értékelés speciális igényeinek. Az eszközök és módszerek összefoglalását és a részvételi folyamat különböző fázisaiban való alkalmazhatóságukat az 1. fejezet („Hogyan kezdünk hozzá”) tárgyalja. Egyes eszközöket és módszereket a 2. fejezet („Hogyan menedzseljük”) kartotéklapok formájában részletesebben is bemutat.

A korai szakaszban történő értékelés

Az elvárások és visszajelzések megfelelő formája már a folyamat korai szakaszában segítheti a megfigyelést és az értékelést. Az érdekeltek várakozásainak felmérése egy találkozó előtt és az észrevételeik összegyűjtése a találkozó után elősegítheti az érdekeltek kimondatlan véleményének jobb megértését is.

Az a megszokott gyakorlat, hogy még a folyamat vége előtt eljuttatnak minden résztvevőhöz egy *értékelő lapot*, hogy lehetőséget biztosítsanak a résztvevőknek a folyamat értékelésére. Az ilyen kérdőívek kérdéseket tartalmaznak a folyamat erősségeiről és buktatóiról, a folyamat fejlesztésére vonatkozó javaslatokról és a folyamat folytatásában való részvételről.

Fontos az, hogy az érdekelték részt vegyenek a folyamat folytatásában is, például úgy, hogy véleményezik az eredmények érvényességét vagy a témához való kapcsolat szorosságát, és javaslatokat tesznek a folyamat erősítésére és fejlesztésére. Az érdekelték visszajelzéseit vagy válaszait *weboldalakon keresztül*, telefonon vagy személyesen lebonyolított *mélyinterjúkkal* gyűjthetjük össze. A csalódások vagy ellenkezések elkerülése érdekében tanácsos csak annyi információt kérni az érdekeltéktől, amennyivel valaki – reális körülmények között – a rendelkezésre álló humán, pénzügyi és időbeli erőforrások esetén foglalkozni tud. Nem érdemes a részvételi folyamathoz weboldalt létrehozni akkor, ha nincs garancia arra, hogy a működtetésének szervezéséhez és a rajta keresztül beérkező vélemények értékeléséhez és megválaszolásához rendelkezésre fog állni a szükséges személyzet. A nyomon követési szakasz szokványos eredménye annak nyugtázása, hogy nem állt rendelkezésre elegendő erőforrás ahhoz, hogy garantálni lehessen minden érdekelt számára a képviselet, a hozzáértés és pártatlanság megfelelő szintjét. Ilyen esetben további erőforrásokat kell biztosítani a részvételi folyamat fejlesztéséhez.

Mutassuk be, hogyan használják fel az eredményeket

Tekintet nélkül arra, hogy mit mondtak a találkozón, biztosítani kell utána is annak a lehetőségét, hogy a résztvevők a találkozón kívül is kifejezésre juttassák véleményüket.

Javasolt szakirodalom:

www.Harmonicop.info/files/download/PoolOfQuestions.pdf

3.2 Értékelési ellenőrző lista

Ertékeléskor az első kérdések egyike az, hogy történt-e „társadalmi tanulás” és ha igen, miként mutatkozik meg ez. A társadalmi tanulás megtörténte utaló jelzés az, ha:

- a résztvevőknek bővültek a saját problémáik okaival és hatásaival kapcsolatos ismeretei
- a résztvevők hozzáállása megváltozott és ez a különböző vélemények nagyobb mértékű elfogadását eredményezte
- bővült a résztvevők azon képessége, hogy mások érdekeit is elismerjék
- sikeresen hajtottak végre közös beavatkozásokat

A következő táblázat bemutatja azoknak az elemeknek a listáját, amelyek a társadalmi tanulás egyes komponenseinek, vagy egészének általános, mélyreható értékelésére alkalmazhatók.

Milyen társadalmi tanulással kapcsolatos tevékenységeket végeztek?	✓	Mit tettek a problémák megoldása érdekében?	✓
Az érdekeltek figyelmének felkeltése és tudatosságának növelése		A problémákkal kapcsolatos vélemények kicserélése	
A szereplők ösztönzése arra, hogy elkötelezettek legyenek az együttműködésre		Közös problémák meghatározása és az erőforrások azonosítása	
Az érdekeltek és szervezők legitimitásának biztosítása		Információ összegyűjtése és megosztása	
A sokféleség feltárása		Alternatív megoldások feltárása	
A tétek és érdekek összekapcsolása		Beavatkozási stratégia kiválasztása	
A szerepek és identitások megvitatása		Intézkedések konkrét lépéseinek megtervezése	
A résztvevők és az általuk képviselt szervezetek kötelezettség vállalásának garantálása		Végrehajtás	
A célok és megegyezések összehangolása		Az eredmények értékelése	

A következő oldalakon bemutatott kérdés-sorozat további segítséget ad a társadalmi tanulás értékeléséhez. A kérdések különbséget tesznek a folyamattal összefüggő elemek és a folyamat eredményeivel összefüggő elemek között. A kérdésekre nem lehet egyszerűen, igennel vagy nemmel válaszolni. Minél több kérdésre adható azonban pozitív válasz, annál sikeresebbnek tekinthető a folyamat.

A folyamat

A folyamat értékelése annak értékelésével kezdődjön, hogy mennyire tartották be az alapszabályokat (lásd a 2.2.1. fejezetet). Minden társadalmi találkozó után egy gyors értékelést tartalmazó emlékeztetőt kell készíteni erről. Ezeket az emlékeztetőket később össze kell foglalni és általános áttekintést kell készíteni az egész folyamatról, amely választ ad a következő kérdésekre:

- Minden fontos érdekelt csoportot figyelembe vettünk-e a folyamat kezdeti szakaszában? (lásd az 1.5. fejezetet)
- Mi volt az oka annak, hogy bizonyos csoportokat nem vettünk figyelembe?
- „Minden érdekelt felet” bevontunk a folyamatba, ahogyan azt a Víz Keretirányelv 14. cikke előírja?
- Milyen tapasztalatokat szereztünk a bevonás időzítésével kapcsolatban? Túl korán vagy túl későn vontuk-e be az érdekelteket a folyamatba?
- Minden érdekelt fél számára megfelelő szerepet választottunk?
- Van elég információ az érdekeltek különböző csoportjainak erőforrásairól, kapacitásáról és érdekeiről?
- Milyen mértékig elkötelezettek a különböző csoportok a jelenlegi társadalom bevonási folyamat iránt? Melyek a lehetséges fenntartások a folyamattal kapcsolatban? Léteznek-e valamilyen korlátozások a rendelkezésre álló erőforrások tekintetében? (lásd az 1.7. fejezetet)
- Hogyan jellemezhetők a különböző nézetek és érdekek? Mi a lehetősége annak, hogy ezek akadályozzák a folyamatot?

Mit tudunk a folyamatban résztvevő érdekeltekről?

- Vajon az azonosított érdekeltek kellőképpen meghatározottak, szervezettek, belsőleg homogén jellegűek-e és jelen vannak-e a képviselőik a folyamatban?
- Ismerik- és elfogadják-e egymás legitimitási igényeit az érdekeltek?
- Megkérdőjelezzik-e az érdekeltek mások legitimitását. Ha igen, szükség van-e harmadik fél általi közvetítésre és ilyen rendelkezésre áll-e?
- Vannak-e jelentősebb felek, akik távol maradtak, vagy akiket kihagytunk, akik egyébként kétségbe vonhatják az eredményeket?
- Léteznek-e az új partnerek bevezetését támogató eljárások?
- Léteznek-e az érdekeltek számára kilépési lehetőséget biztosító eljárások?
- Milyen felhatalmazása van az érdekeltek képviselőinek a tanácskozáson való részvételre és milyen a lehetőségük illetve a jogkörük az önálló véleményalkotásra?
- Voltak-e kommunikációs problémák, illetve konfliktusok a delegáltak és az őket kiküldő érdekcsoport között és ha igen, hogyan oldották meg ezeket?

SIKER A TÁRSADALMI TANULÁSBAN

Hatókör

- Milyen mértékig járult hozzá eddig a folyamat a probléma tisztázásához? Világos-e, illetve megállapodtak-e az érdekelt felek abban, hogy mit kell megvitatniuk?
- Megfelelőképpen figyelembe vették-e a Víz Keretirányelv követelményeit?

Megegyeztek-e abban, hogy mi a megoldandó probléma ?

- Minden szereplőt felkértek-e, hogy ismertesse a probléma természetével kapcsolatos véleményét?
- Vannak-e olyan probléma-definíciók, kérdések, illetve szempontok, amelyek felmerültek ugyan, de általában figyelmen kívül szokták hagyni, illetve eltagadják őket?
- Világosan megértették-e az érdekelt a projekt lényegét?
- Megfelelő egyezség jött-e létre arról, hogyan definiálják a felek a fontosabb kérdéseket; méghozzá úgy, hogy az összes fél úgy érezze, hogy érdekei érvényesülnek?
- Felismerte-e minden fél a tervezett intézkedések és a kívánt eredmények egymástól való függőségét?

A szervező/vitavezető teljesíti-e az irányítási feladatait?

Vajon a szervező világosan meghatározta-e a program szerepét és stratégiai célkitűzéseit?

- Milyen hatalmi bázisra épül a szervező/vitavezető munkája: hivatali tekintély, hírnév, bizalom, szakértelem, tapasztalat, személyes befolyás?
- Rendelkezik-e a vitavezető a szükséges képességekkel az érdekelt azonosítása, szervezőkészség, időérzék, összefüggések-ismerete és a megfelelő kapcsolatok megteremtésének képessége terén?

- Képes-e a vitavezető az érdekelték között fennálló kölcsönös függőség feltárására (pontosítására), kihangsúlyozására és kezelésére?
- Képes-e a vitavezető arra, hogy pártatlan maradjon?

Magukénak érzik-e az érdekelték a folyamatot és elkötelezettséget éreznek-e iránta?

- Érzik-e az érdekelték azt, hogy az együttműködés saját érdekeik érvényesítésének a legjobb módja?
- Minden fél úgy érzi-e, hogy elfogadható egyezségekre lehet jutni?
- Van-e viszonylagos egyenlőség az érdekelték között, illetve szükség van-e az erőforrások valamilyen kiegyensúlyozására?
- Világos-e a napirend és hogyan jutnak el a kulcsfontosságú döntésekig?
- Értik-e az érdekelték képviselői a saját szerepüket és azt, hogy mire kaptak felhatalmazást?
- Fontosnak tartják-e a találkozókra való részvételt?
- Vajon a csoport lelkesen, energikusan és eltökéltséggel azon van-e, hogy sikert érjenek el?
- Tapasztalható-e a különböző szereplők és szervezetek részéről olyan érzés, hogy magukénak vallják a megoldásokat?

Lehetővé teszi-e a bevonási stratégia a nagyközönség bevonását?

- Figyel-e arra érdekelték csoportja, hogy a lakosság széles köre és a civil szervezetek képviselői részt vegyenek a folyamatban?
- Van-e stratégia a társadalom bevonására?
- Van-e vízgyűjtő-gazdálkodási stratégia a társadalom/állampolgárok bevonására?
- Érzékenyebb lett-e a vízgyűjtő-gazdálkodás a projekt eredményeként a társadalom véleményére?
- Jártasabb lett-e a széles értelemben vett társadalom olyan területeken, mint az információ felhasználása, irányítás és problémamegoldás?
- Érzik-e a társadalom azt, hogy nő a befolyása a vízgyűjtő-gazdálkodási döntésekre?

Megfelelő-e a munkastílus, átlátható és hatékony-e a menedzsment?

- Figyelembe veszik-e a munkamódszerek az összes partner eltérő érdekeit és közreműködésének szintjét?
- Elég rugalmasak-e az eljárások ahhoz, hogy minden jelentős személy részére lehetővé tegyék a részvételt?
- Finanszírozza vagy szponzorálja-e az érdekelt csoport a képviselők részvételét az érdekelték megbeszélésein és más kapcsolódó tevékenységek során?

- Fontolóra vesz-e az érdekelt csoport a társadalom igényeinek és vágyainak kielégítésére szolgáló különböző lehetőségeket?
- Alkalmazott-e az érdekelt csoport új munkamódszereket a bevonásból levont tanulságok eredményeként?
- Elegendő szabadságot biztosítanak-e a feleknek ahhoz, hogy egy adott kérdéssel kapcsolatos saját álláspontjukat és szerepkörüket kialakítsák, vagy őket mások sztereotípiákba kényszerítik?
- Nyerés-vesztés tárgyalási stílusban („nekem igazam van, te pedig tévedsz”) kezelik-e az ellentmondásos és bonyolult problémákat, vagy érdekegyeztetési alapon (különbségek közös feltárása és a probléma megoldása)?
- Van-e a folyamatot megkönnyítő olyan szereplő, aki felhívja a figyelmet az összefüggésekre; ugyanakkor arra is figyel, hogy miként kezelik a felek egymást, és ügyel rá, hogy azok továbbra is mindenben részt vegyenek?
- Van-e tapasztalata a vezető döntéshozóknak/szakértőknek a partnerség keretében végzett munka terén?
- Támogatják-e a felsőbb hatóságok az érdekelteket a helyi problémák megoldásában?
- Szabadon kifejezésre juttathatja-e minden partner az érdekeit és igényeit, még akkor is, ha azok másokétól különböznek?
- Meghatározták-e és felülvizsgálták-e a vízgyűjtő-gazdálkodás eredményeinek elszámoltathatóságát?
- Van-e világos, minden fél számára ismert megoldása az érdekelt csoportnak a megegyezés és a döntéshozatal terén, annak lehetőségével, hogy a döntéseket meg is fellebbezhessék?

Kommunikáció

- Kijelölték-e már a kommunikációs feladatköröket?
- Könnyen hozzáférhető-e az érdekeltek számára a jelentések és ismertetések?
- Rendelkezésre áll-e a megegyezés szerinti kommunikációs stratégia?
- Közlik-e minden érdekelt féllel a vezetők a vízgyűjtő-gazdálkodási politikát és stratégiát?
- Rendszeresen megosztja-e az érdekelt csoport az előrehaladással kapcsolatos jelentéseket az érdekeltek szervezeteivel?
- Kijelölték-e az erőforrásokat az információs és kommunikációs eszközök (IC-eszközök) infrastruktúrájához és a hagyományos kommunikáció formáihoz?
- Befolyásolja-e az érdekelt csoport a jelentéseket annak érdekében, hogy biztosítsák azt, hogy a nyelvezetüket és tartalmukat mindenki megértse?
- Van-e idő az észrevételek megfogalmazására és a közös tapasztalatok, valamint a program aktuális folyamatainak a megtárgyalására?

A következő szövegdoz egy magyarországi példát mutat be arra, hogyan használták a kérdőíves módszert eszközként egy interjú-sorozatban egy társadalmi dialógus keretében a folyamat értékelésére.

Függetlenül attól, vajon a kérdőíveket interjú keretében alkalmazzák-e, vagy pedig postán/email-ben küldik-e szét, illetve azok a résztvevők révén kerülnek-e vissza az interjúkészítőkhöz: a kérdőívek tesztelése és – ennek megfelelően – a kérdőíveknek a vizsgálati eredményekhez történő igazítása elengedhetetlen.

Érdekeltek dialógus folyamatának értékelésében Magyarországon szerzett tapasztalatok

A „Magyar dialógus a Víz Keretirányelv alkalmazásáról a mezőgazdasági vízgazdálkodásban” társadalom részvételi folyamatának értékelését négy regionális és egy nemzeti szinten szervezett találkozón végezték. Az értékelés tapasztalatait a Magyar Hidrológiai Társaság kommunikációs és közönségkapcsolatokkal foglalkozó szakosztálya, valamint a közép- és kelet-európai globális víz-partnerség tanácsa is megvitatta.

Az előbbi találkozók a résztvevőknek kulcskérdéseket tettek fel a Víz Keretirányelv alkalmazási lehetőségeivel kapcsolatban és a véleményeket a szervezők összegezték. A találkozók második részében általában a társadalom bevonás folyamatával kapcsolatos javaslataikra és megjegyzéseikre, különösen pedig a Víz Keretirányelv végrehajtásával kapcsolatos szempontokra összpontosítottak. Az értékeléshez használt kérdőívet a Víz az Élelemért és Környezetért elnevezésű nemzetközi dialógust szervező intézmények állították össze.

Az értékelő ülések célkitűzései a következők voltak:

- A társadalmi tanulás szerepének és előnyeinek megvitatása a Víz Keretirányelv végrehajtásának folyamatában;
- Közvetlen tapasztalatok szerzése az érdekelteknek a dialógus-eljárás szervezésével kapcsolatos véleményéről;
- A résztvevők tájékozottságának felmérése a társadalom széles körének bevonásához szükséges ismeretekről, és annak felmérése, hogy milyen szinten ismerik fel a társadalmi részvétel jelentőségét;
- A korábbi, dialógus-célú találkozók során levont tanulságok kiértékelése és együttes megvitatása, valamint véleménycseré a problémák megoldási lehetőségeiről.

A további tapasztalatszerzés és a dialógus-folyamat részletesebb értékeléséhez kérdőívet dolgoztak ki a HarmoniCOP-projekt „kérdések-gyűjteménye” című jelentése alapján (www.harmonicop.info/download).

A érdekeltekkel folytatott interjúkhoz összeállított Kérdések Gyűjteménye (Pool of Questions) útmutatóként szolgál a találkozók figyelemmel kíséréséhez, az archívumokkal történő kapcsolathoz és az IK (információs és kommunikációs) eszközök értékeléséhez. A megfelelő kérdések kiválasztása és azoknak a dialógus körülményeihez igazítása után az értékelést végző szakemberek felkerestek és megkérdeztek néhányat a legaktívabb partnerek közül. Eleinte az volt az elgondolás, hogy a szervezők segítségével, email-ben vagy postán juttatják el a kérdőívet a résztvevő szervezetek képviselőinek. Ez a módszer azonban, a személyes kontaktus hiánya és a bizonytalanság miatt nem volt hatékony, függetlenül attól, hogy az interjú alanytól származó további információ nélkül választ lehetett adni a kérdésekre, vagy sem.

Eredmény

A legfontosabb eredmény az, hogy sor került-e társadalmi tanulásra vagy sem, ahogy erre ennek a fejezetnek az első bekezdése is utal. Ennek a kérdésnek a részletesebb megválaszolásához ötletet adnak a további kérdések.

A stratégiai fejlesztés prioritásai

- Tükrözi-e az ülések napirendje az összes érintett érdekeit?
- Azonosítja-e és előtérbe helyezi-e a vízgyűjtő-gazdálkodás a helyi szempontokat?
- Rész vesznek-e a helyi érdekeltek a döntéshozatalban és a stratégia megfogalmazásában?
- Alkalmaz-e speciális technikákat és eljárásokat a vízgyűjtő-gazdálkodás a helyieknek a döntéshozatalba történő bevonására?
- Kapcsolódik-e a projekt szélesebb értelemben vett kormányzati politikákhoz?

Információkezelés és az eredmények értékelése

- Bekapcsolódnak-e az érdekelt csoportok a közös információkeresési tevékenységekbe?
- Képesek-e az érdekelt csoportok az értékelések elvégzésére vagy a folyamat megfigyelésének segítésére?
- Léteznek-e elfogadott kritériumok a döntéshozatalhoz és a folyamat megfigyeléséhez használt információ értékelésére?
- Van-e a vízgyűjtő-gazdálkodásnak elfogadott megfigyelési és értékelési rendszere az értékelési tevékenységek irányításához?
- Felhasználják-e a helyi érdekeltektől kapott információt?
- Vállalkozik-e a vízgyűjtő-gazdálkodás a lehetséges hasznok és költségek meghatározási politikájának hatásvizsgálatára?
- Ellenőrzik-e az információt – annak továbbadása előtt – az egyértelműség és a könnyű értelmezhetőség szempontjából?
- Beszélhetünk-e a vízgyűjtő-gazdálkodás szempontjából világosan meghatározott és elfogadott információról és ismeretkezelési politikáról?
- Hozzájuthatnak-e az érdekeltek és a lakosság a vízgyűjtő gazdálkodási döntések meghozatalához szükséges információhoz és megértik-e azt?
- Módosul-e a politika vagy a stratégia a vizsgálat megállapításai alapján?

(Pénzügyi) erőforrások kezelése

- Egyetértettek-e az érdekeltek a rendelkezésre álló erőforrások általános szintjével?
- Összevont költségvetésből finanszírozzák-e a vízgyűjtő-gazdálkodásban közreműködők munkájának bizonyos részeit?
- Úgy alakítják-e ki a közreműködő szervezetek általános költségvetését, hogy az tükrözze a partnerség prioritásait?
- Tükrözik-e a tőke- és programráfordítások a partnerség prioritásait?

- Meghatározzák-e a tervezés során a rövid/közép/hosszú távú pénzügyi hatásokat?

Eszközök és módszerek kiválasztása

- Hogyan illeszkednek a társadalom részvételéhez kiválasztott módszerek és eszközök a valóságos körülményekhez? Melyek azok lehetséges hiányosságai? Integrálódnak-e az információs és kommunikációs (IK) eszközök a választott módszerbe és mennyire fogadják el azokat az érdekeltek (lásd az 1.6. fejezetet).
- Létezik-e közös stratégia az információs technológia alkalmazására?
- Felkészültek-e az érdekelt csoportok az (IK) eszközök alkalmazására?
- Értékelik-e és beiktatják-e a személyes képzési/fejlesztési tervekbe az (IK) eszközökkel kapcsolatos képzést?
- Segíti-e a szervező/vitavezető az érdekelt feleket és a helyi csoportokat az integrált IK-eszközökkel kapcsolatos készségeik fejlesztésére?
- Fejlesztik-e az IK-eszközök és az alkalmazásuk módszerei az információ megosztását, a véleménycserét és a közös nyelv kialakítását?

Új kapcsolatok kialakítása

- Tudják-e befolyásolni a közösségek képviselői a saját közösségüket érintő vízgyűjtő-gazdálkodási döntéseket?
- Megfelelő kapcsolatokat alakított-e ki a vízgyűjtő-gazdálkodás más kapcsolódó hálózatokkal?
- Mozgósították-e a helyi érdekeltek a saját erőforrásaikat, hogy együttműködjenek a problémák közös megoldása érdekében?
- Megvizsgálta-e a vízgyűjtő-gazdálkodás a helyi társadalom bevonási stratégia részeként az állampolgárok aktív részvételének lehetőségeit?
- Motivált marad-e az érdekelt csoport abban, hogy továbbra is részt vegyen a közös tevékenységben?
- Az egész vízgyűjtő-gazdálkodási közösség jóváhagyásától függ-e a politika és a stratégia módosítása?
- Elsajátították-e a résztvevők, hogyan kell konstruktívan kezelni a konfliktusokat?

Hozzáadott érték megteremtése: közös tervezés

- A társadalom részvételének megfelelő módszereit alkalmazzák-e a tervezés során az érdekeltek aktív részvételének ösztönzésére?
- Felmérte az érdekelt csoport azt, hogy a közreműködők képesek-e arra, hogy elvégezzék a javasolt tevékenységeket?
- Igazodnak-e az érdekeltek által felállított prioritások a nemzeti, regionális és helyi érdekekhez?

- Mennyire elégedettek a szereplők - és tágabb értelemben a társadalom - a tervekkel és intézkedésekkel?

Rendszeres megfigyelés

- Azonosították-e és megfigyelték-e a rövid távú hatásokat és a megcélzott, hosszú távú eredményeket a folyamat minden jellemzője szempontjából?
- Hatékonyan figyelemmel kíséri-e a szervező/vitavezető a program kidolgozását, megvalósítását és teljesítését?
- Rendszeresen felülvizsgálja-e a szervező/vitavezető a program alakulását, összevetve azt a kiválasztott siker-tényezőkkel, valamint mutatókkal, minden azonosított és megfigyelt, kulcsfontosságú program-rész esetében?

Méltányoljuk az embereket és ismereteiket: fejlesszük ki a vízgyűjtő-gazdálkodás területén dolgozók új készségeit

- Részt vesznek-e a vízgyűjtő-gazdálkodás vezetői a több szakterületet is érintő képésben az együttműködési készségek terén?
- Kikéri-e a vízgyűjtő-gazdálkodás irányítói az alkalmazottak, illetve szakértők véleményét az érdekeltekkel kialakított kapcsolatról?
- Figyelembe veszik-e az érdekeket, az ismereteket és a készségeket a feladatok kijelölésekor?
- Összehangolják-e a képzési és fejlesztési igényeket a közreműködő szervezetek célkitűzéseivel?
- Ösztönzik-e az érdekelt csoportot a képzési lehetőségek kihasználására?
- Jobban megértette-e az érdekelt csoport, hogyan működnek más közreműködő szervezetek?
- Jelzik-e a tevékenységekbe bevont szereplők azt, hogy nőtt a kölcsönös függőségük tudatossága?
- Jelzik-e a bevont szereplők azt, hogy megváltozott a kapcsolatok minősége a nyitottság, a bizalom és a megértés tekintetében?

Az innováció és a visszajelzések támogatása

- Vannak-e olyan eljárások, amelyek biztosítják a jó módszerek elterjesztését a közreműködők között?
- Ösztönzik-e az érdekelt csoportot arra, hogy újítsa meg és fejlessze a saját szerepét a helyi szintű együttműködésben?
- Egyetértett-e a szervező/vitavezető a lehetséges eszközök, technikák és technológiák értékelésére szolgáló eljárásokkal?
- A folyamatok értékelésének következményeként alkalmazzák-e a jelenlegi struktúrákat, eljárásokat és munkamódszereket?

A folyamat kiterjesztésének értékelése

- A kiterjesztési tevékenységek értékelése: kit sikerült bevonni és hogyan? Méltányolták-e a kapott információt? A kiterjesztési

tevékenységek koncepciójának megfogalmazásakor ki kell dolgozni a folyamatos fejlesztést szolgáló visszajelzési módszereket.

Szakirodalom:

Young, S. R. (1996). *Promoting participation and Community-based Partnerships in the context of Local Agenda 21: A report for practitioners*. Manchester University.

WFD CIS *Guidance Document N° 8. Public Participation in relation to the Water Framework Directive*

HOGYAN KÉSZÜLT A KÉZIKÖNYV

A HarmoniCOP projektet az Ötödik Európai RTD (Kutatás és Technológiai Fejlesztés) Keret Program (1998-2002) Energia, Környezet és Fenntartható Fejlődés” tematikus programja, illetve annak „Fenntartható Gazdálkodás és Vízminőség” című kulcsprogramja támogatta. Maga a projekt 2002 novemberében indult és 2005 októberében ért véget.

A HarmoniCOP projekt elsődleges célja a társadalom bevonásával történő vízgyűjtő-gazdálkodás megismerésének elősegítése volt Európában. A vízgyűjtő- gazdálkodás csak akkor lehet hatékony és fenntartható, ha a szereplők minden szinten és minden fázisban, sőt minden ágazatban részesévé válnak a társadalmi tanulás folyamatának. Együtt kell növelniük a vízgyűjtőkkel, a vízgyűjtők használatával és a használatoknak a vízgyűjtőkre gyakorolt hatásaival kapcsolatos ismereteiket. Rá kell ébredniük kölcsönös, egymástól való függőségükre, és el kell sajátítaniuk a közöttük fennálló különbségek konstruktív kezelésének módszereit is. A HarmoniCOP a társadalmi tanulásról szól, a társadalmi tanulás pedig az új menedzselési stílusról.

A projekt módszertant fejlesztett ki a társadalmi tanuláshoz, beleértve a szóban forgó társadalmi tanulási folyamatoknak a vízgazdálkodás terén történő támogatására szolgáló eszközöket és módszereket is. Összegyűjtötték és elemezték a különböző európai tapasztalatokat, a HarmoniCOP partnerei kilenc esettanulmányt dolgoztak ki, és végül az adatokat és tapasztalatokat egy tudományos jelentésben szerkesztették össze, elemezték, és tárgyalták.

Ez a kézikönyv a gyakorlatban dolgozó szakembereknek íródott, és ezért a tartalma lényegesen eltér a tudományos jelentés tartalmától. A projekt kezdetétől fogva, vagyis már 2002 novemberétől, egy munkacsoport gyűjtötte össze a projektnek a kézikönyv szempontjából lényeges eredményeit. A projekt szándéka az volt, hogy a kutatókból és az érdekeltek csoportjából álló hálózaton keresztül megvalósuljon a humán és társadalmi tőke ötvözése. A kézikönyvvel kapcsolatos munka eredményéről megállapíthatjuk, hogy ez a törekvés sikerrel járt: nem csak az egyéni ismeretek bővültek és hálózatok jöttek létre, hanem a kézikönyv készítése már önmagában is egy társadalmi tanulási folyamat keretében történt.

A projekt megpróbálta a tudományos eredményeket azoknak a valós igényeihez igazítani, akik a könyvet használni szeretnék. Eleinte a figyelembe vett potenciális felhasználók csoportja meglehetősen nagy volt: az elméleti szakemberektől kezdve a területrendezőkön át egészen azokig, akik a vízgyűjtőkkel foglalkozó nemzetközi bizottságokban tevékenykednek. A projektnek azonban rá kellett ébrednie arra, hogy nem tud eleget tenni mindenki kívánságának. Az alábbi felsorolás bemutatja a kézikönyvvel kapcsolatos igények meghatározásának és további

fejlesztésének néhány fő lépését (a további részleteket illetően lásd magát a dokumentumot).

1. Online kérdőívet helyeztek el a HarmoniCOP webhelyén, hogy először is visszajelzést kapjanak arra nézve, hogy szükség van-e egy ilyen kézikönyvre, milyen jellegűnek kellene lennie, illetve hogy ki mutatna érdeklődést egy ilyen könyv iránt. Az első elemzés nyilvánvalóvá tette, hogy a feltételezett olvasók körének a tervezettnél sokkal kisebbnek kell lennie, a tartalomnak pedig sokkal speciálisabbnak, mint ahogyan arra a projekt tervezésekor számítottak.
2. Felmérték az igényeket is. A felmérés egy kérdőív megtervezésével, majd annak tesztelésével kezdődött és ezt követték a részben irányított interjúk a projekt résztvevőinek országaiban. Mintegy 40, a vízgazdálkodás regionális és nemzeti szintjén dolgozó, gyakorló szakemberrel készítettek interjút. Az eredményeket értékelték és ennek eredményeként az olvasói kör és a kézikönyvvel kapcsolatos igények világosabbá váltak. A HarmoniCOP projekt külső tanácsadóinak csoportját – a „HarmoniCOP érdekelt csoportot” – a kézikönyv létrehozásával foglalkozó munkaületeken tájékoztatták ezekről az eredményekről.
3. A könyv szerkezetének és első szintjeinek meghatározására folyamat-elemző („storyboarding”) módszert alkalmaztak.. A módszer lehetővé tette azt, hogy a kézikönyv szerkezete és fő mondanivalója az érdekelt csoport véleményét tükrözze.
4. Elkészítették a kézikönyv első kéziratát és munkaülést szerveztek a szerkezet, a tartalom és a forma felülvizsgálatára.
5. Az utolsó munkaülést, amelyen bemutatták a második kéziratot, arra használták, hogy az egész HarmoniCOP-csappal, valamint az érdekelt tanácsadó csoportjával együtt összegyűjtsék a kiadvány jobbítására vonatkozó javaslatokat. A kézikönyv egyes fejezeteivel kapcsolatos visszajelzésekkel foglalkozó interaktív összejövetelek segítették a javaslatok összegzését.
6. A végleges forma megszerkesztése és a nyomtatás előkészítése volt az utolsó feladata a kézikönyv elkészítésének.

Az a célkitűzés, hogy kézikönyvet írjanak 15 projektpartner és az érdekelt tanácsadó csoport együttműködésével, minden bizonnyal rendkívül nagyra törő feladat volt. A fejezetek szerkesztésének kialakításában, valamint a könyv tartalmának megírásában mindenki részt vállalt (a partnerek és az érdekelt egyaránt). Ennek az volt az előnye, hogy a szerzők a sajátjuknak érezték a folyamatot és az eredményét (azaz a kézikönyvet), ami végül is egy sikeres társadalmi tanulási folyamat eredménye. Maga az írás az egyes személyek gyengeségeit is megmutatta: ahelyett, hogy közös megállapodásainkat tiszteltben tartottuk volna, és amit hozzátettünk, azt a projekt szemlélete és a fejezetek, valamint az egyes részek előre meghatározott tartalma szempontjából tettük volna hozzá, gyakran saját személyes szempontjaink alapján írtunk, és figyelmen kívül hagytuk a korábban, a csoporton belül hozott döntéseket. Ezek a problémák mindennaposak lehetnek a társadalom részvételi és társadalmi tanulási

folyamatokban: ha mások érdekeinek és szempontjainak a megértése el is érhető és az egész csoport közös szemlélete ki is alakítható, rendkívül nehéz feladat ugyanennek a szemléletnek a megtartása a végrehajtás során, amikor egyedül, távol a csoporttól dolgozunk.

Arra a következtetésre juthatunk, hogy a munkacsoportoknak rendszeresebben kellett volna találkozniuk; központi csoportokat kellett volna létrehozni, amikor kiderült, hogy túl sokan kezdenek részt venni az egészben; az egyes találkozókat követő és a visszajelzésekre összpontosító megbeszéléseknek nagyobb figyelmet kellett volna kapniuk, és külső vitavezetésre is szükségünk lett volna! Nehéz az embernek saját elvei szerint élni. Most viszont itt az ideje, hogy az olvasók kialakítsák saját társadalmi tanulási folyamataikat és hozzákezdjenek annak megtanulásához, miként kell együtt menedzselni. A HarmoniCOP csapata mindenkinek a legjobbakat kívánja ehhez.

Szójegyzék

A szójegyzék, amennyire csak lehet, a Víz Keretirányelv szövegére és a társadalmi bevonással foglalkozó szerkesztőcsoport értelmezéseire épül, hogy elősegítse a projekt végeredményeinek gyakorlati alkalmazását a Víz Keretirányelv végrehajtásának folyamatában. A legtöbb szójegyzékhez hasonlóan, egyes kifejezéseknek az alternatív jelentését is közli.

A Active involvement (aktív bevonás): A társadalom részvételének bármely szintje a konzultáció szintje felett. Az aktív bevonás magában foglalja azt is, hogy az érdekelt felek tevékenyen részt vesznek a tervezési folyamatban, olyan módon, hogy megvitatják a problémákat és közreműködnek azok megoldásában. E fogalom szempontjából lényeges, hogy a résztvevők a folyamatot befolyásolni tudják-e. Nem jelenti szükségképpen azt is, hogy magáért a vízgazdálkodásért is felelősek lesznek.

B Broad public (szélesebb értelemben vett társadalom): Lásd lakosság.

C Case study/ experiment (esettanulmány/kísérlet): Egy esettanulmány részletes, eredeti vizsgálatot jelent egy kiválasztott témakörben, ami a HarmoniCOP-projekt esetében a társadalom részvételének folyamata. Abban az esetben, ha a kutató a folyamatban tevékeny szerepet játszik (például tanácsadó vagy vitavezető), a „kísérlet” kifejezést is szokták használni.

Consultation (egyeztetés/konzultáció): A társadalom részvételének egyik szintje. A kormány írásos észrevételezésre dokumentumokat bocsát közre, nyilvános meghallgatást szervez, vagy felmérések és interjúk útján intenzíven kikéri a társadalom észrevételeit és véleményét. A Víz Keretirányelv 14. cikkében közölt „konzultáció” kizárólag írásos konzultációkra vonatkozik. A 14. és 46. preambulumban, valamint a VII. melléklet a konzultációra általában utal.

Communication (kommunikáció) Szigorú értelemben véve *olyan folyamat, amely során a szimbólumok, jelzések vagy viselkedésmód egy közös rendszerén keresztül kerül sor az egyének közötti információcserére.*

A TÁRSADALMI TANULÁS szempontjából a kommunikáció *üzenetek révén megvalósuló társadalmi párbeszédként* határozható meg. Ez sokkal több, mint csupán információcsere, egyúttal egyfajta eszköz is a társadalmi kapcsolatok vagy a „közösségek” tükrözésére és megerősítésére. Az új kommunikációs minták segíthetnek az új közösségek kialakításában. Ezekben a közösségekben belül a valóság új megjelenítése és új „értelmezések” alakulhatnak ki.

D Delphi Technique (Delphi-módszer): Az ún. „Delphi-módszer” inkább módszerek egész családját jelenti, mintsem egyetlen, egyértelműen értelmezett eljárást. Egy Delphi-módszer általános jellemzői: a szakértői testület; a tárgyalási fordulók sorozata, amelyek

során a résztvevőktől származó információt összegyűjtik, elemzik, majd hozzájuk visszajuttatják, mintegy a következő tárgyalási fordulók kiindulási alapként. Az egyének számára biztosítják azt a lehetőséget, hogy véleményüket a visszajelzések alapján felülvizsgálják; és bizonyos mértékű névtelenséget is biztosítanak számukra a közreműködésüket illetően.

E Experiment (kísérlet): Lásd esettanulmány/kísérlet.

F Formal Public Participation (hivatalos társadalmi részvétel):

Szigorú értelemben azt a társadalmi részvételt jelenti, amit a jogszabály előír. Lazább értelemben minden olyan társadalmi részvétel, amelyet a kormány szervez vagy legalábbis elismer. A nem hivatalos részvétel mindazon társadalmi részvételt jelenti, amit jogszabály nem ír elő, illetve amit nem a kormány szervez.

General public (nagyközönség): A társadalom szervezetlen tagjai, szemben a szűkebb értelemben vett érdekeltekkel. A Víz Keretirányelvben a kifejezést lazább értelemben alkalmazzák a vízet használók esetén, máshol pedig – legalábbis úgy tűnik – megkülönböztetik a nagyközönséget és az érdekelteket (a Víz Keretirányelv 46. és 14. preambuluma). A társadalom részvételével foglalkozó Útmutató Dokumentum ugyanezt az értelmezést használja, ugyanakkor ez az értelmezés ellentétesnek tűnik az általános használattal. Az Útmutató Dokumentum a „szélesebb értelemben vett társadalom” kifejezést alkalmazza, amikor nem az érdekeltekre utal.

Gantt chart (Gantt-diagram): A Gantt-diagram (vagy más néven logframe-technique) egyfajta tervezési eszköz, ami segít egy terv megfogalmazásában és megjelenítésében, beleértve annak céljait, rész céljait, tevékenységeit, mérhető eredményeit és azok mutatóit is — mindegyiket az erőforrások megfelelő időzítésével és meghatározott igényeivel együtt.

I Information and Communication tool (információs és kommunikációs eszköz): (IK-eszköz) Ebben a kézikönyvben jelentős terméket, eszközt vagy programot jelent, ami látható és/vagy megérintható és amelyet egy társadalmi részvételi folyamat során a társadalmi tanulás megkönnyítésére használnak. Támogatja az érdekeltek közötti párbeszédet (beleértve a kutatókat is), de ugyanígy támogatja a lakossággal kialakított párbeszédet is, kétirányú kommunikációs folyamatok révén. Alkalmazása közvetlenül az érdekelteken, illetve a vitavezetőn keresztül irányítható. IK eszközök például a térképek, az interaktív Internet használatra épülő Térinformatikai Rendszerek, a megjegyzések kezelésére szolgáló szoftverek,...

Informal Public Participation (nem hivatalos társadalmi részvétel): Lásd hivatalos társadalmi részvétel.

Interested party (érdekelte fél): A Víz Keretirányelv 14. cikkéből vett kifejezés. A szélesebb értelemben vett érdekelt szinonimájának tekintendő.

L Logframe Technique (logframe-technika): Lásd Gantt-diagram

M method (módszer): (a görög *methodos* szóból származik, ami a *meta* (-val, -vel) + *bodos* (út, mód) szavakból épül fel) egy cél elérésére szolgáló eljárást vagy folyamatot jelent: a) szisztematikus eljárás, technika vagy mód a kikérdezésre, amelyet egy adott szakterület vagy tudományág céljára, illetve szerint alkalmaznak, b) valami elvégzésének a módja, technikája vagy folyamata; képességek vagy különböző technikák együttese. Az IK-eszközzel összehasonlítva, egy módszer nem létezik fizikai/anyagi értelemben, viszont alkalmazhat eszközöket és (csoportanimációs) technikákat technikai feladatoknak egy meghatározott sorrendben történő elvégzésére. Például: érdekeltek elemzése, ötletbörze, forgatókönyv-írás...

N NGO : Nem kormányzati szerv.

P Public Involvement (társadalom bevonása): Lásd társadalom részvétele

Public participation (PP) (társadalom részvétele): Az érdekeltek és a nagyközönség közvetlen részvétele a döntéshozatalban. Szűkebb értelemben a társadalom részvétele kizárólag a nagyközönségre utal és így szembe is állítható az érdekeltek bevonásával. A közvetlen részvétel kiterjed például a konzultációra és a társadalmi vitákra, viszont nem tartozik ide a szavazás, mivel ez a részvétel közvetett formája. Magának az információnak a nyilvánossággal történő közlése nem jelent részvételt, viszont annak előfeltétele. A Víz Keretirányelv a nagyközönség részvételére utaló kifejezést kizárólag egyszer alkalmazza és több helyen is különbséget tesz az „aktív” részvétel, valamint a konzultáció között (46. preambulum; 14. preambulum és 14. cikk). Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy egyes szerzők a társadalmi részvétel kifejezést általános értelemben alkalmazzák és különbséget tesznek a társadalmi konzultáció, valamint a társadalmi részvétel között.

Public (társadalom): „Egy vagy több természetes, illetve jogi személy és [...] azok társulásai, szervezetei, illetve csoportjai”. (Arhusi Egyezmény, Stratégiai Környezeti Vizsgálat Irányelv (2001/42/EK)). A kormánytestületeket rendszerint nem tekintik a „társadalom” részének.

R River Basin Management Planning (RBMP) (vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés): A Víz Keretirányelv 14. cikkében előírt tervezési folyamat, beleértve minden előkészítési és végrehajtási tevékenységet is.

S Social learning (társadalmi tanulás): Közös problémák

kezelésének csoportokban és csoportok révén történő tanulása. A csoportok lehetnek kisebb csoportok, szervezetek, illetve a szélesen értelmezett társadalom is. Közös problémák azok a problémák, amelyekhez a csoport minden tagjának fűződik valamilyen érdeke, például ilyen a vízgyűjtő-gazdálkodás. A társadalmi tanulás – kivéve, ha erre kisebb csoportokban kerül sor – különböző szinteken történik és képviselői mechanizmusok működését is jelenti. Magának a fogalomnak pozitív kicsengése van, de ez csak akkor indokolt, ha a társadalmi tanulás „mindenre kiterjedő”, azaz magában foglal minden olyan szereplőt, akinek valamilyen érdeke fűződik az érintett problémához.

Stakeholder (érdekelt): Minden olyan személy, csoport vagy szervezet, akinek vagy amelynek valamilyen érdeke fűződik egy problémához, vagy azért, mert érinti őket, vagy azért, mert valamilyen befolyásuk van annak kimenetelére. Az érdekelttek körébe tartozhatnak különböző kormányzati testületek is. Néha ezt a kifejezést jól szervezett és tevékeny csoportok, valamint szervezetek számára tartják fenn, tehát kizárják belőle a nagyközönséget.

Stakeholder Participation (az érdekelttek részvétele): Lásd társadalom részvétele

W WFD : Víz Keretirányelv (2000/60/EK).

Tárgymutató

A

Alapértékek.....	6, 8, 19, 29
Alapszabályok.....	28-29, 35, 41, 82
Átfogalmazó Munkaülés	23, 24, 57, 58-59, 61
Átláthatóság.....	62, 63, 66

C

Csoportos Modellépítés	22, 24, 48-49
------------------------------	---------------

E

Érdekeltek

Képességei	10, 12-13, 30, 31, 77, 81
Kiválasztása	9, 14-16, 26
Szerepe	8, 17, 32, 76, 77, 79-85
Elemzése.....	9-13, 18, 24, 27
Erőforrásai.....	5, 10, 12, 31, 40, 83, 84, 89
Motiváltsága.....	12, 27

F

Folyamat Tervezés.....	13, 25-27, 28
------------------------	---------------

I

Információs és Kommunikációs eszközök

Térinformatikai Rendszer.....	23, 46-47
Csoportos Modellépítés	22, 24, 48-49
Térképek	23-24, 46-47, 50-51, 52-53, 58-61, 63
Tervező Készlet	24, 51, 52-53
Reframing workshop.....	23, 24, 57, 58-59, 61
Szerepjátás.....	23, 24, 49, 54-55, 57, 59
Kerekasztal konferencia.....	23, 24, 56-57, 59
Kiválasztás	19-25, 89
Térbeli gondolati térkép.....	47, 51, 60-61
Használat	43-63
Webhely	23, 24, 47, 62-63
Információ Menedzsment	7, 65-66, 88

K

Kapacitás építés	13
Konfliktus	8-11, 30, 38, 65, 78, 80

Készletek/erőforrások

Az idő mint erőforrás.....	2, 5, 10, 12, 21, 25, 31, 77
Pénzügyi erőforrás(részvétel költsége).....	2, 5, 10, 12, 21, 25, 31, 49, 57, 59, 73, 88
Szerepjátás.....	23, 24, 49, 54-55, 57, 59
Kerekasztal konferencia.....	23, 24, 56-57, 59

Költségek

Érdekeltek költségei	16
Eszközök költségei	19, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63

M

Média..... 43, 66, 67, 69, 70-71

N

Nyitottság 2, 5-6, 8, 19, 63, 90

P

Probléma

Érzékelése.....**9-12**, 19, 23, 42, 49, 58-59
Megoldás Stratégiája.....**40-43**, 78, 81-82, 85
fogalom meghatározás 18, **43**, 84
azonosítás**9**, 13

R

Részvétel

Céljai..... 5, 7, 12, 16, 31, 32, 73, 88
Szintje **1**, 21, 22, 43
Stratégiája..... 13, **14-18**, 21, 25, 27, 85
Társadalom/nyilvánosság **1-2**, 17, 64-65, 73
Kockázat/korlátozások..... 38, 66, 83

S

Sebesség/gyorsaság (ld. még erőforrások/idő).....6-7, 8, 19, 38

T

Társadalmi Tanulás

Vízgyűjtő-gazdálkodásban2-4, 69, 74
Mutatói..... 10, 64, 65
Konceptiója..... **2-4**, 69, 74
Értékelése.....**81-90**
Eszközei..... 22-24, 43-63
Térbeli gondolati térkép.....47, 51, 60-61
Térinformatikai Rendszer (GIS)..... 23, **46-47**
Térképek 23-24, 46-47, 50-51, 52-53, 58-61, 63
Tervező Készlet24, 51, 52-53
Tulajdonosság.....26, 39, 47, 85

V

Visszajelzés2, 26-27, 65, 69, 70, 75
Vitavezetés.....**18**, 25, 30, 39
Hely kiválasztása 32
Vitavezető
Képességei **30-31**, 84
Szerepe 4, **34-39**, 49, 51, 53, 57, 59, 66-69, 84
Kiválasztása 18, **30**
Értékelése..... **77-78**

W

Webhely 23, 24, 47, 62-63

A HarmoniCOP projekt magyar résztvevőinek utószava a magyar nyelvű kiadáshoz

Az EU több olyan projekthez és kutatás-fejlesztéshez ad támogatást, amely a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezéssel, illetve a társadalom bevonásával, vagy azzal is foglalkozik. A társadalomnak a vízgyűjtő gazdálkodási tervezésben való részvételével foglalkozott egy három éves program keretében a HarmoniCOP kutatás-fejlesztési hálózat is. Az új EU tagállamok közül csak Magyarországról volt résztvevője a projektnek (a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszék), amely a Delfti Műszaki Egyetemmél 1990 óta folyó – és többek között a társadalom bevonásával is foglalkozó - eredményes együttműködés alapján kapott meghívást a részvételre. A magyar csoport vezetője Dr. Ijjas István egyetemi tanár, a projekt asszisztense Botond Krisztina volt. A projekt nemzetközi társadalmi tanácsadó csoportjának Dr. Gayer József volt a tagja

HarmoniCOP projekt a társadalom részvételének elősegítésére a Víz Keretirányelv végrehajtásában

A HarmoniCOP (Harmonising COLlaborative Planning – Harmonikus Együttműködő Tervezés) projekt fő célkitűzése a társadalom bevonását segítő kézikönyv kidolgozása volt a Víz Keretirányelv társadalom-bevonásra vonatkozó előírásai teljesítésének elősegítéséhez. A projekt időtartama 36 hónap volt, 2003. október – 2005. szeptemberig tartott, 9 ország 17 intézménye működött együtt a kitűzött feladatok megoldása érdekében:

1. USF - Osnabrücker Egyetem, Környezetvédelmi Rendszerek Kutatóintézete, a projekt koordinátora (az Aberdeeni Egyetemmél együttműködve), Németország
2. RBA Központ, Delfti Műszaki Egyetem, Hollandia
3. Ecologic, Németország
4. KULRD - Katolikus Egyetem, Leuven, Belgium
5. RWS-RIZA - Közlekedési, Közmunka és Vízügyi Minisztérium, Hollandia
6. ENPC, LATTS-ENPC - Franciaország
7. Cemagref - Franciaország
8. Delft Hydraulics, Hollandia
9. Colenco Power Engineering Ltd, Svájc
10. ICIS/ UM - Maastrichter Egyetem, Hollandia
11. UAH - Alcalá de Henaresi Egyetem, Közgazdaságtani Tanszék, Spanyolország
12. Uniud - Udinei Egyetem, Olaszország
13. BUTE - Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszék, Magyarország
14. WRc, (a Middlesexi Egyetemmél együttműködve), Anglia
15. UAB - Barcelonai Autonóm Egyetem, Spanyolország

A projekt végeredményeként a következő dokumentumok készültek el:

- 1) A Társadalmi Tanulás módszertanának bemutatása
- 2) Az információs és kommunikációs eszközök szerepe és alkalmazása a társadalmi részvétellel történő vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésben
- 3) A kilenc résztvevő ország nemzeti jelentése a társadalom bevonásának helyzetéről
- 4) A kilenc országban végzett esettanulmányok bemutatása
- 5) Integrációs Jelentés, amely az előző dokumentumok eredményeinek összegzése
- 6) Kézikönyv a társadalom részvételéről a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésben

A projekt egyik fő eredménye a társadalom részvételét segítő kézikönyv. Fontos eredmény az is, hogy a társadalom részvételének egyik leghatékonyabb módjaként a kézikönyv a „társadalmi tanulást” jelöli meg és ennek bevezetéséhez segítséget is nyújt.

Magyarországi példa a társadalmi tanulásra

A kézikönyv több helyen is példaként említi a társadalmi tanulásra a Víz az Élelmiszerért és Környezetért magyarországi dialógust, a dialógust a Víz Keretirányelv alkalmazásáról Magyarországon a mezőgazdasági víz-gazdálkodásban

A Víz Világ Partnerség magyarországi szervezete (GWP Magyarország Alapítvány) Dialógust szervezett a Víz az Élelmiszerért és Környezetért címmel, két minisztériummal, négy szakmai szervezettel (a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszékével, a Vízgazdálkodási Társulatok Országos Szövetségével, az ICID Magyar Nemzeti Bizottságával és a Magyar Hidrológiai Társasággal), a WWF-el és helyi környezet- és természetvédelmi szervezetekkel együttműködve. A Dialógus fő támogatója a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, a Vízgazdálkodási Társulatok Országos Szövetsége és a Global Water Partnership Central and Eastern Europe volt. A Dialógus szervezésében fontos szerepe volt Kolossváry Gábornak, Fehér Ferencnek, Konkoly Mártának és a regionális találkozók szervező vízgazdálkodási társulatoknak. A Dialógus a Víz Keretirányelv sikeres végrehajtását célozta meg a mezőgazdasági vízgazdálkodás területén, minden érintett bevonásával. A Dialógus általános célja annak elősegítése volt, hogy 2015-ig elérhető legyen minden magyarországi víztest jó állapota és ugyanakkor biztosított legyen a mezőgazdaság fenntartható fejlődése is.

A Dialógus során huszonhárom találkozót szerveztek szerte az országban, Magyarországot négy régióra osztva, négy „érdekelt csoportot” képezve a közel 80 vízgazdálkodási társulat képviselőiből és más országos szintű és helyi érdekeltek képviselőiből. A találkozók két részből álltak: délelőtt plenáris ülés volt, ismertetésekkel és vitával, délután pedig kis csoportos (10-15 résztvevő), párhuzamos ülések voltak, amelyek során a résztvevők által javasolt témaköröket vitatták meg. A megbeszéléseket 2003 tavaszán úgy szervezték meg, hogy azok a Víz Keretirányelv megismerésére összpontosítsanak.

A 2004 őszen rendezett találkozók az Európai Bizottságnak „Az EU Közös Agrárpolitikájának a Víz Keretirányelv Végrehajtását Támogató Eszközei” c. dokumentumát vitatták meg. A Dialógus megteremtette a Víz Keretirányelvnek és vonatkozásainak szélesebb körű ismeretét és értelmezését a mezőgazdasági vízgazdálkodás területén. Több változtatásra tett javaslatot a tárgyalat dokumentumban. A véleményt a magyar Víz Igazgató eljuttatta az Európai Bizottság illetékeséhez. A Dialógus fontos eredménye volt az, hogy a javaslatok nyolcvan százalékát elfogadták és beépítették a dokumentum új változatába. A Dialógus új és jobb kapcsolatokat, valamint a különböző érdekeltek körében a kölcsönös megértés javulását eredményezte. Több vízgazdálkodási társulat megállapodott a Világ Természetvédelmi Alap Magyarország (WWF Hungary) képviselőivel olyan kísérleti projektek létrehozásáról, amelyek a „víz jó állapotának” eléréséhez és/vagy a korábbi árterek reaktiválásához szükséges intézkedések megtervezésére irányulnak. Korábban ilyen együttműködésre még nem volt példa.

A Dialógus jó példája volt a társadalmi tanulásnak, ahol a VKI szakértői az érdekeltekkel közösen keresték a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés megvalósításának lehetőségeit és módszereit a mezőgazdasági vízgazdálkodás területén. A HarmoniCOP kézikönyv több helyen hivatkozik a szerzett tapasztalatokra és a Dialógus tapasztalatait a szervezők több fontos hazai és nemzetközi fórumon közzétették és megvitatták:

Dialogue on the Implementation of the EU Water Framework Directive in Agricultural Water Management in Central and Eastern European EU Candidate Countries, First Phase Report of the Dialogue 2001-2003, Kyoto, March 2003

Dialogue on the Implementation of the EU Water Framework Directive in Agricultural Water Management in the CEE region, Second Phase Report, Bratislava, March 2004

Ijjas, István – József Gayer, Janusz Kindler, Márta Konkoly (2002) Country dialogues in CEE and their link to the political process, International Water Conference, Dialogue on Water, Food and Environment, Hanoi, 14-16 October 2002

A Kézikönyv magyar változatának készítését a HarmoniCOP projekt, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízépítési és Vízgazdálkodási Tanszéke és a GWP (Víz Világ Partnerség) Magyarország Alapítvány támogatta. A Kézikönyv eredetileg angol nyelven készült, de sok szerző írta, akik közül csak néhánynak angol az anyanyelve és akiknek nagyon sokféle a szakterülete. Ezért a gondos szerkesztés és sok vita ellenére az egyes részek stílusa és nyelvezete különböző és több esetben a szóhasználat is eltérő a hazai szóhasználattól. A fordítás során megpróbáltunk változtatni ezen, de erre nem minden esetben volt lehetőség.

Reméljük, hogy a Kézikönyv hasznos segítséget fog nyújtani a társadalom részvételének szervezéséhez a Víz Keretirányelv végrehajtásában, a vizek jó állapotba helyezésében és a jó állapot megőrzésében.

Ijjas István
egyetemi tanár
a HarmoniCOP magyar kutatócsoportjának vezetője

TANULJUK EGYÜTT, HOGYAN MENEDZSELJÜNK EGYÜTT

A VÍZGAZDÁLKODÁSBAN VALÓ RÉSZVÉTEL JAVÍTÁSA

A HarmoniCOP-csapat kapcsolattartói:

Osnabrücker Egyetem
Környezetvédelmi Rendszerek Kutatóintézete
Barbarastrasse 12, 49069 Osnabrück

Németország

Telefon: +49 541 9693349
dridder@usf.uni-osnabrueck.de

Delfti Műszaki Egyetem,
RBA központ
Julianalaan 134, 2600 AA Delft,
Hollandia

Telefon: +31 15 2787800
E.Mostert@citg.tudelft.nl

Nemzetközi és Európai Környezetvédelmi Politikai
Intézet, Ökológia
Pfalzburger Strasse 43/44, 10717 Berlin

Németország

Telefon: +49 30 868800
kranz@ecologic.de

Leuveni Katolikus Egyetem
Szervezés- és Egyéni Pszichológiai Központ
Tiensestraat 102, 3000 Leuven

Belgium

Telefon: +32 16 32 60 59
Tharsi.Taillieu@psy.kuleuven.be

Rijkswaterstaat - RIZA
Zuiderwagenplein 2, 8200 AA Lelystad,
Hollandia

Telefon: + 31 320 298322

H.A.Wolters@riza.rws.minvenw.nl

ENPC (Ecole Nationale des Pont et Chaussées)
LATTS (Laboratoire Techniques Territoires et Sociétés)
ENPC - Cité Descartes, 77455 Marne-la-Vallée

Franciaország

Telefon: +33 1 64153823
Barraque@mail.enpc.fr

Cemagref
361 Rue Jean François Breton - BP 5095 - Domaine de
Lavalette, 34033 Montpellier Cedex 01

Franciaország

Telefon: +33 4 67 548754
Pierre.maurel@teledetection.fr

WL | Delft Hydraulics
PO Box 177, 2600 MH Delft

Hollandia

Telefon: +31 15 285 8510
henriette.otter@wldelft.nl

Colenco Power Engineering Ltd
Víz és Környezet
Täferstrasse 26
5405 Baden

Svájc

Telefon: +41 56 4831730
Dieter.mueller@colenco.ch

Maastrichti Egyetem
Nemzetközi Integrációs Tanulmányok Központja
Kapoensstraat 23
Postbus 616, 6200 MD Maastricht,

Hollandia

Telefon: +31 43 3883114
M.Patel@icis.unimaas.nl

Alcala de Henaresi Egyetem
Plaza de la Victoria, 28802 Alcala de Henares

Spanyolország

Telefon: +34 91 6334354
Josefinamaes@inicia.es

Udinei Egyetem
Gazdaságtudományi Tanszék
Via Tomadini 30/A, 33100 Udine

Olaszország

Telefon: + 39 0432 249238
Antonio.massarutto@uniud.it

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3.

Magyarország

Telefon: + 36 1 4631894
Ijjas@vit.bme.hu

WRC plc
Frankland Road, Blagrove
SN5 8YF Swindon,

Egyesült Királyság

Telefon: 44 1793 865127
Rees_Y@WRCPLC.CO.UK

Barcelonai Autonóm Egyetem
Campus Universitari
08193 Bellaterra (Cerdanyola del Valles)

Spanyolország

Telefon: + 34 93 5812974
Jdtabara@terra.es